ശ്രീകൃഷ്ണൻ.

അവതാരകൻ:

പി. കെ. നാരായണപിള്ള ബി എ., ബി. എൽ.

ശ്രീരാമവിലാസം" പ്രസ്സ്,

തിരുവനന്തപുരം.

1109.

KUMARAMANDIRAM LIBRARY
NO
AYYANTHOLE, TRICHUR.

ശ്രീകൃഷ്ണപരമാത്മാ.

മുഖവുര.

"ശ്രീകൃഷ്ണൻ" എന്ന സംജ്ഞാവഹമായ ഈ പുസ്തകം ഇതിഹാസപുരാണങ്ങളിൽനിന്നു കൃഷ്ണാവതാര ചരിതം സംഗ്രഹിച്ചുരചിച്ചിട്ടുള്ളതാകുന്നു. മൂലഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ വിസ്തരവും പ്രതിപാദനക്രമവും കൊണ്ടു വിഷാദിക്കുന്നവൎക്കു ഈ ഗദ്യപ്രബന്ധം പ്രബലമായ കരാവലംബമായിരിക്കുമെന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. കൃഷ്ണാവതാര കാൎയ്യങ്ങൾ സാമാന്യമായി ഇതിൽ സംഗ്രഹിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഇങ്ങനെയാണു ഇതിന്റെ പ്രധാന പ്രയോജനം.

എന്നാൽ ഗ്രന്ഥകാരൻ അത്രമാത്രംകൊണ്ടു തൃപ്തിപ്പെടാതെ കൃഷ്ണന്റെ അസാധാരണത്വത്തിനു ലക്ഷ്യമായ പുരാണകൎത്താക്കൾ പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുള്ള അത്ഭുതകൎമ്മങ്ങളെ അൎത്ഥവാദങ്ങളായി വ്യാഖ്യാനിക്കുന്നതിനും ചില യത്നങ്ങൾ ചെയ്തിട്ടുള്ളതായി കാണുന്നു. ഉദാഹരണത്തിനു ഗോവൎദ്ധനോദ്ധാരണ കഥാവ്യാഖ്യാനം നോക്കുക. ഇങ്ങനെയുള്ള അത്ഭുതകൎമ്മങ്ങൾ ഒന്നുമില്ലാതെതന്നെ ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ പുരുഷോത്തമത്വം സമൎത്ഥിക്കാമെന്നാണു ഗ്രന്ഥകാരന്റെ ഇംഗിതം. അഥവാ ആധുനിക പാശ്ചാത്യപ്രകൃതിശാസ്ത്രങ്ങളുടെ പ്രകാശത്തിൽ അത്ഭുതങ്ങൾക്കു സ്ഥാനമില്ലെന്നു ഗ്രന്ഥകാരൻ വിചാരിക്കുന്നതായും തോന്നുന്നുണ്ടു്. ഈ നിലയേപ്പററി യോഗസാദ്ധ്യങ്ങളായ സിദ്ധികളെയും ശ്രീകൃഷ്ണൻ സകല യോഗേശനായിരുന്നൊന്നുള്ള ആഗമപ്രമാണ

ത്തെയും പററി വിശ്വാസമുള്ള ഭക്തന്മാർ എന്തുപറയുമെന്ന നിശ്ചയമില്ല.

അതെങ്ങനെയുമിരിക്കട്ടെ. കൃഷ്ണഭക്തിപ്രസ്ഥാനത്തിന ഭാരതമൊട്ടുക്ക വളരെ വ്യാപ്തിയുണ്ടെന്നുള്ളതിന തക്കമില്ല. മററു മതശാഖാസ്ഥാപകന്മാരിൽ നിന്ന കൃഷ്ണൻ വിഭിന്നരൂപത്തിലാണ സങ്കല്പിതനായിരിക്കുന്നതു്. യേശുക്രിസ്തു, മഹമ്മദുനബി, ബുദ്ധൻ ഇങ്ങനെയുള്ള മഹാപുരുഷന്മാർ ഉപദേഷ്ടാക്കളൊ, അനുശാസകന്മാരോ എന്ന നില വിടാതെ, ജനസമുദായത്തിൽ ലയിക്കാതെ, പ്രാതിസ്വികിയായ നിഷ്ഠയിൽ നമുക്ക പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നു. കൃഷ്ണൻെറ കഥയങ്ങനെയല്ല, ജനങ്ങളുടെ ക്രീഡകളിലും മൂഢതകളിലും മധ്യമതയിലും അധ്യാത്മചിന്തകളിലും എല്ലാം അഭിന്നമായി ശ്രീകൃഷ്ണൻ ഭാഗഭാക്കാകുന്നു. ശ്രീരാമചന്ദ്രൻ ലോകോപവാദഭീതനാണു്. ശ്രീകൃഷ്ണൻ സ്വതഃപ്രമാണനാണു്. ഉണാദിസൂത്രമനുസരിച്ച കൃഷധാതുവിനോടു വർണ്ണാർത്ഥത്തിൽ "നക്"പ്രത്യയം ചേരുമ്പോൾ കൃഷ്ണശബ്ദമുണ്ടാകുന്നു. കൃഷ്ണവർണ്ണമുള്ളതുകൊണ്ടാണ കൃഷ്ണനെന്നുപേർ സംഗതമാകുന്നതെന്നൊരു പക്ഷം. കർഷ്ണം ചെയ്യുന്നതുകൊണ്ടാണു് കൃഷ്ണനെന്ന പേരുണ്ടായതെന്ന മറെറാരുപക്ഷം. എങ്ങനെയായാലും കൃഷധാതുവിൽ നിന്നാണ കൃഷ്ണശബ്ദത്തിൻെറ വ്യുൽപത്തി, കൃഷധാതുവിന ഉഴുക, വലിക്കുക, മർദ്ദിക്കുക, ആകർഷിക്കുക ഇങ്ങനെയൊക്കെ അർത്ഥങ്ങൾ ഉണ്ടു്. അങ്ങനെനോക്കുമ്പോൾ സൃഷ്ടങ്ങളെ അനുഗ്രഹിക്കുന്നതിനോ നിഗ്രഹിക്കുന്നതിനോ ആകർഷിക്കുന്നവനാകുന്നു കൃഷ്ണൻ. അ

ത്തുതന്നെയാകുന്ന ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ചരിത്രത്തിൽ നാം കാണുന്നതും. അയസ്കാന്തംപോലെ അദ്ദേഹം സ്ത്രീപുമാന്മാരായ ഭക്തജനങ്ങളെ ആകർഷിച്ചനുഗ്രഹിച്ചു. സമുദ്രത്തിലേക്കുള്ള വലിവുപോലെ ദുഷ്ടന്മാരെ ആകർഷിച്ചു നശിപ്പിക്കയും ചെയ്തു. കാമലോഭമോഹാദി മനുഷ്യസാധാരണങ്ങളായ വികാരങ്ങൾ ഈശ്വരപാരായണത്വംകൊണ്ടു നിന്ദ്യങ്ങളല്ലാതെ ഭവിക്കുന്നു. വികാരങ്ങളെ നിശ്ശേഷം ഉന്മൂലം ചെയ്താൽ മനുഷ്യത്വമില്ലാതെയാകും. വികാരങ്ങൾ എല്ലാം പ്രകൃത്യാ ഉള്ളവയാണ്. അവ പരോപദ്രവകരങ്ങളായി പരിണമിക്കാതെ ഇരുന്നാൽ സേവ്യങ്ങളുമാണ്. ഇങ്ങനെ ചില ഭാവങ്ങളാണു ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ചരിത്രം ചമച്ചിട്ടുള്ള പ്രബന്ധകാരന്മാർക്കുള്ളതെന്നു തോന്നുന്നു.

ഉപരിവിചാരങ്ങൾ എങ്ങിനെയെല്ലാമാകാമെന്നുള്ള സംഗതി നീക്കിനോക്കുന്നതായാലും ശ്രീകൃഷ്ണ കഥാവിഷയം അവശ്യം വിജ്ഞേയമാകയാൽ നിരുപദ്യമാണമായ പ്രബന്ധത്തിന്റെ പ്രയോജനം വ്യക്തമാകുന്നു. ഇതിനു പ്രചുരമായ പ്രചാരമുണ്ടാകുന്നതിനു ഞാൻ പ്രാർത്ഥിക്കുകയും ഗ്രന്ഥകാരനെ അനുമോദിക്കയും ചെയ്യുന്നു.

തിരുവനന്തപുരം,
27—1—1109. } എന്ന്, പി. കെ. നാരായണപിള്ള.

മുഖവുര

കേവലം ആദർശപുരുഷൻ എന്ന നിലയിലല്ലാതെ പ്രായോഗിക ജീവിതത്തിൽ പരമ ശോഭനങ്ങളായ പരശ്ശതം കൃത്യങ്ങൾ നിർവ്വഹിച്ച ഒരു ദിവ്യാത്മാവെന്ന വിധത്തിൽ ഭാരതീയ ഹിന്ദുസമുദായം ഒട്ടുക്കു ഭക്തിപൂർവ്വം ആരാധിച്ചുപോരുന്ന ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ സംഭവബഹുലമായ ജീവിതത്തിന്റെ ഒരു ചെറു ചരിത്രമാണു പ്രസ്തുതഗ്രന്ഥം. ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ജീവിതം മലയാളഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ ഇതിനു മുൻപു ഒന്നു രണ്ടുവിധം പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു് എങ്കിലും ഈ ഗ്രന്ഥം ഒരു നവീനമായ പ്രതിപാദനരീതിയെയാണു കൈക്കൊള്ളുന്നതു്. മതപരമായ വിശ്വാസത്തോടെ കഥാനായകനിൽ ഈശ്വരാവതാരത്വം കല്പിക്കുന്നവർ, പുരാതനഭാരതത്തിലെ ചരിത്രനായകൻ എന്നുള്ള യഥാർത്ഥ്യം കരുതുന്നവർ, മഹാഭാരതത്തിലെ ഒരു വിശിഷ്ടകഥാപാത്രം എന്നു ഗണിക്കുന്നവർ തുടങ്ങിയ ഏവർക്കും ഭംഗം കൂടാതെ വായിക്കത്തക്കവിധത്തിൽ പ്രസ്തുതഗ്രന്ഥത്തിന്റെ രചന സാധിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നാണു വിശ്വാസം. ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ വിജയം വിശാലഹൃദയരായ കേരളീയരുടെ അംഗീകരണത്തിൽ നിന്നാണല്ലോ അനുമിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നതു്.

N. B. ഗോപാലകൃഷ്ണന്റെ വേണുഗാനവും രാസക്രീഡയും, എന്ന പതിമൂന്നാം അദ്ധ്യായം വൃന്ദാവനം എന്ന ആറാമദ്ധ്യായത്തിന്റെ തുടർച്ചയായി കരുതേണ്ടതാണു്

പ്രസാധകൻ.

ശ്രീകൃഷ്ണൻ

അനുക്രമണിക

അദ്ധ്യായം.

1. മധുരാപുരി-
2. മധുരാധിപൻ.
3. ശ്രീകൃഷ്ണാവതാരം.
4. ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ശൈശവം.
5. ബാലഗോപാലന്റെ ലീലാവിലാസങ്ങൾ.
6. വൃന്ദാവനം.
7. ഗോവർദ്ധനോദ്ധാരണം.
8. കംസന്റെ ഗൂഢോപായം.
9. കൃഷ്ണന്റെ മധുരാപുരിയാത്ര.
10. കംസവധം.
11. ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ഭൂപാലകത്വം.
12. ശ്രീകൃഷ്ണൻ ദ്വാരകയിൽ.
13. ഗോപാലകൃഷ്ണന്റെ വേണുഗാനവും രാസക്രീഡയും.
14. കുരുപാണ്ഡവചരിത്രം.
15. രാജസൂയം.
16. ദ്യൂതലീലയും വനവാസവും.
17. കുരുക്ഷേത്രയുദ്ധവും ഭഗവൽഗീതയും.
18. ശ്രീകൃഷ്ണനു ലഭിച്ചശാപം.
19. യദുവംശാവസാനം.
20. ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ സ്വർഗ്ഗാരോഹണം.
21. ഉപസംഹാരം.
22. ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ അവതാരമഹത്വം.

ശ്രീകൃഷ്ണൻ.

ഒന്നാം അദ്ധ്യായം.

മധുരാപുരി.

ഭാരതഖണ്ഡത്തിൽ ഹിന്ദുമതാവലംബികളായ ജനങ്ങൾ ആസകലം ഈശ്വരാവതാരമായി ഭക്തിപൂൎവ്വം സങ്കല്പിച്ചുപോരുന്ന പുരാണപുരുഷനത്രേ ശ്രീകൃഷ്ണൻ. അദ്ദേഹത്തെപ്പോലെ ഐഹികമായ ക്ഷാത്രവീൎയ്യത്തിന്നും ആമുഷ്മികമായ ആചാൎയ്യപ്രാഭവത്തിന്നും ശ്രുതിപ്പെട്ട മറെറാരു ഭാരതകഥാനായകനും ഇല്ലെന്നുതന്നെ പറയാം. ജനോപദ്രവകാരികളായ ഒട്ടനേകം ദുഷ്ടരാജാക്കന്മാരുടെ കഥ കഴിച്ച ആ മഹാത്മാവിന്റെ ഭൗതികയശസ്സ് ആദ്ധ്യാത്മികമായ തത്വവിതരണത്താൽ അത്യന്തം സുരഭിലമായി കാണപ്പെടുന്നു. ലോകോപകാരികളിൽ അത്യന്തം അഗ്രിമമായ സ്ഥാനം അർഹിക്കുന്ന ഈ ചരിത്രപുരുഷൻ ബ്രാഹ്മവും ക്ഷത്രിയപരവും ആയ ഉഭയതേജസ്സിന്നും വിളനിലമായിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഒരു രാജാവായോ ആചാൎയ്യനായോ മാത്രമല്ല അനേക ശതാബ്ദങ്ങളായി ഭാരതീയലോകം അദ്ദേഹത്തെ ഗണിച്ചു പോരുന്നതു്. ധൎമ്മത്തിന്നു ഗ്ലാനി സംഭവിച്ചു അധൎമ്മം അത്യുൽകടമായ ഒരു കാലത്തു നിസ്തുലധൎമ്മത്തിന്റെ സംസ്ഥാപനത്തിന്നായി അവതരിച്ച സാക്ഷാൽ

ജഗദീശ്വരനായിട്ടുതന്നെ അനേകലക്ഷം ജനങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തെ ഇന്നും ഭക്തിയോടെ സ്മരിക്കുന്നു. കേവലം മതപരമായ ഈ വിശ്വാസത്തെ സ്പർശിക്കുന്നില്ലെങ്കിൽ പോലും, പ്രാചീന ഭാരതത്തിലെ മഹനീയാദർശം എന്ന നിലയിൽ ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ജീവിതം പ്രായോഗികമായ ബുദ്ധിശക്തിയുടെ വിജയത്തിന്നും, വിശിഷ്ടമായരാജ്യതന്ത്രനിപുണതയുടെ മഹനീയതയ്ക്കും ഒരു മാനദണ്ഡമായിത്തന്നെ എന്നെന്നേക്കും പരിലസിക്കുന്നതാണ്.

ലോകോത്തരമായ വിശിഷ്ട ചരിതം നിമിത്തം ഈ വിധം സമസ്തജനാരാധ്യനായ ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ജന്മഭൂമി മധുരാപുരിയായിരുന്നു. അതായതു ആധുനികഭാരതത്തിന്റെ തലസ്ഥാനമായ ഡൽഹിക്കു ദക്ഷിണോത്തരഭാഗത്തായി വടക്കുപടിഞ്ഞാറൻ പ്രാവിൻസുകളിൽപെട്ട ഒരു ദേശവിഭാഗമാണ്. അക്കാലത്തു മധുരാപുരി ഒരു പ്രത്യേകസംസ്ഥാനമായിരുന്നുവെങ്കിലും വളരെ വിപുലമോ ഏററവും ശക്തിമത്തോ ആയിരുന്നുവെന്നു പറവാൻ തരമില്ല. ഉത്തരഇന്ത്യയിലെ ഫലപുഷ്ടിയുള്ള പല ദേശങ്ങളിലും കുടിയേറിപ്പാപ്പുതുടങ്ങിയ ആര്യന്മാരുടെ വർഗ്ഗത്തിൽപ്പെട്ട ജനങ്ങളായിരുന്നു മധുരാപുരി നിവാസികൾ. ഇവർ ആയോധനപടുക്കളും അത്യന്തം അഭിമാനികളും പൊതുവേ, സമാധാന ശീലന്മാരും ആയിരുന്നു. ചെറുതാണെങ്കിലും മഹനീയമായ ഈ സംസ്ഥാനത്തിന്റെ സ്ഥാപകൻ ചന്ദ്രവംശത്തിൽപെട്ട യദുവിന്റെ ഗോത്രജനായ ശൂരസേനൻ ആയിരുന്നതിനാൽ

പ്രസ്തുത ദേശവിഭാഗം ശൂരസേനകം എന്നും വിളിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു.

പുരാതന നാഗരികൾക്കൊപ്പം മഥുരാപുരിയും ബലവത്തായ ഒരു പ്രാകാരത്താൽ പരിവൃതമായിരുന്നു. അഗാധവും നീലജലസംപൂൎണ്ണവും ആയ യമുനാനദിയുടെ തീരത്തിലാണു ഈ കോട്ട സ്ഥിതിചെയ്തിരുന്നതു്. കോട്ടയ്ക്കു വെളിയിൽനിന്നു നോക്കുന്നപക്ഷം കണ്ണെത്താദൂരത്തിൽ പച്ചപ്പാടങ്ങളും, മേച്ചിൽസ്ഥലങ്ങളും തരുലതാദികളാൽ അത്യന്തമനോഹരങ്ങളായ ആരാമങ്ങളും ഏവന്നും പ്രത്യേകമായ മാനസോല്ലാസം അണയ്ക്കുന്നവയാണു്. കോട്ടയ്ക്കുള്ളിലാകട്ടെ, ഉന്നതങ്ങളായ രാജകീയപ്രാസാദങ്ങൾ, പ്രഭുജനമന്ദിരങ്ങൾ, വിഭവപൂൎണ്ണങ്ങളായ ആപണശാലകൾ, രഥതുരഗഗജാദികളുടെ ഗതാഗതംകൊണ്ടു പരിശോഭിക്കുന്ന രാജരഥ്യകൾ എന്നിവ ഒരു പ്രത്യേക ശോഭയണച്ചുപോന്നു. ഉദ്ദേശം അഞ്ചു നാഴിക പടിഞ്ഞാറായി വൃന്ദാവനമെന്ന മോഹനാരണ്യം സ്ഥിതിചെയ്തിരുന്നു. യമുനാ നദിയുടെ ചെറു കല്ലോലങ്ങൾ ആലോലനൃത്തം വയ്ക്കുന്ന തീരഭൂമിയിൽ അധികം അകലെയല്ലാതെ 'ഗോവൎദ്ധനം' എന്ന കുന്നോട്ടുകൂടിയ ഈ വൃന്ദാവനം സവൎത്തുരമണീയങ്ങളായ തരുലതാദികൾ, കോകിലശുകാദി നാനാപക്ഷികൾ, സാരങ്ഗമഹിഷാദി മൃഗങ്ങൾ എന്നിവയാൽ അതിരററ ശോഭ വഹിച്ചിരുന്നു. ഉത്ഭവസ്ഥാനം തൊട്ടു സംഗമസ്ഥലം വരേ, യമുനാനദിയുടെ തീരപ്രദേശത്തു ഒരിടത്തും ഇത്ര മനോഹരമായ ഒരു അരണ്യദേശം ഉണ്ടായിരുന്നില്ല എന്നുതന്നെ പറയാം.

൨

ശൂരസേനനഗരിയുടെ തെക്കും വടക്കും ഉള്ള സ്ഥല വിഭാഗങ്ങൾ മിക്കവാറും ഘോരാരണ്യങ്ങളായിരുന്നു. ദുഷ്ട മൃഗങ്ങളും അപരിഷ്കൃതമനുഷ്യരും അഭയം തേടിയിരുന്ന ഈ അരണ്യദേശങ്ങളിൽ വൃഷ്ണികളുടെ പൂർവികന്മാർ കുടി യേറിപ്പാർത്തു അരണ്യവാസികളായ ആദിമജനങ്ങളെ പലാ യനം ചെയ്യിച്ചു സ്വാധിപത്യം സ്ഥാപിച്ചു. വൃഷ്ണികളെ ക്കൂടാതെ മഥുരാപുരിയുടെ അധിപതിയുടെ സാമന്തഭാവേന വർത്തിച്ചുവന്ന ഗോപന്മാരും അവരുടെ അധിനായകനായ നന്ദ നമായിരുന്നു. ജീവിതമാർഗ്ഗമായ ഗോപരിപാലനത്തിന്നു ഏററവും ഉതകുന്ന വിധം അവരുടെ അധിവാസസ്ഥലം നല്ല പച്ചപ്പുൽപ്രദേശങ്ങളാൽ ചുററപ്പെട്ടിരുന്നു. തണൽ മരങ്ങൾ, ചെറുപുഴകൾ, തൃണസങ്കലങ്ങളായ മേച്ചിൽസ്ഥ ലങ്ങൾ എന്നിവ ധാരാളം ഉണ്ടായിരുന്ന ഈ ഗോപാധി വാസഭൂമി മഥുരയിൽ നിന്നു അഞ്ചോ ആറോ നാഴിക അ കലത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്തിരുന്നു. തന്നിവാസികളായ ഗോ പന്മാരാകട്ടെ, പൊതുവേ സമാധാനശീലന്മാരും എന്നാൽ രണശൂരതത്തിൽ ഒട്ടും പിന്നണിയിൽ ആകാത്തവരും ഗോസംരക്ഷണം ജീവിതവൃത്തിയായി അവലംബിച്ചവരും ആയിരുന്നു. ഗോപജനങ്ങളുടെ അധിശനായ 'നന്ദൻ' മഥുരാധിപന്നു സാമന്തന്റെ നിലയിൽ കപ്പംകൊടുത്തു പോന്നു.

പുരാതനഭാരതത്തിലെ നാഗരികതയ്ക്കു മഥുരാപുരി പോലെ ഇത്ര പററിയ മറെറാരു നിദർശനം ഉണ്ടെന്നു തോ ന്നുന്നില്ല. രാജകീയപ്രാസാദങ്ങൾ, പ്രഭുഗൃഹങ്ങൾ, ആപ

ണശാലകൾ, ആരാമങ്ങൾ, ക്രീഡാസരസ്സുകൾ, ആസ്ത്രശസ്ത്രങ്ങൾ കൊണ്ടുള്ള അഭ്യാസശാലകൾ, വിദ്യാലയങ്ങൾ, ആരാധനാലയങ്ങൾ എന്നിങ്ങനെ ഒരു പരിഷ്കൃതനഗരിക്കു അനുപേക്ഷണീയങ്ങളായ സകല സ്ഥാപനങ്ങളും വിഭവങ്ങളും മധുരാപുരിയിൽ സുലഭമായിരുന്നു. ജനങ്ങൾ ഐശ്വര്യപൂർണ്ണരായി ശാന്തരായി നിവസിച്ചുപോന്നു. നീതിപരിപാലനത്തിലും ജനക്ഷേമാന്വേഷണത്തിലും അതിതല്പരരായ ഭൂപാലന്മാർ ധർമ്മനിഷ്ഠരെന്ന അനശ്വരയശസ്സു മധുരാപുരിയുടെ വിശിഷ്ടപരിപാലനംകൊണ്ടു ലോകമെങ്ങും പരത്തി. ചുരുക്കത്തിൽ,

"അപ്പുരിതന്നിലുള്ളത്ഭുതം ചൊല്ലുവാൻ
കെല്പുള്ളോരാരുമില്ലെന്നുവേണ്ടാ,
നൽസാരമോർക്കിലോ വസൌകസാരവും
നിസ്സാരമായിട്ടേ വന്നുകൂടൂ."

എന്നുമാത്രമേ പ്രഖ്യാതമായ ഈ യാദവരാജധാനിയെപ്പററി പറയേണ്ടതുള്ളൂ.

രണ്ടാം അദ്ധ്യായം.

മധുരാധിപൻ.

യാദവരാജ്യമായ മധുരയുടെ സ്ഥാപകൻ ശൂരസേനനാണെന്നു പ്രസ്താവിച്ചുവല്ലോ. ശൂരസേനനുശേഷം, അ

നേകം രാജാക്കന്മാർ ഈ രാജ്യം ഭരിച്ചു. ഒടുവിൽ ആഹു കൻെറ പുത്രനായ ഉഗ്രസേനന്നു ആധിപത്യം ലഭിച്ചു. ഉഗ്രസേനന്നു സോദരനായി ആഹുകപുത്രനായ ദേവകനും രാജ്യഭാരസംബന്ധമായ ചുമതലകൾ നിർവ്വഹിച്ചുപോന്നു. ഉഗ്രസേനന്നു അനേകം പുത്രന്മാരുണ്ടായിരുന്നവരിൽ ജ്യേ ഷ്ഠൻ കംസനും, ദേവകന്നുള്ള സന്താനങ്ങളിൽ ഏറ്റവും ക നിഷ്ഠ ദേവകിയും ആയിരുന്നു. ഉഗ്രസേനപുത്രനായ കംസ ൻെറ പ്രഭാവകാലത്തോടുകൂടിയാണു യഥാൎത്ഥത്തിൽ ശ്രീകൃ ഷ്ണൻെറ അവതാരം.

കംസൻെറ ഭരണം അയാളുടെ മുൻഗാമികളുടെ രീതി യിൽ നിന്നു അത്യന്തവിഭിന്നമായി കാണപ്പെട്ടു. സുസുഖനി രതരായി ജനസഞ്ചയത്തെ പീഡിപ്പിച്ചു ആത്മനാശം സ്വ യം വരിക്കുന്ന രാജാക്കന്മാരിൽ മികച്ചവനായിരുന്നു അയാൾ എന്നുമാത്രം പറയാം. എന്നാൽ അയാൾക്കു സോദരിയായ ദേവകിയോടു അമിതമായ വാത്സല്യം തോന്നിയിരുന്നു. ദേവകിയെ യഥാകാലം ഉചിതമായി വിവാഹം കഴിച്ചുകൊ ടുക്കുവാൻ കംസൻ നിശ്ചയിച്ചു. തൻെറ സാമന്തന്മാരിൽ ശ്രേഷ്ഠനും, ആത്മസുഹൃത്തും, വൃഷ്ണികുലജാതനും ആയ വസുദേവൎക്കു വധുവായി പ്രതാപശാലിയായ കംസൻ ദേവ കീദേവിയുടെവിവാഹം തീൎച്ചപ്പെടുത്തി. രാജസാധാരണമായ സമസ്താഡംബരങ്ങളോടും കൂടി ആ പരിണയമഹോത്സവം യഥാകാലം കൊണ്ടാടപ്പെട്ടു. മുറയ്ക്കു വധുവായ ദേവകിവര ൻെറ ഗൃഹത്തിലേക്കു ആനീതയാകുന്നതിനുള്ളഅവസരംആ ട്ടത്തു. ഇതുസംബന്ധിച്ചയാത്രയയപ്പിൽകംസൻ പ്രത്യേകം

ഭാഗഭാക്കായി. ദേവകീവസുദേവന്മാർ രഥാരൂഢരായി ഘോഷയാത്ര ആരംഭിച്ചു. സോദരീസ്നേഹത്താൽ പ്രേരിതനായ കംസൻ സ്വയം സാരഥ്യം ഏറെറടുത്തു.അങ്ങനെ അല്പദൂരം വഴികഴിഞ്ഞു. പെട്ടെന്നു അഭൗതികമായ ഒരു സ്ഥാനത്തുനിന്നു ഒരു അമംഗളവാർത്തകേൾക്കാനിടയായി. "അല്ലയോ കംസ, ഈ നിൻെറ വത്സലസോദരിയായ ദേവകിയുടെ എട്ടാമത്തെ പുത്രൻ നിനക്കു ജീവനാശം വരുത്തുന്നവനായിരിക്കും. സൂക്ഷിച്ചുകൊൾക" എന്നായിരുന്നു അശരീരിസ്വരൂപം. സുപ്രസന്നമായ ശരൽഋതുവിലെ ആകാശമദ്ധ്യത്തിൽ അതിനിബിഡമായ കാർമുകിൽമാല നിരന്നാലെന്നതുപോലെ കംസൻെറ ഹൃദയം പെട്ടെന്നു പരമപൈശാചികങ്ങളായ അനേകം വികാരങ്ങളാൽ ആക്രാന്തമായി. അയാളുടെ കോപനൈരാശ്യങ്ങൾക്കു അളവുണ്ടായിരുന്നില്ല. അയാൾ അഗ്നിജ്വാലയ്ക്കൊപ്പം ജ്വലിച്ചു. താൻ ഏററവും വാത്സല്യഭാജനമായി കരുതിയിരുന്ന സോദരി തൻെറ ജീവനാശം വരുത്തുന്ന ഒരു പുത്രനെ പ്രസവിക്കുമെന്നല്ലേ കംസൻ ശ്രവിച്ച അശരീരി? ആ പ്രസവത്തിന് ഹേതുവാകാവുന്ന സോദരി എത്ര വത്സലയായാൽതന്നേയും ഇനി ജീവിച്ചിരിപ്പാൻ പാട്ടുള്ളതല്ല എന്നു കംസൻ പെട്ടെന്നു തീർച്ചയാക്കി. രഥാരൂഢനായ ആ കശ്മലൻ തൽക്ഷണം തേരുവിട്ടിറങ്ങി ഖഡ്ഗം ഊരിക്കൊണ്ടു സോദരീവധത്തിനായി ആ നൂതന പരിണീതയുടെ നികടമണഞ്ഞു. ഘോഷയാത്രയിൽ പങ്കുകൊണ്ടിരുന്ന ജനങ്ങൾ ആസകലം അമ്പരന്നു. നിഷ്ഠൂരനായ കംസൻെറ ഈ അതിസാഹസോദ്യമംകണ്ടു വസുദേവർ അത്യന്തം വിഹ്വലചി

ത്തനായി. തൽക്ഷണം അദ്ദേഹം കംസൻെറ കാൽക്കൽ വീണു വധുവിൻെറ ജീവരക്ഷണം യാചിച്ചു. പ്രതാപശാലികളായ ഭൂപാലക്ക് എന്നുവേണ്ട, ഏവക്കും സ്ത്രീവധം വിശേഷിച്ചു സോദരീവധം അത്യന്ത നിഷിദ്ധമാണെന്നു അദ്ദേഹം തെരുതെരെ ഉണത്തി. ദേവകി കംസനെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം കേവലം നിരപരാധിനിയാകയാൽ അവളെ രക്ഷിക്കേണ്ട ചുമതല രാജാവിൽ ചേന്നതാണെന്നു വസുദേവർ ധമ്മോക്തികൾ ചൊരിഞ്ഞു. ജനനമരണങ്ങൾക്കു വിധേയനായ മനുഷ്യൻ ഭവിതവ്യതയെ മറിക്കാൻ കേവലം അശക്തനാകയാൽ ശാന്തശീലത്തോടെ അടങ്ങുകയാണു നല്ലതെന്നു അദ്ദേഹം തത്വോക്തികൾ ഒട്ടേറെ ചെലവുചെയ്തു. എന്നുതന്നെ ആയിട്ടും, നൃശംസശിരോമണിയായ കംസനെ അയാളുടെ ഉദ്യമത്തിൽനിന്നു പിൻതിരിപ്പിക്കാൻ സാധിച്ചില്ല. ഈ പതനത്തിൽ അനന്തരകരണീയം എന്താണെന്നു വസുദേവക്കുതന്നെ നിശ്ചയമില്ലാതെ അദ്ദേഹം അത്യധികം കുഴങ്ങി. എങ്കിലും ധൈയ്യം അവലംബിച്ചു തൻെറ സ്യാലനോടു ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"അല്ലയോ രാജശേഖര, ദേവകി നിന്നോടു യാതൊരപരാധവും ഇതേവരെ പ്രവത്തിച്ചിട്ടില്ലല്ലോ. മേലാലും അങ്ങനെ യാതൊന്നും ഉണ്ടാകയില്ല. അവൾ എട്ടാമതു പ്രസവിക്കുന്ന സന്താനമാണു നിൻെറ മൃത്യുവിനു കാരണമാകുന്നതു് എന്നു നീ വിശ്വസിക്കുന്നു. അങ്ങനെയൊരു സംശയമുണ്ടെങ്കിൽ ഇവൾ പ്രസവിക്കുന്ന ഓരോ സന്താനത്തേ

യും ഞാൻ നിന്നെ ഏല്പിച്ചുകൊള്ളാം. ആ ശിശുക്കളുടെ ജീവനെസംബന്ധിച്ചിടത്തോളം നിനക്ക് ഇഷ്ടംപോലെ ചെയ്യുക."

സത്യസന്ധനായ വസുദേവരുടെ ഈ സാന്ത്വനോക്തി കംസന്റെ കോപാഗ്നി കലുഷമായ ഹൃദയത്തെ ഒട്ടൊന്നുതണുപ്പിച്ചു. ദേവകിയുടെ യാതൊരുസന്താനത്തിൽ നിന്നും തനിക്ക യാതൊരുവിധത്തിലുള്ള ആപത്തും എത്താതിരിക്കത്തക്കവിധം ആ സോദരിയുടെ ഓരോപ്രസവത്തിലും ഉണ്ടാകുന്ന ശിശുവിനെ ഉടനടി വധിക്കേണ്ടതാണ് എന്നു കംസൻ ദൃഢമായി ഉറച്ചു. കംസന്റെ ഖഡ്ഗപാതത്തിൽനിന്നു ഇങ്ങനെ വിമുക്തയായി.

"വമ്പുലിവായിൽനിന്നാമ്പാലെവീണ്ടുപോയ്
കമ്പത്തെപ്പൂണ്ടൊന്നൊരേണംപോലെ
മേവിനിന്നീടുന്നദേവകിദേവിതാൻ
കേവലംകംസനെനോക്കിനിന്നാൾ
ചൂഴവുംനിന്നിട്ടുകേഴുന്നോരെല്ലാരും
കോഴയുംതീർത്തുനിന്നൊന്നുവീർത്താർ.
ചങ്ങാതിമാരായുള്ളംഗനമാരെല്ലാം
മംഗലമാകെന്നുചൊല്ലിപ്പൂണ്ടാർ."

മുറയ്ക്കു വസുദേവരുമൊന്നിച്ചു ദേവകി ഭർത്തൃഗൃഹത്തിലേക്ക യാത്രപുറപ്പെട്ടു.

മൂന്നാം അദ്ധ്യായം.

ശ്രീകൃഷ്ണാവതാരം.

ദേവകീവസുദേവന്മാർ വൃഷ്ണിപുരത്തിലും കംസൻ മധുരയിലും നിവസിച്ചു ഏതാനും ദിവസങ്ങളും മാസങ്ങളും കഴിഞ്ഞു. എന്നാൽ മധുരാധിപന്റെ ഭീതിക്കു അവസാനമുണ്ടായിരുന്നില്ല. അയാൾ ശ്രവിച്ചിരുന്ന അശരീരിവചനം പ്രതിക്ഷണം പ്രതിദിവസം അയാളെ ഭയവിഹ്വലമാക്കിത്തീൎത്തു. ആ വാക്കുകളെ അയാൾ കൂടെക്കൂടെ ഓൎമ്മിച്ചു ഒടുവിൽ ഹൃദയത്തിൽനിന്നും മരണഭയം തീരെ വിട്ടുമാറാത്ത പതനത്തിലായി. അയാൾക്കു സുഖാനുഭവങ്ങൾപോലും വെറുത്തു തന്റെ ഭാവിശത്രുവിനെ സംഹരിപ്പാനുള്ള ഓരോ മാൎഗ്ഗങ്ങൾ ആലോചനയായി.

ദേവകി ആദ്യമായി ഒരു പുത്രനെ പ്രസവിച്ചു. താൻ ചെയ്തിട്ടുണ്ടായിരുന്ന പ്രതിജ്ഞയനുസരിച്ചു വസുദേവർ ആ സന്താനത്തെ കംസനെത്തന്നെ ഏല്പിച്ചു. എന്നാൽ പലവിധത്തിലും പല ആലോചനകളും നടത്തിയ കംസൻ ദേവകിയുടെ എട്ടാമത്തെപുത്രനെമാത്രം വധിച്ചാൽ മതിയാകും എന്നും അവനിൽനിന്നാണല്ലോ തനിക്കു ആപത്തു നേരിടാൻപോകുന്നതു എന്നും ഉള്ള വിചാരത്താൽ ആദ്യശിശുവിനെ വസുദേവൎക്കുതന്നെ നൽകി. ഒന്നുരണ്ടു് പ്രസവങ്ങൾകൂടെ ഈവിധം തുടൎന്നപ്പോൾ പാർശ്വവൎത്തികളുടെ പ്രേരണയാൽ ഭയചകിതനും സംശയിതചിത്തനുമായ കം

40648

സൻ ദേവകിയുടെ സകലസന്താനങ്ങളേയും കൊന്നുകളവാൻതന്നെ നിശ്ചയിച്ചു. ഇതിനെത്തുടൎന്നു തന്റെ ശത്രുക്കളെന്നു സംശയിക്കപ്പെട്ട പലരേയും കംസൻ നിഗ്രഹിച്ചു.

കംസന്റെ ഈ നിഗ്രഹപരമായ ക്രൂരനയംകൊണ്ടു അയാൾക്കു ശത്രുക്കൾ വൎദ്ധിച്ചു. ഏതുവിധത്തിലും ഈ ദുഷ്ടരാജാവിന്നു ഒരു അവസാനം വരുത്തുന്നതിന്നു ഭൂരിപക്ഷം ജനങ്ങളും ശ്രമിച്ചു. അതിനാൽ ദേവകിയുടെ എട്ടാമത്തെ പുത്രനെ കംസന്റെ സംഹാരത്തിൽനിന്നു രക്ഷിപ്പാൻ വേണ്ട കരുതലുകൾ വസുദേവരോടൊന്നിച്ചു നടത്താൻ എല്ലാപേരും ഗൂഢമായി ശ്രമിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു.

ദേവകി ഏഴാമത്തു ഗൎഭം ധരിച്ചുവെങ്കിലും ആ ഗൎഭം ശിഥിലിതമാവുകയാണു ചെയ്തതു്. ഇതിനിടയ്ക്കു വസുദേവരുടെ മറെറാരു ഭാൎയ്യയായ രോഹിണി ഗൎഭവതിയായി. രോഹിണിയുടെ പുത്രനായിരിക്കാം അശരീരിവചനമനുസരിച്ചു കംസനു കാലനായി ജനിക്കുന്നതെന്നു അയാളുടെ പ്രതിപക്ഷികൾ സംശയിച്ചു. അതിനാൽ രോഹിണിയെ ഗൂഢമായി നന്ദഗോപരുടെ രാജഗൃഹത്തിൽ അയച്ചു. അവൾക്കു അവിടെവെച്ചു ഒരു പുത്രൻ ജാതനായി. ഏതാനും മാസങ്ങൾ കഴിഞ്ഞു ദേവകി വീണ്ടും ഗൎഭവതിയായി. കംസന്റെ കൈയിൽ നിന്നു അവളെയും സന്താനത്തേയും രക്ഷിപ്പാൻ വേണ്ട ശ്രമമെല്ലാം നടത്തിയെങ്കിലും യാതൊന്നും ഫലിച്ചില്ല. മാതാപിതാക്കന്മാരുടെ സമ്മതത്തോടെ

തനിക്കു ഈ അഷ്ടമശിശുവിനെ ലഭിച്ചില്ലെങ്കിലോ എന്നു സംശയിച്ച കംസൻ ദേവകിയെയും വസുദേവരെയും തന്റെ രാജ്യത്തു വരുത്തി കാരാഗാരത്തിൽ ബന്തോവസ്സായി താമസിപ്പിച്ചു. അവരെ അതിവിശ്വസ്തരും സമൎത്ഥരും ആയ കാരാഗാരഭൃത്യരുടെ മേൽനോട്ടത്തിൽ സൂക്ഷിച്ച് എട്ടാമത്തെ ശിശുവിന്റെ നിശ്ശേഷസംഹാരത്തിൽ അത്യൂൽകണ്ഠയോടെ മഥുരാധിപൻ ദിവസങ്ങൾ നയിച്ചു.

അങ്ങനെയിരിക്കെ, ചിങ്ങമാസത്തിൽ അഷ്ടമരോഹിണീതിഥിയിൽ ഒരു അൎദ്ധരാത്രത്തിൽ ദേവകീദേവി പരമമനോഹരമായ ഒരു മുഹൂൎത്തത്തിൽ തന്റെ എട്ടാമത്തെ പുത്രനെ പ്രസവിച്ചു. കംസൻ സൂക്ഷിക്കാൻ നിയോഗിച്ചിരുന്ന ഭൃത്യന്മാരെല്ലാം ഈ സമയം ഗാഢനിദ്രയിൽ ലയിച്ചിരുന്നു. ദേവകിയെ കാരാഗാരത്തിൽ നിന്നു രക്ഷിക്കാൻ കഴിവില്ലാതിരുന്ന കംസപ്രതിപക്ഷികൾ ആ ദേവിയുടെ നവസന്താനത്തെ അവിടെ നിന്നും ഗൂഢമായി മാററുന്നതിനു വേണ്ട ശ്രമമെല്ലാം നടത്തി. അവരുടെ സഹായത്താൽ വസുദേവർ തന്റെ നവ്യശിശുവിനേയുംകൊണ്ടു ആ അൎദ്ധരാത്രത്തിൽതന്നെ കാരാഗൃഹം വിട്ടു പുറമേയിറങ്ങി. അതികഠിനമായ മഴ വൎഷിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. സമ്പൂൎണ്ണജലമായ യമുനാനദി ഉത്സാഹപൂൎവം തുള്ളിക്കളിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. സൎവത്ര അന്ധകാരമയം തന്നെ. നാഗനാഥനായ അനന്തന്റെ സഹായത്താൽ വസുദേവർ കാളിന്ദിനദിയും കടന്നു ഗോപാവാസദേശമായ അമ്പാടിയിൽ എത്തി. അവിടെ നന്ദഗോപരുടെ ഭാൎയ്യയായ 'യശോദ അ

തേ അവസരത്തിൽ ഒരു പെൺകുഞ്ഞിനെ പ്രസവിച്ചിരു ന്നു. വസുദേവൻ സ്വപുത്രനെ യശോദാസമീപത്തിലെ ത്തിച്ചു യശോദാപുത്രിയെ അവിടെ നിന്നും എടുത്തു തിരി യെ കാരാഗൃഹത്തിനകത്തു പ്രവേശിച്ചതുവരെ കംസനി യോഗികളിൽ ആരുംതന്നെ ഉണൎന്നില്ല. എന്നാൽ വസു ദേവൻ യഥാസുഖം തിരിച്ചെത്തി തന്നെ ബന്ധിച്ചിട്ടുണ്ടാ യിരുന്ന ചങ്ങലകൾ വീണ്ടും സംയോജിപ്പിച്ചു് അങ്ങനെ നിൽക്കവെ പ്രസവഗൃഹത്തിൽ ശിശുരോദനം കേട്ടു കംസ ഭൃത്യന്മാർ ഉണൎന്നു. തൽക്ഷണം അവർ ദേവകിപ്രസവ ത്തെപ്പററി തങ്ങളുടെ രാജാവിനെ അറിയിച്ചു. ദേവകി എട്ടാമതു പ്രസവിച്ചതു ഒരു പെൺകുഞ്ഞിനെയായിരുന്നു വെന്നു അറിഞ്ഞപ്പോൾ കംസൻ വിസ്മിതനായി. ആ പൽശങ്ക അയാളിൽ നിന്നു അല്പമായി വിട്ടുമാറി എങ്കിലും ആ പെൺസന്താനത്തേയും സംഹരിക്കേണ്ടതു തന്നേയാ ണെന്നു അയാൾ നിശ്ചയിച്ചു. ഘാതകൻ പിറെറദിവസം പ്രഭാതത്തിൽ പ്രസവഗൃഹത്തിലെത്തി. കോമളമായ ആ പെൺശിശുവിനെ കണ്ടു രുഷ്ടനായ കംസൻ ആ പെൺ കുഞ്ഞിൻെറ ചെറുചരണങ്ങൾ രണ്ടും കൈയ്യുക്കുള്ളിലാക്കി തൻെറ അളവററ ശക്തിയത്രയും പ്രയോഗിച്ചു നിലത്തേക്കു തല്ലി. എന്നാൽ അത്യത്ഭുതകരമായ ശക്തിവിശേഷ ത്തോടെ ആ ശിശു കംസൻെറ കൈവിട്ടു സ്വതന്ത്രമാവു കയും കംസൻ വീണ്ടും നിരാശാധീനനായിത്തീരുകയും ചെയ്തു.

ലജ്ജിതനായ കംസൻ ആ പെൺകുഞ്ഞിൻെറ ചര

ണങ്ങൾ കുറേക്കൂടെ ബലം പ്രയോഗിച്ചു പിടിക്കാത്തതിൽ പശ്ചാത്തപിച്ചു അമ്പരന്നു നോക്കിനൽക്കേ, കൈവിട്ടു പോയ സുകുമാരശിശു ആകാശത്തിൽ ഒരു ദിവ്യജ്യോതിസ്സ്വരൂപിണിയായ കന്യകയായി നിന്നു അയാളോടു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"ദുഷ്ടനായ കംസ, നീ എന്നെ കൊല്ലാൻ മുതിൎന്നതു കേവലം ആശ്ചൎയ്യകരമായിരിക്കുന്നു. നിന്റെ അവസാനം വരുത്തുന്ന ബാലൻ ഇപ്പോൾതന്നെ ഭൂലോകജാതനായിട്ടുണ്ടു്. അവൻ ജനിച്ചിട്ടുള്ളതു വളരെ ദൂരത്താണെന്നും വിചാരിക്കേണ്ട. അവന്റെ ജനനസ്ഥലം കണ്ടുപിടിച്ചു നിന്നാൽ സാധിക്കുമെങ്കിൽ നീ ആ ബാലനു ഒരവസാനം വരുത്തുക."

കംസന്നു യാതൊന്നും തന്നെ പറവാൻ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. കേവലം ശാന്തചിത്തനെന്നപോലെ അയാൾ തന്റെ തെററിനെപ്പററി പശ്ചാത്തപിച്ചു. നഷ്ടപുത്രയായ ദേവകിയേയും സ്യാലനായ വസുദേവനേയും അയാൾ ബന്ധനത്തിൽ നിന്നു വിമുക്തരാക്കി വൃഷ്ണിദേശത്തേക്കയച്ചു. കംസന്റെ അടുത്ത ഉദ്യമം മുഴുവൻ തന്റെ വൈരിയായി ഭൂലോകജാതം ചെയ്ത ശിശുവിനെ കണ്ടുപിടിച്ചു കിങ്കരന്മാരെകൊണ്ടു വധിപ്പിക്കുന്നതിനായിരുന്നു. ഈ ഉദ്ദേശത്തോടെ അയാൾ മന്ത്രിമാരെ വരുത്തി തനിക്കു നേരിടാൻ പോകുന്ന അത്യാഹിതത്തിൽ നിന്നു രക്ഷനേടാൻ അവരുടെ പല നിർദ്ദേശങ്ങളും അനുസരിച്ചു പ്രവൎത്തിച്ചു. മഥു-

രാപുരിയിൽ അക്കാലത്തു ജനിച്ചിരുന്ന സകല ശിശുക്കളേയും കൊല്ലാൻപോലും ആ നിഷ്ഠൂരൻ പരസ്യമായി ആജ്ഞാപിച്ചു.

നാലാം അദ്ധ്യായം.

ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ശൈശവം.

ഗോപകുലനാഥനായ നന്ദന്നു ഒരു പുത്രൻജനിച്ചു എന്ന വാൎത്ത അമ്പാടിയിൽ എങ്ങും പ്രസിദ്ധമായി. നന്ദനും യശോദയ്ക്കും ഈ നവസന്താനലബ്ധിയിൽ തോന്നിയ ആനന്ദം അളവററതായിരുന്നു. സൌന്ദൎയ്യസൎവ്വസ്വമായ നന്ദനന്ദനശരീരം കണ്ടു മാതാപിതാക്കന്മാരോടൊപ്പം ഗോപസ്ത്രീപുരുഷന്മാരും അത്യാനന്ദവിവശരായി. യശോദയ്ക്കു പുത്രൻ ജനിച്ച ആ സംഭവം ഒരു മഹോത്സവത്തിനു ചേൎന്ന ആഡംബരത്തോടെ എല്ലാപേരും ആഘോഷിച്ചാദരിച്ചു. നന്ദഗോപൻ അനവധി ദ്രവ്യം ഓരോരുത്തൎക്കു സന്തോഷസൂചകമായി സംഭാവന നൽകി. സ്ത്രീപുരുഷന്മാർ ഗൃഹങ്ങളെല്ലാം അലങ്കരിച്ചു മണിദീപങ്ങൾ കൊളുത്തി. രാജാങ്കണവീഥിതോറും കുങ്കുമപങ്കം ചേൎന്ന ശുദ്ധജലം തളിച്ചു വെടുപ്പുവരുത്തി. ഗോകുലത്തിലുള്ള ജനങ്ങൾ മാത്രമല്ല മഥുരാപുരിനിവാസികൾക്കെല്ലാം തന്നെ ഒരു പ്രത്യേക ആനന്ദം ഈ നവ്യശിശു അണച്ചുപോന്നു.

ഗോപന്മാരുടെ അധിവാസദേശം യമുനാനദീതീരത്താണെന്നു പറഞ്ഞുവല്ലൊ. മനോഹരമായ ഗോവർദ്ധനപർവ്വതം അത്യുന്നതമായി ആ ഗ്രാമത്തിന്റെ രക്ഷാപുരുഷൻ എന്ന നിലയിൽ ഉയൎന്നു കാണപ്പെട്ടു. അനവധി സുരഭിലങ്ങളായ ലതാദികളും ഉന്നതങ്ങളായ തരുക്കളും കൊണ്ടു ശോഭനമായ ഈ പർവ്വതത്തിനടുത്തു ഗോപകന്യകമാരുടെ ഹസ്തകങ്കണദ്ധ്വനികൾ, പശുക്കളെ മേയ്ക്കുന്നതിനായി വിസ്തൃതങ്ങളായ പാടങ്ങളിൽ പാടിക്കളിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ചെറുബാലന്മാരുടെ സംഗീതം ചേൎന്നു ചുററും മുഴങ്ങി. ഗോക്കളുടെ കണ്ഠങ്ങളിൽ നിബദ്ധങ്ങളായ മണികളും ചലങ്കകളും ഇവയ്ക്കു താളമിട്ടു. ക്ഷീരം ഘൃതം എന്നിവയുടെ സൌഗന്ധ്യം അന്തരീക്ഷത്തിൽ വ്യാപിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഈ പ്രകാരം പരമമനോഹരമായ അമ്പാടിഗ്രാമത്തിൽ നവജാതനായ ശ്രീകൃഷ്ണശിശു പ്രതിദിനം പരിപുഷ്ടിയെ പ്രാപിച്ചു.

അങ്ങനെയിരിക്കെ ഒരു ദിവസം നന്ദഗോപൻ പതിവിൻപടിയുള്ള കരംകൊടുക്കുന്നതിനായി മഥുരാപുരിയിലേക്കു തിരിച്ചു. തിരിയെ വരുന്ന വഴി അദ്ദേഹത്തിനു വസുദേവരെ കാണ്മാൻ ഇടയായി. വസുദേവരാകട്ടെ, നന്ദഗോപൎക്കുണ്ടായ ഈ നവനന്ദനലബ്ധിയിൽ അദ്ദേഹത്തെ ഏററവും അനുമോദിച്ചു. അക്കാലത്തു കംസന്റെ ആജ്ഞയനുസരിച്ചു നവപ്രസൂതങ്ങളായ ശിശുക്കളെ വധിക്കാൻ അനേകം കിങ്കരന്മാർ ഒരുങ്ങി നടക്കുകയായിരുന്നു. അമ്മാതിരി യാതൊരാപത്തിലും അകപ്പെടുത്താതെ പുത്രനെ പ്ര

ത്ര്യേകം സൂക്ഷിക്കണമെന്നുള്ള നിർദ്ദേശങ്ങൾ വസുദേവൻ നന്ദഗോപക്ക നൽകി.

"എന്നതു കേട്ടൊരു നന്ദനമനോരം
നന്ദനൻതന്നോയും നണ്ണി നണ്ണി
ഗോകുലം മുന്നിട്ടു പോകത്തുടങ്ങിനാ-
നാകുലമായുള്ളോരുള്ളവുമായ്
ആനകദുന്ദുഭിതാനുമനോരത്തു
ദീനതതീത്തു തെളിഞ്ഞു മേന്മേൽ
തോയജലോചനന്തന്നേയും ചിന്തിച്ചു
പോയങ്ങു പൂകിനാൻ മന്ദിരത്തിൽ"

വാസ്തവത്തിൽ വസുദേവരുടെ നിർദ്ദേശം അസ്ഥാനത്തിലായിരുന്നില്ല. എന്തെന്നാൽ ഏറെത്താമസിയാതെ നന്ദഗോപരുടെ പുത്രന്റെ ജീവഹാനി വരുത്താൻ ഒരാൾ പല പ്രകാരത്തിലും ശ്രമിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. പൂതന എന്നു പേരായ ഈ ആഭിചാരിണി നവലാസ്യവിലാസങ്ങളുള്ള ഒരു അപൂർവ്വസുന്ദരിയുടെ വേഷഭാഷാദികളോടുകൂടി, യശോദാനന്ദനനെക്കണ്ടാനന്ദിക്കാൻ എത്തിയ ഗോപനാരിമാരോടുചേൎന്നു അമ്പാടിയിൽ യശോദയുടെ ഗൃഹത്തിൽ എത്തി. ഓരോസ്ത്രീക്കും കുഞ്ഞിനെ എടുത്തു സ്തന്യപാനം ചെയ്യിക്കാൻ സൗഹാർദ്ദം പ്രമാണിച്ചു അവകാശമുണ്ടായിരുന്നു. പൂതന ഈ അവകാശം കരുതിക്കൊണ്ടു സ്തനാഗ്രഭാഗത്തു് വിഷംതേച്ചിരുന്നു. മുറയ്ക്കുശിശുവിനെക്കണ്ടു താലോലിച്ചു അവൾ സ്തന്യപാനംചെയ്യിക്കാൻ മുതിൎന്നു. ആ

നവശിശുവാകട്ടെ അവഠം നൽകിയ സ്തന്യം സന്തോഷത്തോടെ പാനംചെയ്തു. ചൂചുകത്തിൽ തേച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്ന വിഷദ്രവ്യം ശിശുവിൻെറ ഉള്ളിൽ കലൎത്താൻ സാധിച്ചുവെന്നു കണ്ടു പൂതന സന്തോഷിച്ചു. മുലക്കണ്ണു വിടുവിക്കുന്നതിനായിരുന്നു അവളുടെ അടുത്തശ്രമം. എന്നാൽ ഈ ശ്രമത്തിൽ അവഠംക്കു് അശേഷം വിജയം ലഭിച്ചില്ല. ശിശു മുലകുടി തുടൎന്നുകൊണ്ടേയിരുന്നു. പൂതന വിഷണ്ണയായി. അവളുടെ ശരീരം തളൎന്നു. കുഞ്ഞിൻെറ ചെറുവദനത്തിൽനിന്നു സ്തനാഗ്രം വിനിവൎത്തിപ്പിച്ചു ആ സ്ഥലം വിടുന്നതിനു പൂതനനടത്തിയ യാതൊരുശ്രമവും ഫലിച്ചില്ല. ഒടുവിൽ അവഠം വല്ലാതെ ഖേദിച്ചു. കുട്ടത്തിനോടു സ്തനം വിടുന്നതിനായി തെരുതെരെ പ്രാൎത്ഥിച്ചു. കുഞ്ഞോ മുലവിടുന്നില്ല. പൂതനയുടെ ശരീരം വേദനപ്പെട്ടു. അവഠം ഉച്ചത്തിൽ കരഞ്ഞുതുടങ്ങി. ശിശു സന്തോഷസമേതം വീണ്ടും സ്തന്യപാനം തുടൎന്നു. പൂതനയുടെ സമസ്തനാഡികളും സ്തംഭിച്ചു അവഠം ബോധരഹിതയായി വീണു. വിപുലാകാരയായ ആ സ്ത്രീയുടെ മാറത്തു കോമളാകാരനായ ശിശു സ്തന്യപാനംചെയ്തുകിടന്ന ആ കാഴ്ച ഏററവും ആശ്ചൎയ്യകരമായിരുന്നു. കിംബഹുനാ പൂതന അവളുടെ മരണശയ്യയിൽതന്നെയായിരുന്നു. അവളുടെ മൃതശരീരം ഗോപന്മാർ സംസ്കരിച്ചു. നന്ദസൂനുവിൻെറ മാഹാത്മ്യം ഇങ്ങനെ ഇദംപ്രഥമമായി ജനങ്ങഠംക്കു ബോധ്യപ്പെടുകയും ചെയ്തു.

ശ്രീകൃഷ്ണൻെറ ശൈശവബാല്യകാലങ്ങളിലെ അത്ഭുത-

ലീലകളെപ്പററി പറഞ്ഞാൽ അവസാനിക്കയില്ല. ഈ ലീലകൾ മിക്കവയും കംസനിയോഗം അനുസരിച്ച ഈ ആമാനുഷമഹിമാവായ ചരിത്രപുരുഷൻെറ വധത്തിന ഒരുങ്ങിയവരെ മടക്കിഅയയ്ക്കുന്നതുമായിരുന്നു.

ഒരിക്കൽ യശോദ തൻെറ മകനെ അങ്കതലത്തിൽ കിടത്തി മുലയൂട്ടുകയായിരുന്നു. ക്രമേണ കുഞ്ഞിൻെറ ശരീരത്തിന ഘനംകൂടുന്നതായി കണ്ടു ആ ശിശുവിനെ തറമേൽ കിടത്തി. പെട്ടെന്നു ഒരു ചുഴലിക്കാററു ചുററിയടിച്ചു കുഞ്ഞിനെ മുകളിലേക്കു പറപ്പിച്ചു. യശോദയും ഇതരസ്ത്രീജനങ്ങളും അത്ഭുതശോകപരവശകളായി നോക്കിനിന്നതേയുള്ളു. ആ സുന്ദരതാം ആകാശമദ്ധ്യത്തായപ്പോൾ ചുഴലിക്കാററിൻെറ രൂപംമാറി ആയതു ഒരു ഗജവിഗ്രഹയോധാവിൻെറ മട്ടിൽ കാണപ്പെട്ടു. കംസൻെറ ആജ്ഞാപനം അനുസരിച്ചു ഈ ശിശുവിനെ വധിക്കാനായി എത്തിയ ഒരു മഹാമായാവിയായിരുന്നു ചുഴലിക്കാററിൻെറ ആകൃതിയിൽ ആദ്യമേ അടുത്തിരുന്നതു്. ആകാശമദ്ധ്യത്തു കാണപ്പെട്ട ബലിഷ്ഠനാകട്ടെ, ശിശുവിൻെറ കൂടുതൽ ശക്തിയാൽ പരാജിതനായതേയുള്ളു. ആ മായാമൂർത്തിയുടെ കണ്ഠം ഞെരിഞ്ഞു അയാൾ പെട്ടെന്നു ചത്തു താഴെ വീണു. അവൻെറ ശരീരത്തിന മേൽക്കായി ശിശുവും കിടക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. കുഞ്ഞിനു് യാതൊരാപത്തും പററിയതുമില്ല.

ഇങ്ങനെ അല്പകാലംകഴിഞ്ഞു നന്ദഗോപരുടെ കുല

ഗുരുവായ ഗൎഗ്ഗമാമുനി ഒരിക്കൽ അമ്പാടിയിൽ എഴുനള്ളി. ഗുരുവിന്റെ നിർദ്ദേശപ്രകാരം ചരിത്രപുരുഷനു കൃഷ്ണൻ എന്നും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജ്യേഷ്ഠനായ രോഹിണീപുത്രനു രാമൻ എന്നും ഉള്ള നാമധേയങ്ങൾ പിതാവു നൽകി.

സഹോദരന്മാരായ രാമനും കൃഷ്ണനും ക്രമേണശുക്ലപക്ഷത്തിലെ ചന്ദ്രക്കലപോലെവളൎന്നുവന്നു. കൃഷ്ണൻ മുട്ടുകുത്തി രണ്ടു കൈയും ഉറപ്പിച്ചു തറയിൽ അങ്ങിങ്ങു സഞ്ചരിക്കുന്ന പ്രായമായി. കാലുറച്ചു നില്ക്കുന്നതിനുള്ള ഉദ്യമങ്ങൾ അനന്തരം നടന്നു. പാൽ, വെണ്ണ തുടങ്ങിയ വിശിഷ്ടാഹാര പദാൎത്ഥങ്ങളോടു കൃഷ്ണനു പ്രതിപത്തി വൎദ്ധിച്ചുതുടങ്ങി. പ്രായം ക്രമേണ അതിക്രമിച്ചു.

ബാലന്മാരുമായി കളിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ഒരവസരത്തിൽ കൃഷ്ണൻ മണ്ണുഭുജിച്ചതായ ഒരു ആവലാതി യശോദയ്ക്കു കിട്ടി. മാതാവു കുട്ടിയെവിളിച്ചു പലതട ചോദിക്കുകയും വാതുറന്നുകാട്ടാൻ ആജ്ഞാപിക്കുകയും ആയി. കൃഷ്ണനാകട്ടെ വാതുറന്നുകാട്ടിയപ്പോൾ വായ്ക്കുള്ളിൽ യശോദയ്ക്കു അത്ഭുതകരങ്ങളായ പലേ കാഴ്ചകളും കാണാമായിരുന്നുവെന്നു പറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

ആയതുപോലെ മറെറാരവസരത്തിൽ എന്തോ ദുശ്ശീലം കാട്ടിയതിനു ശിക്ഷയായി യശോദ കൃഷ്ണനെ ഉരലോടു ചേൎത്തു ബന്ധിച്ചു ഈ ഉരലുംവലിച്ചുകൊണ്ടു കൃഷ്ണൻ മുന്നോട്ടു പാഞ്ഞു. ഇടയ്ക്കു നിന്നിരുന്ന ഒരു വന്മരം ഉരലിന്റെ ഊററംകൊണ്ടു മറിഞ്ഞു താഴത്തു വീണുപോയി.

ഇപ്രകാരമുള്ള അനേകമനേകം ലീലകൾക്കുശേഷം രാമകൃഷ്ണന്മാർ ശൈശവത്തിൽനിന്ന ബാല്യത്തിലേയ്ക്കു പ്രവേശിച്ചു. വിശേഷവസ്ത്രങ്ങൾ ഭൂഷണങ്ങൾ എന്നിവയണിഞ്ഞ ഉണ്ണികൃഷ്ണൻ മാതാപിതാക്കന്മാരുടേയും വിശേഷിച്ചു അട്ടിക്കിലുള്ള സകല സ്ത്രീപുരുഷന്മാരുടേയും നിഷ്കളങ്കമായ സ്നേഹവാത്സല്യങ്ങൾക്കു പാത്രീഭവിച്ചു പ്രതിദിനം മാഹാത്മ്യവാനായി വളൎന്നുപോന്നു.

അഞ്ചാം അദ്ധ്യായം.

ബാലഗോപാലന്റെ ലീലാവിലാസങ്ങൾ.

ശൈശവം കഴിഞ്ഞു ബാല്യത്തിലേക്കു പ്രവേശിച്ച കഥാനായകനായ ഗോപകുമാരൻ ദ്രഷ്ടാക്കൾക്കു അത്യന്തം ചേതോഹരനായിത്തന്നെ പ്രശോഭിച്ചു. അക്കാലത്തെ ആൎയ്യവംശജന്മാൎക്കു കേവലം അപരിചിതവും വിശിഷ്ടവും ആയ ഒരു വൎണ്ണവിശേഷം, അതായതു, കായാമ്പൂവിനു തുല്യമെന്നും കാർമേഘസദൃശമെന്നും കവികൾ അതിശയോക്തിപരമായി വാഴ്ത്തുന്ന ഒരു വൎണ്ണം, ആ ബാലവിഗ്രഹത്തിന്ന നിരതിശായിയായ സുഷമാഭരംചേൎത്തു. ഈഷന്നീലമായ ഈ സുവൎണ്ണവൎണ്ണം അക്കാലത്തെ സകല ബാലന്മാരിൽനിന്ന ഒരു പ്രത്യേകത സഞ്ജാതമാക്കി. അധിനായകനായ നന്ദന്റെ എത്രയും വാത്സല്യമേറിയ ഓമനപ്പുത്രനായി വളൎന്നുവന്ന കൃഷ്ണന്ന ആഡംബരപൂൎണ്ണമായ വേഷവി

ധാനങ്ങൾ വന്നചേൎന്നതിൽ അതിശയിപ്പാനില്ലല്ലോ. അതനുസരിച്ചു്, നീലമോഹനമായി നിഷ്കൃഷ്ടമായ പരിരക്ഷണത്തിൽ ലസിച്ച വാർകേശം ചീകി മിനുക്കി മുൻവശത്തേക്കു സ്തൂപികാസദൃശം ബന്ധിച്ചു്, ആ കുന്തളബന്ധം കുറേക്കൂടെ കമനീയമാകുന്നതിനു നാനാരശ്മിസങ്കലിതമായ ഒരു മയിൽപ്പീലിക്കണ്ണു തിരുകിയിരുന്നു. കോമളമായ നെററിത്തടത്തിൽ വാസനദ്രവ്യങ്ങളുടെ കുറിക്കൂട്ടായ 'ചാന്തു' കൊണ്ടുള്ള മനോഹരതിലകം അത്യന്തശോഭചേൎത്തു. സമസ്തലോകത്തോടും കാരുണ്യസൗഹാർദ്ദങ്ങൾ ചൊരിഞ്ഞിരുന്ന ആ കണ്ണിണ നിഷ്പാപത്വം ഘോഷിക്കുമാറു സ്ഫുടപ്രകാശവത്തുകളായ കൃഷ്ണമണികളോടെ വിളങ്ങി. പരമദിവ്യമായ മാഹാത്മ്യം ദ്യോതിപ്പിക്കുന്ന ആ ഇന്ദീവരനയനങ്ങൾക്കു താഴെ, തിലസമമായ നാസികയ്ക്കും അധോഭാഗത്തിൽ കോമളങ്ങളായ അധരോഷ്ഠങ്ങൾ മുഗ്ദ്ധമോഹനസ്വരം പൊഴിയുന്ന ഓടക്കുഴലിന്റെ സംസൎഗ്ഗത്താൽ മിക്കവാറും സന്ദർഭങ്ങളിൽ പ്രത്യേക ശോഭാവത്തുകളായി പ്രശോഭിച്ചു. മിന്നിത്തിളങ്ങുന്ന രത്നകുണ്ഡലങ്ങൾ ശ്രോത്രദേശത്തു വിളങ്ങി നീലക്കണ്ണാടിത്തടം തോററ ഗണ്ഡപ്രദേശത്തു നിഴലിട്ടു. അധരപുടത്തിൽ നിന്നു അനുക്ഷണം പുറപ്പെട്ട പുഞ്ചിരിപ്പുതുമ സമസ്തജനങ്ങളേയും വശീകരിച്ചു.

അത്യന്തശൈശവത്തിൽതന്നെ അനേകമനേകം അത്ഭുതകൃത്യങ്ങൾ നിർവഹിച്ചിട്ടുള്ളതായി പറയപ്പെടുന്ന ഗോപാലകൃഷ്ണൻ, ബാല്യത്തിൽ ഏതെല്ലാം പ്രകാരത്തിലാണു ജനങ്ങളെ വിസ്മയപരവശരാക്കിയിട്ടുള്ളതു എന്നു വൎണ്ണിക്കു

ക പ്രയാസം. ആക്കാലത്തു വൃന്ദാവനവാസികളായ ഗോപന്മാരുടെ പ്രധാന തൊഴിലും, വൈദികകാലത്തേ ഉള്ള ആൎയ്യന്മാരുടെ വൃത്തിവിശേഷവും ആയിരുന്ന ഗോപരിപാലനത്തിൽ കൃഷ്ണൻ അത്യന്തതല്പരനായി കാണപ്പെട്ടു. പ്രതിദിവസം പ്രഭാതത്തിൽ ഭക്ഷണാദികൾക്കു ശേഷം, സമവയസ്കരുമായ കാലിപ്പിള്ളേരുമായി വനപ്രദേശത്തു പശുക്കളെ തീററുന്നതിനു ബാലകൃഷ്ണനു പ്രത്യേക കൌതുകം ഉണ്ടായിരുന്നു.

പാൽ വെണ്ണ എന്നിത്യാദി ഗോരസങ്ങളിൽ ബാലനായ കൃഷ്ണനു തോന്നിയിരുന്ന പ്രതിപത്തിയ്ക്കു അളവുണ്ടായിരുന്നില്ല. പുത്രവാത്സല്യത്താൽ മധുരദ്രവ്യങ്ങളും ക്ഷീരഘൃതാദികളും എത്രയേറെ കൊടുക്കുന്നതിനും യശോദ തയ്യാറായിരുന്നു. എന്നാൽ ന്യായമായി ലഭിച്ചുപോന്ന ഈ ഭക്ഷണസാധനങ്ങൾ കൊണ്ടും തൃപ്തിപ്പെടാതിരുന്ന കൃഷ്ണൻ സമീപസ്ഥരകളും ആ ബാലനോടു പ്രത്യേക താല്പൎയ്യം തോന്നിയിരുന്നവരും ആയ ഗോപികമാരുടെ ഗൃഹങ്ങളിൽ നിന്നും പാൽ വെണ്ണ ആദിയായ ഭക്ഷ്യങ്ങൾക്കു കൂടെക്കൂടെ പാത്രമായി ഭവിച്ചു. എന്നാൽ, ഈ ഭക്ഷണാശ അവിടം കൊണ്ടും നിന്നില്ല. ഗൃഹനായികമാർ ഇല്ലാത്ത തക്കം നോക്കി കൂട്ടുകാർ ബാലന്മാരുമായിച്ചേൎന്നു പാൽ വെണ്ണ തുടങ്ങിയവ കവൎന്നു ഭുജിക്കുക അമ്മാതിരിയുള്ള മററനേകം മേട്ടുകൾ കാട്ടുക എന്നതു ഉണ്ണിക്കൃഷ്ണനു ഒരു പ്രത്യേക വിനോദമായിരുന്നു. വിനോദപരമായ ഈ വിചിത്രവ്യവസായം അതിന്റെ മൂൎദ്ധന്യതയിൽ എത്തുന്നതിനു കൃഷ്ണന്റെ ബാ

ലസാധാരണമായ ബുദ്ധിശക്തിയും പ്രവൃത്തിക്ഷമതയും ഒട്ടേറെ സഹായിച്ചു. ഈ മനോഹരബാലന്റെ ഏതാദൃശചേഷ്ടകൾ ഒട്ടൊരു കാലത്തേക്കു ബാലവിനോദങ്ങളെന്നിലയിൽ ഗോപികമാർ ക്ഷമയോടെ സഹിച്ചു. ഏതുവിധത്തിലെങ്കിലും അവരുടെ ക്ഷമാശൂന്യങ്ങളായ മുഖങ്ങൾ കണ്ടു സന്തോഷിക്കാൻ കൗതുകവാനായ കൃഷ്ണനാകട്ടെ, തന്റെ നാനാവിധ വിനോദങ്ങൾ ആവർത്തിച്ചു. അനന്യശരണകളായ ഗോപവനിതമാർ മുറയ്ക്കു കൃഷ്ണമാതാവിനെ വിവരം അറിയിച്ചു പരിഹാരം നേടുന്നതിനായി ഒരുദിവസം യശോദാന്തികം ഏത്തി. ഓരോരുത്തരായി ഇങ്ങനെ ആവലാതിപ്പെടുങ്ങി:—

"അല്ലയോ വ്രജാധിനായികേ, അവിടുത്തെ പുത്രന്റെ ദുശ്ശീലങ്ങൾ കണ്ടു ഞങ്ങൾ അത്യന്തം സങ്കടം അനുഭവിക്കുന്നു. ബാല്യകാലത്തിൽ ദുർവാസനകളിൽ പ്രവർത്തിക്കുന്ന കുട്ടികളെ നല്ലപോലെ ശിക്ഷിച്ചു വളർത്തുകയാണല്ലോ വേണ്ടതു്. ഈ ബാലന്റെ കാര്യത്തിൽ ശിക്ഷാകാര്യങ്ങൾക്കു ഞങ്ങൾ ആളല്ലെന്നു അറിയാമല്ലോ. ലാളനബാലഹൃദയങ്ങളെ ദുർവ്വാസനകളിലേക്കു എളുപ്പം വഴികാണിച്ചു കൊടുക്കുന്ന ഒന്നാണു". ആപ്രകാരമുള്ള ലാളനമാത്രമേ ഒരു മാതാവു ചെയ്യേണ്ടതായിട്ടുള്ളു എന്നാണു വിചാരമെങ്കിൽ ക്രമേണ ഈ ബാലൻമൂലം അവിടത്തെ നല്ലപേരിന്നും ഹാനിയുണ്ടായേക്കും."

ഗോപികമാരുടെ ആവലാതിക്കു ശരിയായ അടിസ്ഥാ

നമുണ്ടായിരുന്നു. ഗോരസങ്ങളുടെ അപഹരണത്തിൽ കൃഷ്ണൻ നിരന്തരം ഏൎപ്പെട്ടുപോന്നിരുന്നു. ഇതുമാത്രമല്ല, ബാലസാധാരണങ്ങളായ മററനേകം വിനോദങ്ങൾ കൂടെ ആ മാണവകന്നു ഒരു പതിവായിത്തീൎന്നു. ഒരു ദിവസം കൃഷ്ണൻ ഒരു ഗോപികയുടെ ഗൃഹത്തിൽ രാത്രിസമയം പ്ര. വേശിച്ചു. അവിടെ ഗൃഹനായികയുടെ പിതാവിന്നു കൊടു. ക്കുന്നതിന്നു വേണ്ടിടത്തോളം പാൽ ഒരു പാത്രത്തിൽ സൂ. ക്ഷിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. കൃഷ്ണനാകട്ടെ, ആ പാൽ മുഴുവൻ കുടിച്ചതിന്നശേഷം കിണ്ണത്തിൽ പച്ചവെള്ളം നിറച്ചു അട ച്ചതിന്ന ശേഷം ഗൃഹം വിട്ടു. ഈ കൃത്രിമം മനസ്സിലാ കാത്ത സ്ത്രീയാകട്ടെ, രാത്രി പതിവുപോലെ ചെന്നു പച്ച വെള്ളം നിറച്ചിരുന്ന പാൽപാത്രം പിതാവിന്നു കുടിക്കാൻ കൊണ്ടുചെന്നുകൊടുത്തു. പച്ചവെള്ളം ഒന്നുരണ്ടുകവിൾ കുടിച്ച ആ വൃദ്ധൻ തന്റെ പുത്രിയെ കഠിനമായി ശാ സിച്ചു. ഈ ശാസന കേട്ടു രസിക്കുന്നതിന്നു പ്രത്യേകകൗ തുകം തോന്നി അവിടെ നിന്നു കടന്നുകളഞ്ഞു.

മറെറാരു ദിവസം കൃഷ്ണൻ സന്ധ്യാസമയത്തു ഒരു ഗോപവാടത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു. രാത്രി എല്ലാപേരും നിദ്ര യിലാണ്ടിരുന്ന തക്കം നോക്കി പശുക്കളേയും കിടാങ്ങളേയും കെട്ടുതറയിൽ നിന്നു അഴിച്ചു വിട്ടു. പ്രഭാതത്തിൽ പാൽ കറക്കുന്നതിന്നായി ഉടമസ്ഥ എത്തിയപ്പോൾ പശുക്കളാ കട്ടെ കിടാങ്ങളാകട്ടെ അവിടെ കാണ്മാനില്ലാതെ ഗൃഹനാ യിക വിഷമിച്ചു. അല്പം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ കൃഷ്ണൻ പശു ക്കളോടും അവയുടെ കിടാങ്ങളോടും കൂടെ വരുന്നതു കാണാ

റായി. ഗോപാലനായ ബാലകനാകട്ടെ മന്ദഹാസത്തോടെ അവിടെ നിന്നു മറഞ്ഞു.

മറെറാരവസരത്തിൽ കൃഷ്ണൻ ഒരു ഗോപഗൃഹത്തിലെ മഹാനസത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു അവിടെയുണ്ടായിരുന്ന മൺപാത്രങ്ങളിൽ പലതും ഛേതംവരുത്തി ആളറിയാതെ കടന്നുകളഞ്ഞു.

ഇപ്രകാരമുള്ള വിനോദങ്ങൾ തങ്ങൾക്കു മികച്ച ആവലാതിക്കു കാരണമാകുന്നുവെന്നുള്ള ഗോപികമാരുടെ വചനങ്ങൾ കേട്ടു യശോദ സന്തപിക്കയും മുതൽച്ഛേതംവന്ന സ്ത്രീജനങ്ങൾക്കു വേണ്ട പൊന്നും പണവും നൾകി അവരെ സന്തോഷിപ്പിച്ചയയ്ക്കുയും ചെയ്യുക സാധാരണയായിത്തീൎന്നു.

ഗോപരിപാലനത്തിൽ തല്പരനായ കൃഷ്ണനും അദ്ദേഹത്തിൻെറ ജ്യേഷ്ഠൻ ബലരാമനും കൂടെ ഒരുമിച്ചു സഞ്ചരിച്ചിരുന്ന അക്കാലത്തുതന്നെയായിരുന്നു മുൻപ്രസ്താവിച്ച വിധത്തിലുള്ള ഓരോ വിനോദങ്ങൾ ഗോപവാസസ്ഥലത്തു നടന്നുകൊണ്ടിരുന്നതു്. കൃഷ്ണൻ എന്തെല്ലാം അസഹ്യതകൾ പ്രവൎത്തിച്ചാലും ആ ബാലനോടു ഗോപസ്ത്രീകൾക്കാകട്ടെ, ബാലികമാൎക്കാകട്ടെ യാതൊരു വൈരസ്യവും തോന്നാതിരിക്കത്തക്ക ഒരു പ്രഭാവം അഥവാ ഒരു മാഹാത്മ്യം അദ്ദേഹത്തിനു ജന്മസിദ്ധമായിരുന്നു. ബാലികാബാലന്മാൎക്കു അദ്ദേഹം ഒരു നിരന്തരസഖാവും സഹചാരിയുമായിരുന്നു. ആ സമവയസ്കൎക്കെല്ലാം അദ്ദേഹത്തോടു അമിതമായ സ്നേഹവും, ആദരവും, വിശ്വാസവും അദ്ദേഹത്തിൻെറ കായി

കായികബുദ്ധിശക്തികളിൽ അചഞ്ചലമായ ബോധവും ഉണ്ടായിരുന്നു. ബാലികാബാലന്മാൎക്കു മാത്രമല്ല പ്രകൃതിക്കു പോലും ഈ അസാധാരണബാലനോടു തോന്നിയിരുന്ന പ്രത്യേകപ്രതിപത്തിയുടെ ഫലമായി വൃന്ദാവനം അക്കാലത്തു സൎവ്വത്തുരമണീയമായി കാണപ്പെട്ടു. മഴക്കാലം, ഗ്രീഷ്മം എന്നിവ പരസ്പരവിരുദ്ധങ്ങളാണല്ലോ. ഇതുപോലെതന്നെയാണു വസന്തഹേമന്തങ്ങളും. എന്നാൽ കൃഷ്ണൻ ഗോപികാഗോപന്മാരൊന്നിച്ചു ഗോപാലനരതനായി നടന്നകാലം, പരസ്പരവിരുദ്ധത എന്ന അംശം കാലത്തിന്നു തന്നെ ഇല്ലാതെ ചമഞ്ഞു. ഗ്രീഷ്മകാലത്തു്,

"താപംകൊണ്ടെല്ലാരുംവേവുററകാവിലും
വാപികാതീരത്തുമായ്ത്തുടങ്ങി."

എന്നാൽ ഈ ഘോരഗ്രീഷ്മം,

"മാധവൻതന്നോടുകൂടിക്കലൎന്നോൎക്കു
മാധവമാസമേയെന്നുതോന്നി."

ഈ ഗ്രീഷ്മകാലത്തിൻെറ മദ്ധ്യത്തിൽതന്നെ,

"അംബുദജാലങ്ങളംബുധിതന്നിലു-
മംബരംതന്നിലും പാകിനിന്നു
പാരിച്ചുനിന്നൊരുപേമഴതൂകിട്ടു
പാരിടമെങ്ങുമേമുങ്ങിക്കൂടി,"

അതികലശലായ വൃഷ്ടിപാതമുണ്ടാകുമ്പോൾ കാണുന്ന വൈചിത്ര്യം കേവലം വിസ്മയനീയമല്ലേ? എന്നാൽ ഈ മഴക്കാലത്തിൻെറ മദ്ധ്യത്തിൽ, ശരൽക്കാലം പ്രവൎത്തിതമായി,

"വാരിയിൽനിന്നുള്ളമീനങ്ങളെല്ലാമേ
വാരികുറഞ്ഞതറിഞ്ഞതില്ലേ."

എന്ന വിധം ജലരാശികളിൽ വെള്ളംവററിത്തുടങ്ങിയത്രേ. എന്നാൽ ഈ ശരൽക്കാലം അവസാനിക്കുന്നതായിക്കാണാതിരുന്നിട്ടും ഹേമന്തകാലത്തിൻെറ ആഗമനം സംഭവിച്ചു.

"പാലാഴിത്തുവെള്ളംതൂകുന്നപോലെനൽ-
പ്രാലേയംതൂകിത്തുടങ്ങീതെങ്ങും."

എന്നുമാത്രമല്ല,

"വെള്ളമെന്നിങ്ങനെചൊല്ലിത്തുടങ്ങുമ്പോൾ
തുള്ളിത്തുടങ്ങീവിറച്ചെല്ലാരും
തീയ്യുംതന്നുള്ളിലേ തോന്നിത്തുടങ്ങീതേ
തീയ്യായവേണമെനിക്കുമെന്നു്"

എന്നവിധം അസഹ്യമായ മഞ്ഞു ദിക്കെങ്ങും വ്യാപിച്ചുവത്രേ.

ചുരുക്കത്തിൽ കൃഷ്ണനോടു ഗോപസഞ്ചയത്തിന്നു തോന്നിയ ഉൽകൃഷ്ടവികാരങ്ങളുടെ ഒരു പ്രതിഫലനം ബാഹ്യപ്രകൃതിയിലും സംഭവിച്ചപോലെ ഷഡൃതുക്കളും ഒരേകാലത്തു വൃന്ദാവനത്തെ അനുഗ്രഹിച്ചുപോന്നു. അപ്രകാരമുള്ള ഒരുകാലത്തു ജീവിക്കുക എന്നതുതന്നെ എത്ര ആനന്ദകരമാണു്.

ഇപ്രകാരം ആനന്ദകരമായ കാലഘട്ടത്തിൽ ബാലഗോപാലൻ അതിഭാസുരങ്ങളായ വേഷവിധാനങ്ങളോടെ

വൃന്ദാവനത്തിൽ ഓടക്കുഴൽവായനക്കു മുതിരും. തദവസരത്തിൽ ആ ദിവ്യകിശോരകന്റെ സമക്ഷം ഒട്ടനേകം ഗോപികമാരും ഗോപബാലന്മാരും എന്നുവേണ്ട പശുക്കളും കിടാങ്ങളും കൂടെ ചുററിക്കൂട്ടുക പതിവാണു്.

"കരസീമനികങ്കണങ്ങൾചേർത്ത-
ങ്ങരയിൽകിങ്ങിണിയുംനിറച്ചു ചാർത്തി,
പുരികുന്തളപീലികോർത്തുകെട്ടി
പുരിചോടങ്ങെഴുന്നള്ളിഗോപബാലൻ."
"തലയുംവാലുയുംകിലുക്കിമെല്ലെ
ക്കളവേണുസ്വനവുംമുഴക്കിമന്ദം
കളപുഞ്ചിരികൺവിലാസമോടേ
കളഗോപാലകബാലകൻനടന്നാൻ."
"സ്ഫടികത്തിനതുല്യമാംശരീരം
ചടുലംനീലദുകൂലവുംധരിച്ചു്,
പടുഭാവമിയന്നമന്ദമന്ദം
നടകൊണ്ടാനഥരോഹിണീതനൂജൻ."

ഇപ്രകാരം അതിചേതോഹരമായ വേഷവിലാസത്തോടെ ചന്ദ്രികാമനോഹരങ്ങളായ നിശാരംഭങ്ങളിൽ ഓടക്കുഴൽ വിളിനടത്തി സ്വവയസ്യരെ രസിപ്പിച്ച കൃഷ്ണൻ തന്നേയാണു അല്പംകൂടെ ഇളംപ്രായത്തിൽ ഗോപികാഗൃഹങ്ങളിൽ ഗോരസാതിഥിയായി മററുള്ളവരുടെ ആവലാതികൾക്കു കാരണഭൂതനായതു്. എന്നാൽ തുഛമായ ഈ ഗോരസാസ്വാദനരീതി ബാല്യസാധാരണമായ വികൃതിത്തരത്തിന്റെ ഫലംമാത്രമാണു്. അഥവാ, മനുഷ്യബുദ്ധിക്കു

അഗോചരമല്ല മഹത്വം എന്നു കാട്ടുന്നതിനും പരിപൂൎണ്ണത മാത്രമായി ഒരു മഹാന്റെ ജീവിതത്തിലും കാണുകയില്ല എന്നു ലോകത്തെ അറിയിക്കുന്നതിനും ഈ നിരുപദ്രവ ലീല ഒരുദാഹരണമായിരിക്കുന്നതുമാണു്.

ആറാം അദ്ധ്യായം.

വൃന്ദാവനം.

പൂതനയുടെ ആഗമനവും അതിനെത്തുടൎന്നുണ്ടായ ഓരോ അനിഷ്ട സംഭവങ്ങളും നിമിത്തംനന്ദഗോപർ ആപൽ ഭീരുവായി അമ്പാടി വിട്ടു മാറിത്താമസിക്കാൻ ഉദ്ദേശിച്ചു. ഗോപന്മാർ ആസകലം ഈ അഭിപ്രായത്തോടു യോജിക്കയാൽ സകല വിഭവങ്ങളോടുംകൂടി അവരെല്ലാം അധികം അകലെയല്ലാത്തുള്ള വൃന്ദാവനത്തിൽ വാസം ആരംഭിച്ചു. യമുനാതീരത്തിലുള്ള വൃന്ദാവനം ഗോപരിപാലകന്മാൎക്കു എത്ര സൗകൎയ്യപ്രദമാണെന്നു വിശേഷിച്ചു പറയേണ്ടതായിട്ടില്ലല്ലോ.

പുതിയവാസസ്ഥലം രാമകൃഷ്ണന്മാരുടെ ബാല്യകാലവിനോദങ്ങൾക്കു ഏററവും പററിയ ഒരു രംഗമായിരുന്നു. അത്യന്ത സുന്ദരനും അതി ശക്തിമാനും ആയ ശ്രീകൃഷ്ണബാലനോടു സകല ബാലികാബാലന്മാൎക്കും പ്രത്യേകമായൊരു പ്രതിപത്തി തോന്നി. വൃന്ദാവനത്തിൽവെച്ചുതന്നെ കൃഷ്ണ

ൻ വീണ്ടും അനേകം അത്ഭുതകൃത്യങ്ങൾ നടത്തിയിട്ടുള്ളതായി പറയപ്പെടുന്നു.

കംസന്റെ ഒരു ചാരനായ വത്സാസുരൻ ഗോവേഷം എടുത്തു കൃഷ്ണബാലനെ സംഹരിക്കാൻ ഒരുങ്ങിയതിൽ ബലരാമന്റെ കൈയാൽ മൃതിയടഞ്ഞു. ഒരു മഹാഭയങ്കരമായ പക്ഷിയുടെ വേഷത്തിൽ അണഞ്ഞ ബകാസുരൻ കൃഷ്ണനെ കൊത്തിവിഴുങ്ങാനായി ചെയ്ത ശ്രമം കേവലം നിഷ്ഫലമായി. ഈ രണ്ടു ആപത്തുകളും കൃഷ്ണൻ നിഷ്പ്രയാസം തരണംചെയ്ത കഥകൾ ഇതര ഗോപബാലന്മാർ ഗൃഹങ്ങളിൽ ചെന്നറിയിച്ചു അവരുടെ നായകനായ ബാലന്റെ അമാനുഷതപത്തിൽ ഗോപജനങ്ങൾ ആസകലം അത്ഭുതപരതന്ത്രരായി. ഏകദേശം ഇക്കാലത്തായിരുന്നു ബ്രഹ്മാവു കൃഷ്ണനെ പരീക്ഷിക്കുന്ന ഒരു കൌശലം പ്രയോഗിച്ചതു്.

ഒരു ദിവസം ശ്രീകൃഷ്ണബാലൻ സ്വന്തം ചങ്ങാതിമാരുമായി ആഹാരസാധനങ്ങളും എടുത്തു കാട്ടിൽ പശുമേയ്ക്കുന്നതിനായി തിരിച്ചു മദ്ധ്യാഹ്നസമയത്തോളം അവർ ഓരോ സ്ഥലങ്ങളിലായി പല ലീലകളിൽ മുഴുകി. ഭക്ഷണസമയം അടുത്തു അവരെല്ലാംകൂടെ ആഹാരം കഴിക്കുന്നതിനു ഒരു വൃക്ഷത്തണൽപററി ഇരുന്നു. ഈ സമയം പശുക്കളും കിടാങ്ങളും ആ അരണ്യത്തിന്റെ നാനാഭാഗങ്ങളിലുമായി മേഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു.

ബ്രഹ്മാവ് ഈ സന്ദർഭം പ്രത്യേകം സൂക്ഷിച്ചു പാർത്തു. കൃഷ്ണന്റെ ശക്തി എത്രത്തോളമുണ്ടായിരിക്കും എന്നു പരീ

ക്ഷിക്കാനായി അദ്ദേഹം പശുക്കളേയും കുട്ടികളേയും ഗ്രഢമായ ഒരു ഗുഹയിലേക്ക് ആകർഷിച്ചു ഒളിച്ചു. കൃഷ്ണനും കൂട്ടരും പശുക്കളെ തിരക്കി അങ്ങുമിങ്ങും പാഞ്ഞു. കൃഷ്ണസഖാക്കളേയും ബ്രഹ്മാവ് ഓരോ ദിക്കിലായി ഒളിച്ചു നിറുത്തി. പശുക്കളെയാകട്ടെ, കിടാങ്ങളെയാകട്ടെ, ഗോപബാലന്മാരെയാകട്ടെ കാണാതെ കൃഷ്ണൻ ആ വനത്തിൽ ഏകാകിയായി ശേഷിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്നു ഉടൻതന്നെ ഇതു ആരുടേയോ മായാവൈഭവം കൊണ്ടാണെന്നു മനസ്സിലായി. അദ്ദേഹം സ്വമഹത്വത്താൽ ഉടൻതന്നെ പശുക്കളേയും പശുക്കിടാങ്ങളേയും അവയുടെ സംരക്ഷകരായ ഗോപബാലന്മാരെയും സൃഷ്ടിച്ചുവത്രേ. എല്ലാപേരുമായി ഗൃഹങ്ങളിൽ ചെന്നുചേർന്നു. കൃത്രിമമായി സൃഷ്ടിക്കപ്പെട്ട ഗോക്കളെയാകട്ടെ, ഗോപബാലന്മാരെയാകട്ടെ, ഗൃഹത്തിലുള്ളവർ സംശയിച്ചില്ല. ഏകദേശം ഒരു സംവത്സരക്കാലത്തോളം ഈ പുതിയ സൃഷ്ടികൾ യഥായോഗ്യം കഴിഞ്ഞുകൂടി. ഇക്കാലമത്രയും ബ്രഹ്മാവു് കൃഷ്ണൻെറ കൗശലസൃഷ്ടിയെപ്പററി ചിന്തിക്കാതെ സ്വയം അഭിമാനിക്കയായിരുന്നു. കൃഷ്ണൻ എങ്ങനേയായിരിക്കും ഏകാകിയെന്ന നിലയിൽനിന്നു വിമുക്തനായതു എന്നറിവാൻ അദ്ദേഹത്തിന്നു ഒരു കൗതുകം തോന്നി. വൃന്ദാവനത്തിൽ ഒരുദിവസം പ്രവേശിച്ചു നോക്കിയതിൽ പണ്ടു താൻ ഒളിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്ന പശുക്കളും ഗോപന്മാരും അതേ നിലയിൽതന്നെ ആ വനത്തിൽ നിൽക്കുന്നതായി കണ്ടു. അദ്ദേഹം മറച്ചുവെച്ചവയ്ക്കും ആ അരണ്യത്തിൽ കണ്ടവയ്ക്കും തമ്മിൽ യാതൊരു വ്യത്യാസവും ഇല്ലാതിരുന്നു. അദ്ദേഹം അല്പം അടുത്തു ചെ

ന്ന സൂക്ഷിച്ചപ്പോൾ അവിടെ യാതൊന്നും കാണ്മാനില്ല. ഈ അത്ത്യത്ഭുതകരമായ കൗശലത്തിൽ ബ്രഹ്മാവു് പരാജിതനായി കൃഷ്ണന്റെ മഹത്വത്തിന്ന കീഴടങ്ങി ക്ഷമാപണം ചെയ്തു് ഗോക്കളേയും ഗോപന്മാരേയും ഒളിച്ച സ്ഥലത്തുനിന്ന കൊണ്ടുപോന്ന കൃഷ്ണന്റെ മുമ്പാകെ സമപ്പിച്ചു പിന്മാറി.

ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ കാളിയമദ്ദനം കഥ സുപ്രസിദ്ധമാണെല്ലൊ. കാളിയൻ ഒരു സപ്പരാജനായിട്ടാണു് പുരാണങ്ങൾ ഘോഷിക്കുന്നതു്. പരമാത്ഥത്തിൽ പ്രാചീനാൎയ്യന്മാർ അരണ്യദേശങ്ങളിൽനിന്ന പലായനം ചെയ്യിച്ച നാഗജനങ്ങളുടെ ഒരു രാജാവായിരുന്ന കാളിയൻ. കാളിയന്റെ വാസം കാളിന്ദിനദിയോടു എത്രയും അടുത്തായിരുന്നു. വൃന്ദാവനവാസികളായ ഗോപന്മാരെ കാളിയൻ പലേ പ്രകാരത്തിൽ ഉപദ്രവിച്ചു പോന്നതിനാൽ ആ അപരിഷ്കൃതപ്രമാണിയായ ബലവാന്റെ മദം കൃഷ്ണൻ അടക്കിയെന്നാണു മനസ്സിലാക്കാനുള്ളതു്. ഈ കഥയെ പുരാണങ്ങൾ ഈ വിധം വൎണ്ണിക്കുന്നു:—

ഗരുഡൻ സപ്പങ്ങളുടെ പരമവിരോധിയാണെല്ലൊ. ഗരുഡപ്രീതി വരുത്തുന്നതിനായി പഴയ നാഗത്താന്മാർ പക്ഷീന്ദ്രന കാലം തോറും പൂജകൾ നൽകിവന്നിരുന്നു. എന്നാൽ നാഗന്മാരിൽ സഹസ്രഫണങ്ങളോടുകൂടിയ കാളിയൻ ഗരുഡന്റെ ഈ പൂജാക്രമത്തെ മുടക്കി. ഗരുഡൻ കാളിയനോടു എതിത്തു. അതിഘോരമായുണ്ടായ സംഗര

ത്തിൽ കാളിയനു ശക്തികുറഞ്ഞു. ആ സപ്പ്രരാജൻ കാളിന്ദി നദിയിലെ അഗാധഗുഹാതലത്തെ ആശ്രയം പ്രാപിച്ചു. ഈ ഗ്രൂഢസ്ഥലത്തു ഒരു മുനിശാപം നിമിത്തം ഗരുഡനു പ്രവേശിപ്പാൻ പാടില്ലായിരുന്നു.

ഇങ്ങനെ യമുനാവാസിയായ കാളിയൻ ആ നദിയെ യെന്നുമാത്രമല്ല സമീപദേശങ്ങളേയും വിഷാഭിഭൂതമാക്കി മഹോപദ്രവകാരിയായി നദീഗുഹയിൽ വസിക്കയായിരുന്നു.

ഇക്കാലത്തു് ഒരിക്കൽ കൃഷ്ണനും രാമനും ഗോപന്മാരുമായി കാളിയാധിവാസസ്ഥാനത്തിനടുത്തു യമുനാനദിയുടെ തീരത്തിൽ പശുക്കളെ തീററിച്ചു നടന്നിരുന്നു. കാളിയന്റെ പീഢയെപ്പററി കേട്ടിരുന്ന കൃഷ്ണൻ കാളിന്ദീനദിയിൽ ഗുഹയ്ക്കഭിമുഖമായി ചാടി. കൃഷ്ണബാലന്റെ ഈ ധിക്കാരംകൊണ്ടു അത്യന്തകോപിഷ്ഠനായ കാളിയൻ വെള്ളത്തിനുമീതേ പൊങ്ങി ആ ചെറുബാലനെ ചുററി. കൃഷ്ണന്റെ സഖാക്കളും പശുക്കൾ കിടാങ്ങൾ എന്നിവയും ഭയകമ്പിതരായി നിന്നുപോയി. ഈ അത്യാപൽക്കരമായ സ്ഥിതിയറിഞ്ഞു വൃന്ദാവനത്തിലുള്ള സകലജനങ്ങളും ഉടൻ അവിടെ എത്തി. തങ്ങളുടെ പ്രിയപുത്രന്റെ ഈ ആപത്തിൽ അസഹ്യമായ ദുഃഖത്തോടെ യശോദയും നന്ദഗോപനും ആററിലേക്കു ചാടുവാൻ മുതിന്നെങ്കിലും ബലരാമനാൽ തടുക്കപ്പെട്ടു് അവിടെനിന്നു നോക്കി മകന്റെ രക്ഷയ്ക്കായി പ്രാത്ഥിക്കുകയായിരുന്നു. കൃഷ്ണനാകട്ടെ, കാളിയന്റെ ആക്രമണം കേവലം ഒരു ലീലപോലെ ഗണിച്ചതേയുള്ളു. കാ

ളിയൻ സകല ഫണങ്ങളും വിടൎത്തി ആ എതിരാളിയായ ബാലനെ കൊല്ലുന്നതിനു മുതിൻ. അത്ഭുതപരാക്രമിയായ കൃഷ്ണനാകട്ടെ തൽക്ഷണം കാളിയന്റെ ഫണങ്ങളിൽ ചാടിക്കയറിനിന്നു ഒരുതരം നൃത്തമാടി പാദംകൊണ്ടു ആ ദുഷ്ടനാഗത്തിന്റെ ഫണങ്ങളെ ഞെരിച്ചു. കാളിയൻ വിഷം ഛൎദ്ദിച്ചു കീഴടങ്ങി ആ വാസസ്ഥാനംവിട്ടു പൊയ്ക്കൊള്ളാമെന്നു സമ്മതിച്ചു പിൻമാറുകയും ചെയ്തു.

ഏഴാം അദ്ധ്യായം.

ഗോവൎദ്ധനോദ്ധാരണം.

ബലരാമനും ശ്രീകൃഷ്ണനും ക്രമേണ ബാല്യദശയെ തരണംചെയ്തു. അന്നത്തെ കൃഷ്ണന്റെ ഏകദേശരൂപം ഇപ്രകാരം വൎണ്ണിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു:—

"കാർകൊണ്ടെഴുന്നഘനസന്തതകാന്തിവെല്ലും
വാർകുന്തളംമിളിതചാരുമയൂരപിഞ്ഛം;
ആകുഞ്ചിതാളകമരാളകടാക്ഷമോക്ഷം
വൈകുണ്ഠഗാത്രമിദമെത്രമനോഭിരാമം."
"ശ്രീവാസചാരുതരമാംതിരുമാറിടത്തിൽ
ശ്രീവത്സകൌസ്തുഭമണീവനമാലഹാരം;
ആപീതപീതവസനാഞ്ചിതകാഞ്ചിജാലം
ശ്രീവാസുദേവനുടെദേഹമതീവരമ്യം"

"മാണിക്യകങ്കണകലാപമലംകരിക്കും
പാണിദ്വയംമുഖരനൂപുരപാദയുഗ്മം;
വേണുസ്വനാദിമധുരംമധുവൈരിവേഷം
കാണുന്നകാമിനികൾകാമവശംഗമിക്കും."

അക്കാലത്തു ശ്രീകൃഷ്ണപിതാവായ നന്ദഗോപർ ഇന്ദ്രദേവനെ ഉദ്ദേശിച്ചു ഒരു യാഗംചെയ്യാൻ ആരംഭിച്ചു. വേണ്ട സാമഗ്രികളെല്ലാം മുറയ്ക്കു സംഭരിച്ചു. ഈ ഉദ്യമത്തിന്റെ ഉദ്ദേശം മനസ്സിലാകാത്ത ശ്രീകൃഷ്ണനാകട്ടെ, കാരണം തന്റെ പിതാവിനോടു ചോദിച്ചു. ഇന്ദ്രനാണ് വർഷത്തിന്നു അധിപതിയായ ദേവനെന്നും ആയതിനാൽ ഇന്ദ്രപൂജ ചെയ്യേണ്ടതു് യഥാകാലംവർഷത്തിന്നു അത്യാവശ്യകമാണെന്നും ആയിരുന്നു നന്ദഗോപന്റെ മറുപടി. പിതാവിന്റെ ഈ മറുപടി പുത്രന്നു അത്ര തൃപ്തികരമായി തോന്നിയില്ല. അദ്ദേഹം തന്റെ പിതാവിനോടു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"അമരനെന്തിങ്ങനെയാരേലും ചൊന്നതു
നിശ്ചയംകൂടാതെചെയ്യുന്നിപ്പോൾ,
നന്ദനംതന്നിലേസുന്ദരിമാരുമായ്
മന്ദനായുള്ളോൻപോലങ്ങൊരാനും.
ഇഷ്ടമായുള്ളൊരുവൃഷ്ടിയെപ്പെയ്യിച്ചു
പുഷ്ടികരുകാരണമിന്ദ്രനല്ലേ.
ഭൂലോകവാസികൾചെയ്യുന്നകർമ്മങ്ങ-
ളാലംബമെന്നതേവന്നുകൂട്ടു.
ഉണ്മയെച്ചൊൽകിലോതന്നുടെതന്നുടെ

കൎമ്മത്തെപ്പൂജിപ്പുവെന്നോവേണ്ടു.
ഗോവൎദ്ധനത്തിന്റെത്താഴ്വരമേൽനിന്നു
ഗോരക്ഷനമ്മുടെകൎമ്മമിപ്പോൾ;
ഗോവൎദ്ധനത്തെയുംഗോക്കളെത്തന്നെയും
പൂജിപ്പുനാമിപ്പോളെന്നോവേണ്ടു.
എൻമതംചൊല്ലിനേനെല്ലാരുംചിന്തിച്ചു
സമ്മതിയായതുചെയ്യിൻനിങ്ങൾ"

ഗോപന്മാൎക്കു കൃഷ്ണനോടുതോന്നിയിരുന്ന ഭക്തിബഹുമാനസ്നേഹങ്ങളുടെ ഫലമായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഈ വാക്കുകൾ അവർ ശിരസാവഹിച്ചു. അതനുസരിച്ച് ഇന്ദ്രയാഗം നിറുത്തി എല്ലാപേരുമായി ഗോവൎദ്ധനപൎവ്വതത്തിൽ എത്തി അവിടെ പൎവ്വതോദ്ദേശ്യകമായ ഒരു യാഗം നടത്തുന്നതിനുള്ള വട്ടംകൂട്ടി. മുറയ്ക്കു ഇടിനാദംപോലുള്ള ഭേരീരവംമുഴങ്ങി. കൊടി തോരണം മുതലായവ പൎവ്വതത്തിന്റെ നാനാഭാഗത്തും അലങ്കരിച്ചുകെട്ടി. ഗോക്കളെ കൊണ്ടുപോയി കുളിപ്പിച്ചു പുഷ്പങ്ങൾ മാല്യങ്ങൾ മുതലായവയാൽ അലംകരിച്ചു ഗോവൎദ്ധനാഗ്രത്തിൽ കൊണ്ടുപോയി നിറുത്തി. ക്ഷീരം, ഘൃതം മുതലായി യജ്ഞത്തിനുള്ള സാമഗ്രികൾ ധാരാളമായി കൂട്ടി മുറയ്ക്കു പുതിയ സമ്പ്രദായത്തിൽ ഒരു ഉത്സവവും ആഘോഷിച്ചു. സ്ത്രീപുരുഷന്മാരും കുഞ്ഞുകുട്ടികളും ഈ ഉത്സവാഘോഷത്തിന്നു പ്രത്യേകം ഒരുങ്ങി ഗോവൎദ്ധനഗിരിയിൽ എത്തി. ഈ ജനസമൂഹത്തിന്റെ മദ്ധ്യഗതനായി ശ്രീകൃഷ്ണൻ അവരെ നയിച്ചു.

തന്നെ അവമാനിച്ചു ധിക്കരിച്ചു ഗോപന്മാർ ഈ

വിധം ഗോവർദ്ധനപൂജ ചെയ്യുന്നതു കണ്ടു ഇന്ദ്രന്നു കലശലായ കോപമുണ്ടായി. ധാരാവാഹികളായ മേഘങ്ങളുടെ അധിനാഥനായ ആ ദേവൻ തൽക്ഷണം കൃഷ്ണനോടു പ്രതികാരത്തിന്നു മുതിൎന്നു. ഗോവർദ്ധനോത്സവം കഴിഞ്ഞു ഗോപജനങ്ങൾ അവരവരുടെ ഭവനങ്ങളിൽ സ്വൈരമായി വസിക്കുന്ന ഒരവസരത്തിൽ ഇന്ദ്രന്റെ ആജ്ഞയിൽ പെട്ടെന്നു അതികഠോരമായ മഴയാരംഭിച്ചു.

“പാരിച്ചുനിന്നൊരു പാഴിടിനാദത്താൽ
പാരിടമെങ്ങും കലുങ്ങിച്ചുടൻ,
വിണ്ണവർവാരണൻ തന്നുടെകൈയോളം
വണ്ണമെഴുന്നുള്ള തുള്ളികളും,
തൂകിത്തുടങ്ങീതങ്ങാകാശംതന്നിലേ
പാകിനിന്നീടിന മേഘമെല്ലാം.
പാഴിടികേട്ടിട്ടുപൈതങ്ങളെല്ലാമേ
പാരംകരഞ്ഞുതുടങ്ങീതപ്പോൾ,
ഒന്നിനോടൊന്നുകലൎന്നങ്ങുനിന്നൊരു
കന്നുകിടാക്കളുമവ്വണ്ണമേ.
വൻകാററുവന്നങ്ങുവീതുതുടങ്ങീട്ടു
വൻകുന്നുകൂടെക്കലുങ്ങിച്ചെമ്മേ,
കാലികളെല്ലാമേ ചാലവിറച്ചങ്ങു
നീലക്കാർവർണ്ണനെ നോക്കിനിന്നു,
ആനായനാരിമാർതന്മുഖമെല്ലാമേ
ദീനങ്ങളായ്‌വന്നു പിന്നെപ്പിന്നെ.”

ഈ അത്യാഹിതത്തിൽനിന്നു ഗോപജനങ്ങളേയും

KUMARA

ഗോവൃന്ദത്തേയും പരിരക്ഷിക്കേണ്ട ചുമതല ശ്രീകൃഷ്ണനിൽ ചേൎന്നതാണല്ലോ. അദ്ദേഹം എല്ലാപേരോടും ധൈൎയ്യമവലംബിച്ചുകൊൾവാൻ പറഞ്ഞു. വൃഷ്ടി ഒന്നിനൊന്നു വൎദ്ധിച്ചതേയുള്ളു. ശ്രീകൃഷ്ണനാകട്ടെ, തന്റെ ആകൃതി ഏറ്റവും വിപുലമാക്കി ഗോവൎദ്ധനത്തിന്റെ നിലയൊന്നു പൊക്കി ആ പൎവ്വതം ഒരു കുടയാക്കി പിടിച്ചു താഴത്തു ഗോപജനങ്ങളെ നിറുത്തി മഴയിൽ നിന്നു രക്ഷപ്പെടുത്തി. മഴ ഏഴുദിവസത്തേക്കു നിലനിന്നു. ആ ഏഴു അഹോരാത്രങ്ങളും കൃഷ്ണൻ പൎവ്വതത്തെ ഛത്രമാക്കി കൈയിൽ വഹിച്ചുകൊണ്ടു അതേവിധം നിന്നു. ഇന്ദ്രൻ ഏറ്റവും അഹങ്കാരത്തോടെ ധരിച്ചിരുന്നതു് കലശലായ വൃഷ്ടിനിമിത്തം ഗോപജനങ്ങൾ വളരെ വിഷമിച്ചു ശൈത്യംമൂലം ചരമഗതിയടയുമെന്നായിരുന്നു. എന്നാൽ കൃഷ്ണന്റെ അമാനുഷമഹിമാവുനിമിത്തം അവൎക്കു യാതൊരാപത്തും അകപ്പെട്ടന്നില്ല എന്നു കണ്ടപ്പോൾ വൃഷ്ട്യധിപനായ ഇന്ദ്രൻ സ്വയം ദൎപ്പമെല്ലാം ശമിച്ചു വൃഷ്ടിനിറുത്താൻ ആജ്ഞാപിച്ചു ശ്രീകൃഷ്ണനെ വന്നുവണങ്ങി ക്ഷമായാചനം ചെയ്തു.

ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ പ്രസ്തുത ഗോവൎദ്ധനോദ്ധാരണംകേവലം വിസ്മയാവഹമായിത്തോന്നാതിരിക്കയില്ല. ഒരു വാരക്കാലം മുഴുവൻ ഒരു കൈയിൽ ഒരു കുന്നു വഹിച്ചു നിൽക്കുക എന്നതു കേവലം അസംഭാവ്യമായിത്തോന്നാം. അദ്ദേഹം പൎവ്വതത്തിന്റെ താഴ്വരയിലെങ്ങാനും വൃഷ്ടിബാധയില്ലാത്ത ഒരു സ്ഥലം കണ്ടുപിടിച്ചുവെന്നോ, അഥവാ അത്രയും രക്ഷാദായകമായ ഒരിടം പുത്തനായി നിൎമ്മിച്ചു

വെന്നോ മാത്രമേ ചരിത്രകാരൻെറ നിലയിൽ ഇതേപ്പററി പറവാൻ നിവൃത്തിയുള്ളൂ.

ഇന്ദ്രൻെറ ക്ഷമായാചനത്താൽ സന്തുഷ്ടനായ ശ്രീകൃഷ്ണൻ; താൻ മനഃപൂർവ്വമായി പിതാവിനോടു ഉണർത്തിയതിൻെറ ഫലമാണു യാഗം നിറുത്തിച്ചതെന്നും വിനയവും സ്നേഹവും ഇന്ദ്രൻ കുറെക്കൂടെ അവലംബിക്കേണ്ടതാണെന്നും പറഞ്ഞു ദർപ്പം വിട്ട ഭുവനേശ്വരനെ മുൻനിർത്തി സകല കൃത്യങ്ങളും അനുവർത്തിക്കുന്നതിനു ഉപദേശിച്ചയക്കുകയും ചെയ്തു.

എട്ടാം അദ്ധ്യായം.

കംസൻെറ ഗൂഢോപായം.

ശരൽക്കാലത്തിലെ മനോഹരചന്ദ്രൻെറ രശ്മികൾ വൃന്ദാവനപ്രദേശങ്ങളിൽ സുവർണ്ണഭാസുരി ചേർത്തു. നീലമോഹനയായ യമുനാനദി ചെറുകല്ലോലവാഹിയായി മന്ദമന്ദം പ്രവഹിച്ചു. സ്പർശസുഖകരമായ ഇളംകാററു ചുററും വീശി നവമായ ഒരു കുളർ എങ്ങും അണച്ചുപോന്നു. ഗോപബാലന്മാരുടെ മനോഹരമുരളിയിൽ നിന്നു പുറപ്പെട്ടുന്ന നാദവിശേഷം അന്തരീക്ഷത്തിൽ വ്യാപിച്ചു. വൃന്ദാവനം ഇപ്രകാരം അപൂർവ്വശ്രുതമായ ഒരു നവശോഭാപ്രസരത്തിൽ മുഴുകി.

46698

ഈ മനോഹരസന്ദർഭത്തിൽ വൃന്ദാവനവാസികളായ ബാലികാബാലന്മാർ തങ്ങളുടെ പ്രിയസുഹൃത്തും ഉത്തമനേതാവും ആയ ശ്രീകൃഷ്ണനെ ചുററും കൂടി പതിവിൻപടിയുള്ള നൃത്തം തുടങ്ങി. അമ്മാതിരി ആനന്ദനൃത്തങ്ങൾ അതിനു മുമ്പു പല തവണയും നടന്നിട്ടുള്ളവയാണു്. ഈ സുഖകരമായ നൃത്തത്തിൽ ഭാഗഭാക്കുകളാകുന്നതിനു ശ്രീകൃഷ്ണനും അദ്ദേഹത്തിൻെറ കൂട്ടുകാരായ ബാലികാബാലന്മാൎക്കും പ്രത്യേകമായൊരു ആനന്ദം തോന്നി.

എന്നാൽ ഈ സന്ദർഭത്തിൽ മഥുരാനായകനായ കംസൻെറ സ്ഥിതി എന്തായിരുന്നുവെന്നു നമുക്കൊന്നന്വേഷിക്കാം. വൃന്ദാവനത്തിൽ ശ്രീകൃഷ്ണൻ അത്ഭുതകൃത്യങ്ങൾ പലതും നിർവ്വഹിച്ചു വസിച്ചുപോന്നിരുന്നതു കംസൻെറ കൎണ്ണപുടങ്ങളിൽ പതിക്കാതെ നിവൃത്തിയുണ്ടോ? ആ ബാലരത്നത്തിനോടു ഗോപന്മാൎക്കും വിശേഷിച്ചു മഥുരാപുരിവാസികൾക്കും തോന്നിയ വാത്സല്യബഹുമാനങ്ങളുടെ സ്വഭാവം കംസനും ഏകദേശം മനസ്സിലായിത്തുടങ്ങി. വൃന്ദാവനത്തിലെ ഈ അത്ഭുതകുമാരൻ ദേവകിയുടെ എട്ടാമത്തെ പുത്രൻ തന്നേയായിരുന്നു എന്ന കഥകൂടെ അറിഞ്ഞപ്പോൾ അയാൾക്കു തോന്നിയ ഭയശോകങ്ങളുടെ സ്വഭാവം പറഞ്ഞറിയിക്കാവുന്നതല്ല.

പക്ഷേ കംസൻ എങ്ങനെയെല്ലാം ശ്രമിച്ചാലും വൃന്ദാവന വാസിയായ തൻെറ വൈരിയെ വധിക്കുന്നകാൎയ്യം എളുപ്പമല്ലെന്നു അയാൾക്കു ബോദ്ധ്യപ്പെട്ടു. എന്തെന്നാൽ

കൃഷ്ണൻ ഗോപജനങ്ങളുടെ ആരാധനാമൂൎത്തിയായിരുന്നു. ആ രണശൂരന്മാർ അദ്ദേഹത്തിന്നുവേണ്ടി തങ്ങളുടെ ജീവൻപോലും ബലികഴിപ്പാൻ ഒരുക്കമുള്ളവരായിരിക്കുമെന്നു കംസന്നു ഊഹിച്ചാൽ അറിയാം. ആ സ്ഥിതിയ്ക്കു ആ കുട്ടിയെ അത്ര എളുപ്പത്തിൽ നാമാവശേഷമാക്കാൻ സാധിക്കയില്ലെന്നു അയാൾ ശ്ലേശിച്ചു. ഗോപജനങ്ങൾ മാത്രമല്ല മഥുരാപുരിയിൽ തനിക്കെതിരായി ഗൂഢാലോചന നടത്തുന്ന മററു പലർതന്നേയും കൃഷ്ണനുവേണ്ടി മരിപ്പാൻപോലും തയ്യാറാണെന്നു കംസന്നു അറിയാം. ആ ബാലൻെറ ജീവനത്തിന്നു വല്ല ഹാനിയും കംസൻ വരുത്താൻ വിചാരിക്കപോലും ചെയ്താൽ ഉടനടി അയാൾക്കെതിരായി ഒരു വലിയ പ്രക്ഷോഭണം ഉണ്ടായേക്കാമെന്നും വൃഷ്ണികളും യാദവന്മാരും ചേൎന്നുള്ള ആ കലഹത്തിൽ ജയംനേടുന്നതു അസാദ്ധ്യമാണെന്നും കംസൻ കാലേക്കൂട്ടി കണ്ടു. അതിനാൽ ബുദ്ധിപൂൎവകമായ വല്ല കൗശലത്താലുമല്ലാതെ കൃഷ്ണനെ വധിക്കുന്നകാൎയ്യം എളുപ്പമല്ലെന്നു ദൃഢപ്പെടുത്തി ഒരുദിവസം കംസൻ അക്രൂരൻ എന്ന യാദവപ്രമാണിയോടു ഈവിധം ഒരു ഗൂഢസാഹ്യം ആവശ്യപ്പെട്ടു.

"അല്ലയോ അക്രൂരാ, നിന്നെ ഞാൻ എൻെറ ഒരു ഉത്തമ മിത്രമായിട്ടാണു കരുതുന്നതു്. യാദവന്മാരിൽ നിന്നെപ്പോലെ ഞാൻ ആത്മാൎത്ഥമായി വിശ്വസിക്കുന്ന മററാരും തന്നെയില്ല. നീ നന്ദഗോപൻെറ അധിവാസദേശത്തേക്കു പോയി അയാളുടെ രണ്ടു കുട്ടികളേയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടു പോരിക. രഥംകൂടെ കൊണ്ടുപൊയ്ക്കൊള്ളുക. ഇവിടെ ഒരു വ

ഴിയ ആയുധപൂജ സംബന്ധിച്ച ഉത്സവം നടത്തുന്നുവെന്നും അവരെ രാജധാനിയിലേക്കു ക്ഷണിക്കുന്നുവെന്നും പറഞ്ഞു കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വരിക. അവർ ഇവിടെ വരുമ്പോൾ പ്രവേശനദ്വാരത്തിൽ ഞാൻ നല്ല ബലമുള്ള ആനകളെ നിറുത്തിക്കൊള്ളും. അവയിൽനിന്നു ഈ കുട്ടികൾക്കു മരണം സംഭവിക്കാത്തപക്ഷം ഞാൻ വേണ്ട മല്ലന്മാരെ ഏൎപ്പാടുചെയ്തിട്ടുണ്ടു്. അവരുമായി ഒരു മല്ലയുദ്ധം ഈ ബാലന്മാരെക്കൊണ്ടു നടത്തിക്കാം. ഏതുവിധത്തിലും ഈ ബാലന്മാരുടെ കഥകഴിച്ചാൽ പിന്നെ എന്റെ സകല ശത്രുക്കളേയും വധിക്കുന്നതിനു എനിക്കു ഏതും പ്രയാസമുണ്ടാകയില്ല."

കംസന്റെ നിയോഗം അനുസരിച്ചു പ്രവൎത്തിക്കേണ്ട ചുമതല അക്രൂരനുണ്ടായിരുന്നതിനാൽ അയാൾമുറയ്ക്കു അമ്പാടിയിലേക്കു തിരിച്ചു. അയാൾ സന്ധ്യയായതോടുകൂടി ഗോപവാസസ്ഥലത്തു എത്തി. അവിടെ നന്ദഗോപരുടെ വസതിയേതാണെന്നു കണ്ടുപിടിക്കാൻ ആ കംസദൂതന്നു അധികം ശ്രമം കഴിക്കേണ്ടിവന്നില്ല. നന്ദന്റെ ഗൃഹം അക്രൂരന്റെ, ദൃഷ്ടിയിൽപെട്ടതു ഈ വിധമായിരുന്നു:—

"കാലികറന്നുള്ളോരൊച്ചയുണ്ടെങ്ങുമേ
ബാലന്മാർകോലുന്നലീലകളും
ഒന്നിനോടൊന്നുകലൎന്നുകളിക്കുന്ന
കന്നുംകിടാക്കളുമുണ്ടെങ്ങുമെ.
കാളകൾതങ്ങളിൽതത്തിത്തകൎത്തിട്ടു
ധൂളിയെഴുന്നുമുണ്ടോരോടിക്കിൽ,

ധേനുക്കളെച്ചെന്നു ചാലെക്കറപ്പാനായ്
ചേണുററ പാൽക്കുഴ ചേർത്തു കയ്യിൽ,
ചാലേ മുറുക്കിന കാഞ്ചിയുമാണ്ടുള്ള
നീലവിലോചനമാരുണ്ടെങ്ങും"

ഗൃഹത്തിന്നു പുറമേ, ഗോശാലയിൽ ഒരിടത്തു പശുക്കളെ കറക്കുന്ന ദിക്കിൽ അക്രൂരൻ ദിവ്യങ്ങളായ രണ്ടു കളേബരങ്ങളെ ദർശിച്ചു. അവരിൽ ഒരാൾ ധവളവർണ്ണത്തിലും മറേറയാൾ കായാമ്പൂ നിറത്തിലും പരിശോഭിച്ചിരുന്നു. രണ്ടുപേരും രണ്ടുവനപുഷ്പമാല്യങ്ങൾ ധരിച്ചിരുന്നു. ലോകത്തോടുള്ള സ്നേഹം കാട്ടുന്ന പുഞ്ചിരിപ്പുതുമ ഇരുവരുടേയും മുഖപത്മങ്ങളിൽ കളിയാടുന്നുണ്ടായിരുന്നു.

അതിദിവ്യമായ ഈ കാഴ്ച കണ്ടു അക്രൂരൻ ആനന്ദപരവശനായി. ആനന്ദബാഷ്പം പൊഴിഞ്ഞുകൊണ്ടു അയാൾ ശ്രീകൃഷ്ണബലരാമന്മാരുടെ മുമ്പിൽ സാഷ്ടാംഗനമസ്കാരം ചെയ്തു. കൃഷ്ണനാകട്ടെ, വേഗം അയാളെ എഴുന്നേല്പിച്ചു ആലിംഗനം ചെയ്തു. സോദരന്മാർ ഇരുവരും കൂടെ അക്രൂരന്റെ ഹസ്തം ഗ്രഹിച്ചു സന്തോഷപുരസ്സരം അയാളെ ഗൃഹത്തിനുള്ളിൽ പ്രവേശിപ്പിച്ചു. ഗൃഹനാഥനായ നന്ദൻ തന്റെ അതിഥിയെ യഥാവിധി സല്ക്കരിച്ചു കുശലപ്രശ്നങ്ങൾ ചെയ്തു ആഗമനകാര്യം എന്താണെന്നു ചോദിച്ചു.

കംസൻ വിശ്വസിച്ചിരുന്നതുപോലെ അക്രൂരൻ

യഥാൎത്ഥത്തിൽ ആ ദുഷ്ടരാജാവിന്റെ പാൎശ്വവൎത്തി ആയി രുന്നില്ല. ദൗത്യം വഹിക്കാൻ നിർബന്ധിതനായി തിരിച്ചു യാദവൻ കംസന്റെ കപടവിദ്യ സമസ്തവും നന്ദഗോപരെ അറിയിച്ചു. നന്ദനു ഈ കംസകാപട്യം അത്യന്തം ദുഃഖ കാരിയായിത്തോന്നി. എന്നാൽ ബാലകന്മാർ ഇരുവരു മാകട്ടെ തങ്ങളുടെ മാതുലന്റെ ഈ കുതന്ത്രം കേട്ടു മന്ദ ഹാസം തൂകിയതേ ഉള്ളൂ. അക്രൂരൻ ആവശ്യപ്പെട്ടതുപോ ലെ പിറേറദിവസം രാവിലെ തന്നെ ബലരാമനും കൃഷ്ണനും കംസരാജധാനിയിലേക്കു തിരിക്കാമെന്നു ഏററു. എന്നാൽ അവരുടെ ശ്രേയോകാംക്ഷികളായ ഏതാനും ഗോപന്മാർ ചേൎന്നു ഒരു ഗൂഢാലോചന നടത്തി അവരിൽ ഏതാനും യുദ്ധവീരന്മാർ കൂടെ രഹസ്യമായി ബാലകന്മാരെ അനുഗ മിക്കണമെന്നു തീൎച്ചപ്പെടുത്തി.

ഒൻപതാം അദ്ധ്യായം.

കൃഷ്ണന്റെ മധുരാപുരിയാത്ര.

അക്രൂരനോടൊന്നിച്ചു ബലരാമനും ശ്രീകൃഷ്ണനും പി റേറദിവസം പ്രഭാതത്തിൽ തന്നെ കംസരാജധാനിയി ലേക്കു തിരിച്ചു. ധനുൎയ്യാഗസംബന്ധങ്ങളായ ആഘോഷ ങ്ങളിൽ പങ്കുകൊള്ളുവാനെന്ന ഭാവത്തിൽ യുദ്ധവിദഗ്ദ്ധ ന്മാരായ ഏതാനും ഗോപന്മാർ തങ്ങളുടെ ഭക്തിബഹുമാന പാത്രങ്ങളായ ഇരുബാലരുടേയും ആപന്നിവാരണം ഉദ്ദേ

ശിച്ചു പുറകേ പുറപ്പെട്ടു. പക്ഷേ കംസൻ തൻെറ ഭാഗിനേയരെ വല്ല ചതിപ്രയോഗത്താലും മുതിപ്പെട്ടുത്തുന്നതിനു ഉദ്യോഗിക്കുന്നെങ്കിൽ ഉടൻതന്നെ അയാളെ യുദ്ധംചെയ്തു വധിക്കണമെന്നായിരുന്നു ഈ ഗോപവീരന്മാരുടെ പ്രഥമമായ ഉദ്ദേശം.

ഗോപകുമാരന്മാരായ രാമനേയും കൃഷ്ണനേയും വഹിച്ചു രഥം മദ്ധ്യാഹ്നത്തിന്നുശേഷം മഥുരാപുരിയിൽ എത്തി. നഗരീദ്വാരത്തിന്നു അടുത്തായപ്പോൾ തന്നെ സോദരന്മാർ ഇരുവരും രഥത്തിൽ നിന്നു താഴത്തിറങ്ങി. അക്രൂരനാകട്ടെ, തൻെറ എളിയ ആതിഥ്യത്തിലേക്കു അവരെ ക്ഷണിച്ചു. തങ്ങളുടെ ഒരു പ്രധാനകൃത്യം നിവ്വഹിക്കാനുണ്ടെന്നും അതിനുശേഷം മാത്രമേ ആരുടേയും ആതിഥ്യസ്വീകരണത്തിന്നു ഒരുക്കമുള്ളുവെന്നും പറഞ്ഞു രാമകൃഷ്ണന്മാർ അയാളെ യാത്രയാക്കി. ഈ പ്രധാനകൃത്യനിവ്വഹണത്തിന്നുശേഷം എത്തിക്കൊള്ളാമെന്നുള്ള അവരുടെ വാഗ്ദാനം കേട്ടു സന്തുഷ്ടചിത്തനായ അക്രൂരൻ മുറയ്ക്കു സ്വഗൃഹത്തിലേക്കു മടങ്ങി വഴിമദ്ധ്യേ കംസനെ ചെന്നുകണ്ടു ബാലകന്മാരുടെ വരവിനെപ്പററി അറിയിച്ചു.

നഗരത്തിന്നു വെളിയിൽ വെച്ചു തന്നെ രഥാവരോഹണം കഴിച്ചു കുമാരന്മാക്ക് അന്നത്തെ പകൽ കഴിക്കേണ്ടുവിധത്തെപ്പററി ആലോചനയായി. നഗരിയ്ക്കുള്ളിൽ പ്രവേശിച്ചു മധുരാരാജധാനിയുടെ സ്വഭാവം കണ്ടു അനന്ദിക്കണമെന്നുള്ള കൗതുകത്താൽ ഇരുവരും പുരീദ്വാരം കടന്നു അ

കണ്ടു പ്രവേശിച്ചു. കൃഷ്ണന്റെ അത്ഭുതകൃത്യങ്ങളെപ്പററി കേട്ടറിഞ്ഞിരുന്ന അനേകം ജനങ്ങൾ ഈ കുമാരന്മാരെ ഒന്നു കണ്ടാനന്ദിക്കുന്നതിനായി ചുററിക്കൂടി. ബാലകരാകട്ടെ, മുന്നിൽക്കണ്ട ജനസഞ്ചയത്തെ മന്ദസ്മിതപൂർവ്വം കടാക്ഷിച്ചും വീഥിയുടെ ഇരുവശങ്ങളിലുമുള്ള ഉന്നതസൗധങ്ങളും ആപണശാലകളിൽ വിക്രയത്തിന്നു നിരത്തിയിട്ടുള്ള വിവിധസാമഗ്രികളും കണ്ട് അത്ഭുതപ്പെട്ടും നടന്നു. എന്നാൽ ഈ പുതുകാഴ്ചകൾക്കിടയ്ക്കു സഹജമായ വിസ്മൃതത്താൽ പ്രേരിതനായ കൃഷ്ണൻ മററുചില അത്ഭുതങ്ങൾ കാട്ടുകയും ചെയ്തു. അതായതു വഴിമദ്ധ്യേ കംസന്റെ കൊട്ടാരത്തിലേക്കു അലക്കിയ പരിവട്ടങ്ങളുമായി പോകുന്ന ഒരു രജകൻ കൃഷ്ണന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽ പെട്ടു. തനിക്കു ധരിക്കുന്നതിനായി ഒന്നുരണ്ടു വസ്ത്രങ്ങൾ വേണമെന്നു അപരിചിതനും ഗ്രാമീണനുമായ ഒരു ബാലന്റെ നിലയിൽ കൃഷ്ണൻ രജകനോടു ആവശ്യപ്പെട്ടു. രാജോചിതങ്ങളായ പട്ടാംബരങ്ങൾ കാലിപ്പിള്ളേർക്കു കൊടുക്കാൻ നിശ്ചയിച്ചിട്ടില്ല എന്ന ധിക്കാരപൂർവ്വമായ മറുപടി കേട്ടു. തൽക്ഷണം കൃഷ്ണൻ വസ്ത്രക്കെട്ടു ബലാൽക്കാരമായി പിടിച്ചു വാഹകനായ രജകനെ തല്ലി ത്താഴത്തിട്ടു. ഇപ്രകാരം പുതുവസ്ത്രധാരണം കഴിഞ്ഞ സോദരന്മാർ ഇരുവരും ഒരു മാലാകാരന്റെ ദൃഷ്ടിപഥത്തിലായി. അവനാകട്ടെ ഏററവും ഭക്തിബഹുമാനങ്ങളോടെ ഏററവും വിശിഷ്ടമാല്യങ്ങൾ ആ നവാതിഥികൾക്കു നൽകി അവരുടെ പ്രീതിക്കു പാത്രീഭവിച്ചു. അല്പംകൂടെ മുന്നോട്ടു നടന്നപ്പോൾ ത്രിവക്ര എന്നു പേരായി കൂനിയ ഒരു യുവതി ഈ ചെറുബാലന്മാർക്കു വിശേഷപ്പെട്ട കുറിക്കൂ

ട്ടകം സമ്മാനിച്ചു. സന്തുഷ്ടനായ കൃഷ്ണൻ അവളെ അനുഗ്രഹിച്ചു അവളുടെ വക്രമായ ശരീരത്തെ ഋജുവാക്കി നിവൎത്തി. അവൾ അത്യാനന്ദപരവശയായി കൃഷ്ണനെ ആതിഥ്യം സ്വീകരിപ്പാൻ ക്ഷണിച്ചു. ആ ക്ഷണം തല്ക്കാലത്തേക്ക ഉപേക്ഷിച്ചു ബാലന്മാർ ധനുശ്ശാലയിലേക്ക നടകൊണ്ടു.

പിറെറ ദിവസം പ്രഭാതത്തിലെ ധനുൎയ്യാഗസംബന്ധിയായ ആഘോഷങ്ങളിൽ പ്രദശിപ്പിക്കേണ്ട മഹത്തായ ചാപം ആയുധശാലയിൽ സൂക്ഷിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. ദ്വാരപാലകന്മാരുടെ എതിൎപ്പൊന്നും കൂടാതെതന്നെ ബാലകന്മാർ ആ അസ്ത്രശസ്ത്രശാലയ്ക്കുള്ളിൽ പ്രവേശിച്ചു. മധുരാരാജധാനിയുടെ പ്രഭാവചിഹ്നമായ പള്ളിവില്ലു കാണ്മാൻ കൗതുകം തോന്നിയ രണ്ടു സാധാരണ ബാലന്മാരായിരുന്നു അവരെന്നത്രേ ദ്വാരപാലകർ ധരിച്ചതു്. എന്നാൽ ചാപം ശ്രീകൃഷ്ണൻ കണ്ട ആ കൊടിയ വില്ലെടുക്കാൻ ആരംഭിച്ചപ്പോൾ മാത്രമാണു അവരെ പ്രവേശിപ്പിച്ചതിലുള്ള ബുദ്ധിശൂന്യത ദ്വാരപാലന്മാൎക്ക ബോദ്ധ്യപ്പെട്ടതു് പള്ളിവില്ലു തൊടുവാൻ അധികാരമില്ലാത്തവർ ആ അക്രമപ്രവൃത്തിക്കു മുതിൎന്നതിൽ ക്രുദ്ധരായ ദ്വാരപാലകർ എതിക്കാൻ അടുക്കും മുമ്പുതന്നെ കൃഷ്ണൻ ആ വില്ലു ഇടതുകൈയാൽ താങ്ങി വലതുകൈകൊണ്ടു വളയ്ക്കുകയും അതി മഹത്തായ ആ രാജചാപം പെട്ടെന്നു രണ്ടായി പൊട്ടുകയും ചെയ്തു.

"പൊട്ടി വീണൊരു ധനുദ്ധ്വനി കൊണ്ടു-
ങ്ങെട്ടു ദിക്കുകളുമൊന്നു കലുങ്ങി;

ഞെട്ടിവീണുഭുവി കംസനമപ്പോൾ
തുഷ്ടമായിദിവി ദേവസമൂഹം.”

നേരം സന്ധ്യയായതോടുകൂടി കുമാരന്മാർ തങ്ങളുടെ പ്രത്യേക കാഴ്ചകളിൽ നിന്നു വിരമിച്ചു. ആ സന്ദർഭത്തിൽ നഗരിക്കുള്ളിൽ എത്തിയ നന്ദനും ഗോപന്മാരും ഈ ബാലരെ കാണ്മാനിടയായി. അവരോടൊന്നിച്ചു വീരന്മാരായ ഇരുകുമാരന്മാരും തങ്ങൾക്കു പ്രത്യേകം തയ്യാർചെയ്തിട്ടുണ്ടായിരുന്ന വിശ്രമസ്ഥാനത്തു എത്തി.

ആ രാത്രിപോലെ കംസനെ ഇത്രമാത്രം അസ്വസ്ഥനാക്കിയ മറ്റൊരു നിശീഥിനിയുണ്ടായിരുന്നില്ല. ആരാലും എടുത്തൊന്നു പൊക്കാൻപോലും സാധിക്കാത്ത കൊടിയ പള്ളിവില്ലു നിഷ്പ്രയാസം പുൽക്കൊടിയെപ്പോലെ ശിഥിലിതമാക്കിയ ബാലൻ പിറ്റെദിവസം എന്തെല്ലാം പരാക്രമങ്ങൾ തന്നെ കാട്ടുകയില്ല എന്നായി അയാളുടെ ഭയം. ഗോപബാലനായ കൃഷ്ണൻ തന്നെ പക്ഷേ വധിച്ചേക്കുമോ എന്നുള്ള പേടി അയാളുടെ ഉള്ളൊന്നു വല്ലാതെ ഇളക്കി. താൻ നോക്കുന്നിടങ്ങളിലൊക്കെ കൃഷ്ണന്റെ രൂപം മുന്നിട്ടുനിന്നു എന്നു അയാൾക്കു തോന്നി. ദുർന്നിമിത്തങ്ങൾ ഒന്നിനുമേലൊന്നെന്നവിധം അനവധി സംഭവിച്ചു. എന്തൊക്കെയായാലും തന്റെ മായാവിദ്യകൾകൊണ്ടു ചമച്ചിട്ടുള്ള കെണിയിൽ ഈ ബാലൻ കുടുങ്ങി പി[illegible] മൃതിയടഞ്ഞുകൊള്ളുമെന്ന വ്യഥാശപാസത്തിൽ അയാൾ ആ ദു

സ്വപ്നസമ്പൂർണ്ണമായ രാത്രി ഒരുവിധത്തിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടി എന്നുപറഞ്ഞാൽ കഴിഞ്ഞല്ലോ.

പത്താം അദ്ധ്യായം.

കംസവധം.

പിറ്റെ ദിവസത്തെ സ്മരണീയമായ പ്രഭാതം വന്നെത്തി. ധനുർയ്യാഗമഹോത്സവം സംബന്ധിച്ച ആഘോഷചിഹ്നമായി ഭേരീനാദം ദിക്കെങ്ങും മുഴങ്ങി. ഈ ധനുർയ്യാഗമത്സരം സംബന്ധിച്ച വിനോദങ്ങൾ കാണ്മാൻ ജനങ്ങൾ തിക്കിക്കൂടി. കംസന്റെ നിയോഗമനുസരിച്ചു വിസ്തൃതമായ ഒരു മൈതാനം ഇരുമ്പുവേലിയാൽ പരിരക്ഷിക്കപ്പെട്ടു. അതിന്റെ ഒരറ്റത്തു വളരെ വിസ്താരത്തിൽ ഒരു വാതിലുണ്ടായിരുന്നു. സന്ദർശകന്മാക്ക് ഇരുന്നു കാണുന്നതിനായി ആ വിസ്തൃതസ്ഥലത്തിന്റെ നാലുചുററും സൗകര്യകരമായ വിധത്തിൽ ദീർഘപീഠങ്ങൾ ഒരുക്കിയിരുന്നു. പ്രധാനവാതിലിന്നു നേക്കെതിരായി ഒരു ഉന്നതമണ്ഡപസ്ഥലം അലങ്കരിച്ചു നടുക്കു ഒരു വലിയ വില്ലു കാഴ്ച്ചക്കു വെച്ചിരുന്നു. ഈ വില്ലിരിക്കുന്ന പ്രത്യേക സ്ഥലത്തിന്നു ഏത്രയും അടുത്തായി പള്ളിസിംഹാസനം ഒരുക്കിയിരുന്നു. ഈ സിംഹാസനത്തിന്നു അഭിമുഖമായി വൃത്താകൃതിയിൽ ഒരു പ്രത്യേകസ്ഥലം ഒഴിച്ചിട്ടു മല്ലയുദ്ധത്തിന്നു തയ്യാർ ചെയ്തിരുന്നു.

മുറയ്ക്കു ആഘോഷങ്ങൾ ആരംഭിക്കേണ്ട സമയമായി. പൗരന്മാർ ഓരോരുത്തരായി വന്നു തങ്ങൾക്കു പ്രത്യേകം തയ്യാർ ചെയ്തിട്ടുണ്ടായിരുന്ന മണ്ഡപങ്ങളിൽ ആസനസ്ഥരായി. കിരീടാവകാശികളായ രാജകുമാരന്മാർ മന്ത്രിമാർ സേവകന്മാർ എന്നിവരാൽ അനുഗതരായി അവരുടെ ഉപവേശപീഠങ്ങളിൽ വിശ്രമിച്ചുതുടങ്ങി. ഉന്നതമായ സിംഹാസനത്തിന്നടുത്തു ധനുരഭ്യാസം, കായികാഭ്യാസം എന്നിവ സംബന്ധിച്ചമത്സരങ്ങളിൽന്യായാന്യായപരിശോധകന്മാരായ പ്രാഡ്വിവാകന്മാർ സന്നിഹിതരായി. രാജകുടുംബത്തിലുള്ള സ്ത്രീജനങ്ങൾ, പ്രഭുകുലാംഗനമാർ, സാധാരണസ്ത്രീജനങ്ങൾ എന്നിവർ താന്താങ്ങൾക്കു ഒരുക്കിയിട്ടുള്ള ഇരിപ്പിടങ്ങളിൽ എത്തി. ഗോപന്മാൎക്കും നന്ദനും ആയി അററത്തു ഒരു മൂലയിൽ തയ്യാർ ചെയ്തിരുന്ന മണ്ഡപത്തിൽ അവരും അവരോടു ചേൎന്നു അക്രൂരനും വസുദേവനും സ്ഥിതിചെയ്തു. അവിടെ കൂടിയിരുന്ന ആബാലവൃദ്ധം ജനങ്ങളും കൃഷ്ണന്റേയും ബലരാമന്റേയും ആഗമനം കാത്തു അത്യന്തം ക്ഷമാശൂന്യരായി.

ഈ സന്ദൎഭത്തിൽ, കൃഷ്ണൻ—എല്ലാ ജനങ്ങളും കാണ്മാൻ കൊതിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ആ സ്തുത്യഗോപകുമാരൻ—തന്റെ ജ്യേഷ്ഠനായ ബലഭദ്രനുമൊന്നിച്ചു ആ വിസ്തൃതവും ജനനിബിഡവുമായ സ്ഥലത്തുള്ള വിശാലമായ വാതിലിന്നുമുമ്പേ എത്തി. തൽക്ഷണം ഭയങ്കരാകാരത്തോടുകൂടിയ ഒരു കൊമ്പനാന അവരുടെ പ്രവേശത്തെ തടഞ്ഞു. കാണികളെല്ലാം പരിഭ്രാന്തചിത്തരായി ബാലരേയും ദ്വാരപാലകസ്ഥാനത്തിൽ നിലകൊണ്ട മത്തഗജത്തേയും നോ

ക്കി അമ്പരന്നു. മത്തവാരണമാകട്ടെ, വണ്ണവും നീളവും ശക്തിയും കൂടിയ തുമ്പിക്കരം നീട്ടി ശ്രീകൃഷ്ണൻെറ ശരീരത്തെ ഒന്നു ചുററി. ജനസഞ്ചയം ഭയചകിതമായി നോക്കി നിൽക്കാേ! അതിസമത്ഥനായ ആ ഗോപകുമാരൻ പെട്ടെന്നു തുമ്പിക്കൈവിട്ടു പൊങ്ങിച്ചാടി ആനയുടെ കവിൾത്തടത്തിൽ ഒരടികൊടുത്തു കണ്ണിമയ്ക്കും മുമ്പു ആ ദന്തീന്ദ്രൻെറ പുറകെ ഒളിച്ചു. ശിക്ഷാനിപുണവും ക്രുദ്ധവുമായ മത്തഗജമാകട്ടെ ഉടൻതന്നെ തുമ്പിക്കൈ പുറകോട്ടു പായിച്ചു ബാലനെ പിടിക്കാൻ ഒന്നുവട്ടം ചുററി. ഇതിനിടയ്ക്കു അത്ഭുതശക്തിമാനായ ശ്രീകൃഷ്ണൻ ആനയുടെ വാലിൽ ബലമത്രയും പ്രയോഗിച്ചു പിന്നോട്ടൊന്നു വലിച്ചു. ഇരുവശത്തേക്കും തുമ്പിക്കൈവീശി അക്ഷണം ഇരുന്നുപോയ ആന സപ്പത്തിൻെറ വക്ത്രരന്ധ്രത്തിനുള്ളിൽപതിച്ച മണ്ഡൂകത്തിൻെറ നിലയവലംബിച്ചു വിഷമിച്ചുപോയി. ഒട്ടും താമസിയാതെ കൃഷ്ണൻ ആനയുടെ വാലടി വിട്ടു വായുവേഗത്തോടെ അതിൻെറ മുന്നിലേക്കു പാഞ്ഞു. അതിക്രുദ്ധമായ മത്തഗജം കൃഷ്ണനെപ്പിടിക്കാൻ ചുററിപ്പാഞ്ഞു. കൃഷ്ണൻ നിലംപതിച്ചു. ഈ തക്കം കണ്ടു മദഗജം ഏററവും ശക്തിയോടെ കൃഷ്ണൻെറ ബാലകളേബരം ലക്ഷ്യമാക്കി ഒററക്കുത്തു്. അത്ഭുതകരമായ കായലാഘവത്തോടെ കൃഷ്ണൻ കുത്തു ഒഴിഞ്ഞു് എഴുന്നേററു. നൈരാശ്യകോപങ്ങളുടെ ആക്രമണം അത്യധികമായ വാരണവീരൻ വീണ്ടും കൃഷ്ണൻെറ ചാരുകളേബരം ലക്ഷ്യമാക്കി പാഞ്ഞു. തൽക്ഷണം കൃഷ്ണനാകട്ടെ, കായശക്തി വദ്ധിപ്പിച്ചു സ്ഥൂലാകൃതിയിൽ മുകളിലേക്കുപൊങ്ങി ആനയുടെ മസ്തകത്തിൽ മമ്മപ്രദേശത്തു അതിശക്തിമത്താ

യ ഒരുതാഡനം ഏൽപ്പിച്ചു. ഈ താഡനമേററതോടുകൂടി ആന വാലും ചുരുട്ടി നിലത്തിരുന്നു ഉച്ചത്തിൽ ഒന്നലറി. അഭ്യാസവിശേഷത്തിൽ അത്ഭുതശക്തിമാനായബാലൻ ഉടനെ മുമ്പിൽ എത്തി ആനയുടെ തുമ്പിക്കൈ പിടിച്ചു ബലാൽക്കാരമായി മുന്നോട്ടു വലിച്ചു. അഹോ! വിസ്മയനീയം. മഹാശക്തിമത്തായ ആ മത്തഗജം കേവലം ഒരു തൃണഖണ്ഡംപോലെ ശ്രീകൃഷ്ണൻ അങ്ങോട്ടുമിങ്ങോട്ടും വലിച്ചിഴച്ചു. മസ്തകം വീണ്ടും ലക്ഷ്യമാക്കി തെരുതെരെ താഡനമേൽപ്പിച്ചു ആനയുടെ കൊമ്പുകൾ രണ്ടും വലിച്ചൂരി രാമനും കൃഷ്ണനും കൈയിൽ ഒരു ലഘുലഗുഡം എന്നപോലെ ചുഴററിക്കൊണ്ടു് ഏതാനും ഗോപബാലന്മാരുമൊന്നിച്ചു മല്ലയുദ്ധക്കളത്തിലേക്കു തുടന്നു ആ കാഴ്ചയാൽ മഥുരാപുരവാസികൾ ആസകലം കേവലം അത്ഭുതംകൊണ്ടു സ്തബ്ധരായിപ്പോയി എന്നു പറഞ്ഞാൽ ഏതും അതിശയോക്തിയല്ലതന്നെ.

കൃഷ്ണനും ബലരാമനും മല്ലയുദ്ധക്കളരിയിൽ എത്തിയതോടുകൂടി കായികാഭ്യാസവിദഗ്ദ്ധന്മാരെന്നുശ്രുതിപ്പെട്ട രണ്ടു മല്ലന്മാർ അവരെ ദ്വന്ദ്വയുദ്ധത്തിന്നു വിളിച്ചു സജ്ജരായി നിന്നു. അവരിൽ ചാണൂരൻ എന്നവനോടു് കൃഷ്ണനും മുഷ്ടികനോടു ബലരാമനും ഏററു. അത്യത്ഭുതകരമായ ഒരു ദ്വന്ദ്വയുദ്ധം അവിടെവെച്ചു നടന്നു. മല്ലന്മാർ ഇരുവരും നിഹനിക്കപ്പെട്ടതിനുശേഷം ഇനിയും ആരെങ്കിലും കായികമത്സരത്തിന്നു തയ്യാറുണ്ടോ എന്ന വെല്ലുവിളി പ്രസ്തുതഗോപബാലന്മാർ നടത്തി. ശക്തിമാന്മാരെന്നു

സ്വയം അഭിമാനംകൊണ്ട ഏതാനും ബുദ്ധിശൂന്യന്മാർ ഈ പോർവിളികേട്ടു ഇളകിച്ചാടി കൃഷ്ണന്റെ കൈയാൽ കാലപുരിപററി.

കേവലം നിസ്സാരമായി വധിക്കപ്പെടുന്നതിന് താൻ ചെയ്തിരുന്ന രണ്ടുപായങ്ങളും ഈ വിധം പരാജിതമായി നിഷ്ഫലപ്പെട്ടതു കണ്ട കംസന്റെ നൈരാശ്യതാപങ്ങൾക്ക അളവുണ്ടായിരുന്നില്ല. മല്ലന്മാരുടെ മരണത്തോടുകൂടി ര ങ്ഗം അലങ്കോലപ്പെടുന്നുവെന്നു കണ്ടു തൽക്ഷണം അ വിടെനിന്നു മറവാൻ ബദ്ധപ്പെട്ട കംസൻ വസുദേവനേ യും, രാജകുലാംഗനകളുടെ കൂട്ടത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്തിരുന്ന ദേവകിയേയും തന്റേ പിതാവായ ഉഗ്രസേനൻ, ഗോപാ ധിപനായ നന്ദർ എന്നിവരേയും ഉടനടി തടവിലാക്ക വാൻ ആജ്ഞ നൽകി അവിടം വിടുന്നതിനായി എഴുനേ ററു. വിജയശ്രീഭരിതനായ സാക്ഷാൽ ഗോപകുമാരൻ തൽക്ഷണം സിംഹാസനത്തിൽ ചാടിക്കയറി. രുഷ്ടനാ യ കംസൻ അത്യന്താവജ്ഞാകോപങ്ങളോടെ തന്റെ ഖ ഡ്ഗം ഊരി ആ ചെറുബാലന്റെ കഥ കഴിക്കുന്നതിനു ഓങ്ങിയതും ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ മുഷ്ടിതാഡനമേററു അയാൾ പിന്നോട്ടു മറിഞ്ഞതും ഒന്നിച്ചു കഴിഞ്ഞു. ദുരാചാരപ്രമ ത്തതകൊണ്ടു് ആത്മികബലം നിശ്ശേഷം അററിരുന്ന ആ ഘോരഭൂപതി കൃഷ്ണബാലന്റെ കൈയാൽ അന്ത്യഗതി യടഞ്ഞു. മഥുരാപുരി സ്വതന്ത്രമായി.

കംസന്റെ ഈ ഭയങ്കരമായ വധത്താൽ കോപി ച്ചു അയാളുടെ പാർശ്വവർത്തികളായിരുന്ന ഏതാനും ക്ഷ

ത്രിയന്മാർ കൃഷ്ണനോട്ട യുദ്ധത്തിന്നടുത്തു. അവരും മഥുരാധിപന്റെ ഗതിതന്നെ തുടൎന്നു. ശ്രീകൃഷ്ണൻ ഇപ്രകാരം പരസ്യമായി കംസനെ വധിച്ചതോടുകൂടി വസുദേവദേവകിമാരും നന്ദഗോപൻ ഉഗ്രസേനൻ എന്നിവരും ഏററവും സ്വതന്ത്രരായി. കംസൻ അന്യായമായി സിംഹാസനം അപഹരിച്ച കാലംതൊട്ടേ തടവിൽ പാൎപ്പിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന അയാളുടെ പിതാവായ ഉഗ്രസേനനെ കൃഷ്ണൻ മഥുരാധിപനാക്കി വാഴിച്ചു. അന്നുമുതൽ രാജാവായി ഉഗ്രസേനനെ ഭക്തിബഹുമാനങ്ങളോടെ സേവിക്കുന്നതിന്ന കൃഷ്ണൻ പൗരന്മാരോട്ട ആജ്ഞാപിക്കുകയുംചെയ്തു. അതുപോലെ കംസൻ, ഒരുകാലത്തു തനിക്കെതിരായി ദ്രോഹാലോചന തുടങ്ങിയവർ എന്നു സംശയിച്ചു ബഹിഷ്കരിച്ചിരുന്ന എത്രയോ ജനങ്ങളെ തിരിയെ മഥുരാപുരിയിൽ കൃഷ്ണൻ പ്രവേശിപ്പിച്ചു.

ബലരാമനും ശ്രീകൃഷ്ണനും അനന്തരം അല്പദിവസങ്ങൾക്ക തങ്ങളുടെ മാതാപിതാക്കന്മാരോടൊന്നിച്ചു വസിക്കാൻ നിശ്ചയിച്ചു നന്ദനേയും ഗോപന്മാരേയും അമ്പാടിയിലേക്ക യാത്രയാക്കി. ബാലന്മാർ ഇരുവരും അനന്തരം,

"ജനകജനനിമാരെച്ചെന്നുവന്ദിച്ചുനിന്നു
കനിവൊടവരുമേററംഗാഢഗാഢംപുണൎന്നു
പുനരനുപമഭക്തൻബുദ്ധിമാനുദ്ധവാഖ്യൻ
ഘനതരപരിതോഷം ദേവനെക്കൈവണങ്ങി."
"സകലഗുണവിധാനവ്യഗ്രനാമുഗ്രസേനം
സപദിനൃപതിയാക്കിസ്ഥാപയാമാസരാജ്യേ

പുരജനപരിതോഷാവദ്ധ്യയൻബുദ്ധിശാലീ
ചിരമഥ, മഥുരായാം മേവിനാൻ കേവലാത്മാ."

പതിനൊന്നാം അദ്ധ്യായം.

ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ഭൂപാലകത്വം.

മഥുരാനിവാസികൾ ആസകലവും ഗോപജനങ്ങൾ സകലരും കൃഷ്ണന്റെ മഹനീയകൃത്യങ്ങൾക്കായി അദ്ദേഹത്തെ അത്യധികം പ്രശംസിക്കാൻ മുതിൎന്നുവെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിന്ന യാതൊരു സ്തുതിവചനവും സന്തോഷപ്രദമായി തോന്നിയില്ല. തന്റെ കൈയാൽ മൃതനായ കംസന്റെ മാതാവു്, ഭാൎയ്യ, പിതാവു, മററു ബന്ധുക്കൾ എന്നിവരുടെ അതിരററ ദുഃഖത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയം അത്യന്തം ആൎദ്രമായി. ബാഷ്പാകുലങ്ങളായ നേത്രങ്ങളോടെ അദ്ദേഹം അവരെയെല്ലാം സമാധാനപ്പെടുത്തി.

കംസവധത്താൽ ഉണ്ടായ ക്ഷോഭങ്ങൾ നിശ്ശേഷം ശമിച്ചതിനുശേഷം യാദവന്മാരുടെ പരസ്പരമത്സരങ്ങൾ ഒരുക്കം വരുത്തുന്നതിന്ന അദ്ദേഹം അത്യധികം പ്രയത്നിച്ചു. കംസന്റെ ശവസംസ്കാരം സകല രാജോചിതങ്ങളായ ആഡംബരങ്ങളോടുകൂടെത്തന്നെ നടത്തുന്നതിന്ന അദ്ദേഹം പ്രത്യേകം ഉത്സാഹിച്ചുവെന്നുതന്നെയല്ല, തന്റെ മാതുലന്റെ ദേഹവിയോഗത്തിൽ പരിതപിക്കുന്ന ബന്ധുവൎഗ്ഗത്തെ പലേപ്രകാരത്തിൽ സമാധാനപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തു. മഥ

രാധിപനായി വാഴിച്ചു ഉഗ്രസേനൻ വാൎദ്ധക്യം നിമിത്തം ആ സ്ഥാനം ഒഴിഞ്ഞ കൃഷ്ണൻതന്നെ മഥുരാരാജാവായിരിക്കണമെന്നു അദ്ദേഹത്തോടു അപേക്ഷിച്ചു. ഇതിലേക്കു ആ മഹാത്മാവിൻെറ മറുപടി താഴെക്കാണുംപ്രകാരമായിരുന്നു:—

"എനിക്കു ഒരു രാജ്യംഭരിക്കേണ്ട ആവശ്യമോ അതിലേക്കു തെല്ലെങ്കിലും ആഗ്രഹമോ ഇല്ല. തനിത്താൻ ഇവിടെ രാജാവായിക്കളയാം എന്ന ഉദ്ദേശത്തിലല്ല ഞാൻ കംസനെ വധിച്ചതു്. ജനസഞ്ചയത്തിന്നു അത്യന്തോപദ്രവകാരിയായ അങ്ങയുടെ പുത്രനെ ഞാൻ വധിച്ചതു കേവലം ലോകാഭ്യുദയം ലാക്കാക്കിയാണു്. ഞാൻ ഒരു അരണ്യവാസിയായിട്ടാണു് വളൎന്നിട്ടുള്ളതു്. ഇനിയും അപ്രകാരമുള്ള ജീവിതംതന്നെ നയിച്ചുകൊള്ളാം. അതിനാൽ അങ്ങുതന്നെ, ന്യായമായി ഈ സിംഹാസനത്തിൻെറ അവകാശി."

മുൻപ്രസ്താവിച്ചിട്ടുള്ളതുപോലെ മഥുരാപുരിയിൽ ഉഗ്രസേനനെത്തന്നെ രാജാവായി അഭിഷേകം കഴിച്ചു കൃഷ്ണൻ സോദരനോടൊന്നിച്ചു വേദവേദാന്താദ്യഭ്യാസങ്ങൾക്കായി സന്ദീപിനി എന്ന മഹൎഷിയുടെ ആശ്രമത്തിൽ കുറെക്കാലം താമസിച്ചു. എന്നാൽ അല്പകാലംകൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തിൻെറ വിദ്യാഭ്യാസം മുഴുമിക്കേണ്ടിവന്നുപോയി. അതിലേക്കുണ്ടായ സംഭവങ്ങൾ ചുരുക്കത്തിൽ ഇപ്രകാരമായിരുന്നു:—

മഗധാധിപനും കംസൻെറ ശ്വശുരനുമായിരുന്ന ജരാസന്ധൻ എന്ന രാജാവു അക്കാലത്തു അതിപ്രാബല്യ

ത്തിൽ വൎത്തിച്ചിരുന്നു. ജരാസന്ധൻ വലുതായൊരു സേനയെ ശേഖരിച്ചു മഥുരാപുരിയുടെ വിജയത്തിന്നു തിരിച്ചു. ഭാരതഖണ്ഡത്തിലെ സകല രാജാക്കന്മാരെക്കാളും ഏററവും പരാക്രമശാലിയും ശക്തിമാനുമായ അയാളുടെ യുദ്ധസന്നാഹം തടുത്തുകൊൾവാൻ യാദവന്മാൎക്കു കഴിവില്ലാതായി. യുദ്ധത്തിന്നു പുറപ്പെടാൻ ജരാസന്ധനു മതിയായ കാരണമുണ്ടായിരുന്നു. അയാളുടെ ജാമാതാവായ കംസനെ കൃഷ്ണൻ വധിച്ചുവെന്നും കൃഷ്ണന്റെ സ്വാധീനശക്തി പ്രയോഗിച്ചു മഥുരയിൽ ഉഗ്രസേനൻ രാജാവായി എന്നും കേട്ടതിനാൽ രോഷാകുലനായ ജരാസന്ധൻ യാദവരാജധാനിയെ ഭസ്മീകരിച്ചേ പിന്മാറുകയുള്ളു എന്ന ശപഥത്തോടുകൂടിയാണു വലിയൊരു സേനയുമായി പോരിന്നു പുറപ്പെട്ടതു്.

ഇപ്രകാരം പ്രബലനായ ഒരു ശത്രുവിന്റെ ആക്രമണത്തിൽനിന്നു മഥുരാപുരിയെ തടുത്തുകൊൾവാൻ യാദവന്മാർ കൃഷ്ണന്റെ സഹായം അഭ്യൎത്ഥിച്ചു.

കൃഷ്ണനാകട്ടെ, യദുരാജാക്കന്മാരുടെ വകയായ ഒരു ചെറിയ സേനയുമായി നഗരിയുടെ ഉപരോധം തടഞ്ഞു. മഥുരാപുരിക്കു വെളിയിൽ മഹത്തായ അനേകം അക്ഷൗഹിണികളുമായി പാളയം അടിച്ച ജരാസന്ധൻ കോട്ടയ്ക്കകത്തു തന്റെ സേനകളെ പ്രവേശിപ്പിക്കാൻ വളരെ ശ്രമം ചെയ്തിട്ടും ഫലിച്ചില്ല.

പരാജിതനായ ജരാസന്ധനു യാദവവിജയം പ്രമാണിച്ചു തീരെ നിരാശയുണ്ടായില്ല. അയാൾ പതിനാറിൽപരം പ്രാവശ്യം വീണ്ടും മഥുരാപുരിയിൽ ആക്രമണം നടത്തുകയും പതിനാറു പ്രാവശ്യവും പരാജിതനാവുകയും ചെയ്തു. എ

ന്നാൽ ഈ പരാജയപരമ്പര അയാളെ കുറേക്കൂടെ ദ്വേഷനി ശ്ചയമുള്ളവനായിട്ടാണ തീൎത്തതു്. അതിനാൽ, കാലയവ നൻ എന്ന ഒരു രാജാവുമായി അയാൾ സഖ്യംചെയ്തു അ തിവിപുലമായ സൈന്യത്തോടുകൂടി വീണ്ടും മഥുരാപുരിയെ വളഞ്ഞു. ശത്രുവിന്റെ ഈ ആക്രമണം ഏററവും ശക്തി മത്താണെന്നും എതിൎത്തു നിൽക്കാൻ വളരെ വിഷമമുണ്ടാ കുമെന്നും മനസ്സിലാക്കിയ കൃഷ്ണൻ പശ്ചിമാംബുധിയുടെ തീരത്തു നവീനമായ ഒരു പുരം സൃഷ്ടിച്ചു യാദവന്മാരെയൊ ക്കെ അ് സ്ഥലത്തേയ്ക്കു മാററി. ഒരു ഉൽകൃഷ്ടനഗരിക്കു ആവ ശ്യകങ്ങളായ സകല വിഭവങ്ങളും ദ്വാരകയിൽ ശ്രീകൃഷ്ണൻ സമ്പാദിച്ചു. കാലയവനന്റേയും ജരാസന്ധന്റേയും മഥു രാപുരിസംബന്ധിച്ച ആക്രമണം തടയുന്നതിനു ഒരു ചെറു സേനയോടുകൂടി ബലരാമനെ ഏൎപ്പാടുചെയ്തു. കാലയവന നെ വധിക്കുന്നതിനു കൃഷ്ണൻതന്നെ യുദ്ധരംഗത്തിൽ എ ത്തി. അവിടെ വെച്ചുണ്ടായ യുദ്ധത്തിൽ കൃഷ്ണൻ പിൻ തിരിഞ്ഞോടുന്ന ഭാവം കാട്ടി. കാലയവനൻ പിന്നാലെ തിരിച്ചു. അനേകം പൎവ്വതപ്രദേശങ്ങൾ കടന്നു കൃഷ്ണൻ തന്റെ ശത്രുവിന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽ നിന്നു എങ്ങോ മറഞ്ഞു. കാലയവനനാകട്ടെ, കുറെ ദൂരം ഓടി നോക്കിയതിൽ അടു ത്തു ഗിരിതടത്തിൽ ഒരു മഹൎഷി ധ്യാനനിഷ്ഠനായി സ്ഥിതി ചെയ്യുന്നതു കണ്ടു. പലായനംചെയ്ത കൃഷ്ണൻ അതാ യിരിക്കുമെന്നു കരുതി കാലയവനൻ ആ മഹർഷിയുടെ ശ രീരത്തിൽ പാദപ്രഹരം ഏൽപ്പിക്കുകയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശാപത്താൽ ഭസ്മീഭവിക്കുകയും ചെയ്തു.

കാലയവനന്റെ ഈ അന്തൎദ്ധാനത്തിന്നുശേഷം കൃ

ഷ്ണൻ മഥുരാപുരിയിൽ എത്തി ബലരാമനും ഒത്തുചേൎന്ന ശത്രുസൈന്യത്തെ ആക്രമിച്ചു. തങ്ങളുടെ സേനാധിപനും രാജാവുമായ കാലയവനന്റെ അസാന്നിദ്ധ്യത്തിൽ ഭടന്മാരുടെ ഉത്സാഹം ഗണ്യമായവിധം ശമിച്ചുപോയി. അതിനാൽ അവരെ നിഷ്പ്രയാസം തോല്പിക്കുകയും അവരുടെവകയായിട്ടുള്ള അനവധി യുദ്ധസാമഗ്രികൾ മഥുരാപുരിയിലും ദ്വാരകയിലുമായി ശ്രീകൃഷ്ണൻ ചേൎക്കുകയും ചെയ്തു.

ഇതിനിടയ്ക്കു ജരാസന്ധൻ മഥുരാപട്ടണം ആക്രമിക്കുന്നതിനു ഒരു ശ്രമംകൂടെ നടത്തി. യാദവന്മാരിൽ ഭൂരിപക്ഷത്തെയും ദ്വാരകയിലേക്കു നേരത്തേതന്നെ മാററിയിരുന്നതിനാൽ ഇത്തവണ ജരാസന്ധനോടു പോർചെയ്തു ജയിക്കുന്നതിനു തക്ക സൈന്യം ഇല്ലാതെ കൃഷ്ണനും ബലരാമനും ദക്ഷിണദിക്കുനോക്കി അന്തൎദ്ധാനം ചെയ്തു. ജരാസന്ധൻ ഇവരുടെ പുറകേ തിരിച്ചു. ജ്യേഷ്ഠാനുജന്മാർ ഇരുവരും തൽക്ഷണം ഒരു പർവ്വതത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു അതിലെ ഒരു ഗുഹയിൽ മറഞ്ഞു. എത്രമാത്രം അന്വേഷണങ്ങൾ നടത്തിയിട്ടും ശത്രുക്കളായ കൃഷ്ണബലരാമന്മാരെ കാണാതെ ജരാസന്ധനു നൈരാശ്യം വൎദ്ധിച്ചു. അയാൾ മററു മാൎഗ്ഗമൊന്നുമില്ലാതെ, ബലരാമന്മാർ ഒളിച്ചിരിക്കുന്നുവെന്നു ധരിച്ച ഗുഹയ്ക്കു തീവെയ്ക്കാൻ ആജ്ഞാപിച്ചു. ശ്രീകൃഷ്ണനാകട്ടെ ആ പവ്വതപ്രദേശത്തുള്ള ഉറവുകൾ എല്ലാം പൂർവ്വാധികം ജലപ്രവാഹവത്താക്കിത്തീൎത്തു അവിടെ കത്തിയപാവകജ്വാല നിശ്ശേഷം ശമിപ്പിച്ചു. അതിനുശേഷം കൃഷ്ണനും ബലരാമനും യുദ്ധം ചെയ്വാൻ ഒരുങ്ങി പർവ്വതപ്രദേശത്തു പുറമേ വന്ന ജരാസന്ധന്റെ സൈന്യങ്ങളെ നിശ്ശേഷം തോല്പി

ച്ചു. പരാജയത്തിലും ജീവനാശത്തിലും ഭീരുവായ ജരാസ നാകട്ടെ, ഇനിയും കൂടുതൽ എതിൎത്തുനില്ക്കുന്നതു ബുദ്ധി പൂൎവ്വകമല്ലെന്നുള്ള ബോധത്തോടെ സ്വന്തരാജ്യമായ മഗ ധയ്ക്കു കടന്നുകളഞ്ഞു. സോദരന്മാർ ഇരുവരും യഥാകാലം ദ്വാരകയിലും എത്തി.

പന്ത്രണ്ടാം അദ്ധ്യായം.

ശ്രീകൃഷ്ണൻ ദ്വാരകയിൽ.

ജരാസന്ധനോടുണ്ടായ ആവൎത്തിതയുദ്ധങ്ങൾക്കുശേഷം കൃഷ്ണനും ബലരാമനും യാദവന്മാരും ദ്വാരകയിൽതന്നെ സ്ഥിരമായ വാസം ഉറപ്പിച്ചു. ഉഗ്രസേനൻ മഥുരയിൽത ന്നെ പഴയപോലെ രാജ്യം ഭരിച്ചുവന്നു. മഥുരാപുരിനിവാ സികളായിരുന്ന യാദവന്മാർതന്നേയാണു ദ്വാരകയിലേയും അധിവാസികൾ എന്ന സ്ഥിതിക്കു ഉഗ്രസേനന്റെ ആധി പത്യം കിഴക്കു മഥുരാപുരം തൊട്ടു പടിഞ്ഞാറു ദ്വാരകപ ൎയ്യന്തം നിലനിന്നിരുന്നുവെന്നുതന്നെ പറയാം. എന്നാൽ ഭരണവിഷയകമായ പ്രധാനകാൎയ്യങ്ങൾ സംബന്ധിച്ചിട ത്തോളം യുദ്ധകാലത്തും സമാധാനകാലത്തും ഒരുപോലെ ശ്രീകൃഷ്ണനു വിപുലങ്ങളായ അധികാരങ്ങൾ ഉണ്ടായി രുന്നു.

അക്കാലത്തു വിദൎഭരാജ്യം ഭരിച്ചിരുന്നതു ഭീഷ്മകൻ എന്നൊരു രാജാവായിരുന്നു. ഭീഷ്മകനു അതിസൗന്ദൎയ്യവ

തിയായി 'രുക്മിണി' എന്നൊരു പുത്രിയും രുക്മി തുടങ്ങിയ അഞ്ചു പരാക്രമശാലികളായ പുത്രന്മാരും ഉണ്ടായിരുന്നു. രുക്മിണിക്കു ബാല്യകാലം തൊട്ടേ ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ മഹത്വത്തെപ്പററി കേട്ടറിഞ്ഞു അനിവാൎയ്യമായ ഒരു പ്രേമം അദ്ദേഹത്തോട്ടു് തോന്നിയിരുന്നു. ശ്രീകൃഷ്ണനും രുക്മിണിയുടെ സൌന്ദൎയ്യസൌശീല്യാദികളെപ്പററി കേട്ടു ആ കന്യകയുടെ പാണിഗ്രഹണം നടത്തണമെന്ന ഒരു മോഹം ഉണ്ടായി. എന്നാൽ വിദൎഭരാജാവു മഗധാധിപനായ ജരാസന്ധനുമായി സഖ്യത്തിലായിരുന്നതിനാൽ ജരാസന്ധന്റെ പ്രധാനസേനാനായകനും ചേദിരാജാവും ആയശിശുപാലനു രുക്മിണിയെ വിവാഹം കഴിച്ചുകൊടുക്കാനുള്ള ആലോചനയായി. ശിശുപാലനു സോദരിയെ വിവാവം കഴിച്ചുകൊടുക്കാൻ രുക്മിതുടങ്ങിയ പുത്രന്മാർ വിദൎഭാധിപനെ നിൎബന്ധിക്കയും ചെയ്തു. രുക്മിണിയുടെ അഭിമതത്തെപ്പററി യാതൊരു ചോദ്യവും ചെയ്യാതെ ആ കന്യകാരത്നത്തെ ശിശുപാലനുകൊടുക്കാൻപിതാവു തീൎച്ചയാക്കി. ശ്രീകൃഷ്ണനോടു യഥാൎത്ഥപ്രണയം തോന്നിയിരുന്ന രുക്മിണിയാകട്ടെ തന്റെ നിസ്സഹായതയേയും പിതാവുചെയ്ത വിവാഹനിശ്ചയത്തേയും പററികൃഷ്ണനെ അറിയിക്കാൻ ഒരു ദൂതനെ അയച്ചു. ശിശുപാലന്റെ കയ്യിൽനിന്നുംതന്നെ രക്ഷിക്കേണമെന്നു് രുക്മിണി കൃഷ്ണനോടു് ദൂതൻമുഖേന അപേക്ഷിച്ചു. ദൂതനിൽനിന്നു രുക്മിണീവിവാഹകാൎയ്യത്തെപ്പററി അറിഞ്ഞ ശ്രീകൃഷ്ണനാകട്ടെ, ഏതുവിധത്തിലും രുക്മിണിയെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോരുന്നതിനുതന്നെ തീൎച്ചപ്പെടുത്തി.

വിദൎഭരാജന്റെ നിശ്ചയമനുസരിച്ചു മുറയ്ക്കു രുക്മി ണീവിവാഹദിവസം സമാഗതമായി. വരനായി നിശ്ച യിക്കപ്പെട്ട ശിശുപാലനും അയാളുടെ ഉററമിത്രമായ ജരാ സന്ധനും നേരത്തേതന്നെ വലിയ സേനകളോടുകൂടി വിദ ൎഭരാജ്യത്തിൽ എത്തിയിരുന്നു. വിവാഹമുഹൂൎത്തത്തിന്നു മു മ്പായി അന്നത്തെ ആചാരപ്രകാരം രുക്മിണി ദുൎഗ്ഗാദേവി യെ വന്ദിക്കുന്നതിനായി ഒരുദിവസം വൈകുന്നേരം മഞ്ചലി ൽ പുറപ്പെട്ടു. കൊട്ടാരത്തിൽനിന്നും ദുൎഗ്ഗാക്ഷേത്രത്തിലേക്കു തിരിച്ച ഈ മഞ്ചലിനെ സംരക്ഷിക്കാനായി രുക്മിണിയു ടെ സോദരന്മാർ ഒരു സേനയോടുകൂടെ ഉണ്ടായിരുന്നു. എ ന്നാൽ അവരുടെ യാതൊരു ശ്രമവും ഫലിക്കയില്ലെന്നു ആ ശിശുപാലപക്ഷക്കാൎക്കു മനസ്സിലായില്ല. മുറയ്ക്കു രുക്മി ണി ദേവീവന്ദനം കഴിഞ്ഞു തിരിയെ മടങ്ങുമ്പോൾ വഴിമ ദ്ധ്യേ കൃഷ്ണൻ ആ മഞ്ചലിനു അടുത്തെത്തി. കന്യകയുടെ പാണിപല്ലവം ഗ്രഹിച്ച ഈ പരാക്രമശാലി പെട്ടെന്നു അ വളെ തേരിൽ കയററി എത്രയും വേഗത്തിൽ തേരോട്ടിച്ചു. മിന്നലിന്റെ വേഗത്തോടെ പാഞ്ഞുപോയ ശ്രീകൃഷ്ണരഥ ത്തെ നോക്കി രുക്മി മുതലായവർ വിസ്മയനൈരാശ്യങ്ങ ളോടെ പുറകെയെത്തി. ശ്രീകൃഷ്ണനാകട്ടെ ദ്വാരകാഭിമുഖ മായി എത്രയും വേഗത്തിൽ തേരോടിച്ചു. ഈ സംഭവം അറിഞ്ഞു ജരാസന്ധൻ ശിശുപാലൻ തുടങ്ങിയ രാജാക്കന്മാ രും രുക്മി തുടങ്ങിയ കന്യകാസോദരന്മാരുംകൂടെ ശ്രീകൃഷ്ണര ഥത്തെ അനുഗമിച്ചു. ദ്വാരകാപുരിയിൽ എത്തുംമുമ്പുത ന്നെ വലുതായ ഒരു യുദ്ധമുണ്ടായി. ഈ യുദ്ധത്തിൽ ജരാ സന്ധനും ശിശുപാലനും നിശ്ശേഷം പരാജിതരായതേ ഉ

ള്ള 'രുക്മി' എന്ന പേരായി രുക്മിണിയുടെ ജ്യേഷ്ഠസഹോദരൻ ബന്ദിയായി പിടിക്കപ്പെട്ടു. അയാൾക്കുവേണ്ടി ദയാർദ്രമനസ്സുയായ രുക്മിണിവാദിക്കയാൽ രുക്മിയെ കൊല്ലാതെ വേണ്ടപോലെ മാനഭംഗപ്പെടുത്തി ശ്രീകൃഷ്ണൻ തിരിയെ അയയ്ക്കുയാണുണ്ടായതു്.

ദ്വാരകയിൽ എത്തിയതിന്നുശേഷം യഥാവിധി ആഘോഷസമന്വിതം ശ്രീകൃഷ്ണൻ രുക്മിണിവിവാഹം കൊണ്ടാടി. അനന്തരകാലത്തു അദ്ദേഹം അനേകം രാജകുമാരിമാരെ വിവാഹം കഴിക്കാൻ ഇടയായിട്ടുണ്ടു എങ്കിലും അവരാൎക്കുംതന്നെ രുക്മിണിയോളം പ്രേമം ശ്രീകൃഷ്ണനോടോ, രുക്മിണിയോടെന്നവിധം അനുപമപ്രണയം ശ്രീകൃഷ്ണനോ തോന്നിയിരുന്നില്ല എന്നുതന്നെ പറയാം.

ശ്രീകൃഷ്ണൻെറ അനിതരസാധാരണമായ മഹത്വം എത്രമാത്രമായിരുന്നാലും, അദ്ദേഹത്തിൻെറ ലോകപ്രണയവും സൽസ്വഭാവവും എത്രമാത്രം ആദർശപരമായിരുന്നാലും യാദവന്മാരിൽ ഒരു ഐക്യമോ സൗശീല്യമോ സാഹോദൎയ്യമോ കാണ്മാനുണ്ടായിരുന്നില്ല. അവർ നായകനായ കൃഷ്ണനെ ഭയംകൊണ്ടോ ബഹുമതികൊണ്ടോ അനുസരിച്ചുപോന്നിരുന്നുവെങ്കിലും, തങ്ങളിൽതന്നെ സ്വൈരമായി സമാധാനപരമായി വസിക്കുന്നതിനു അവൎക്കു കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല. പുരാതനങ്ങളായ പലേ കാരണങ്ങളും അടിസ്ഥാനമാക്കി അവർ തമ്മിൽ കലഹിച്ചുതുടങ്ങി.' താഴെക്കാണുന്ന കഥ ഇവരുടെ ഈ കലഹശീലത്തിന്നു ഒരു ഉദാഹരണമായിരിക്കും.

സ്യമന്തകം എന്ന പേരായ ഒരു രത്നമാണ യാദവന്മാരുടെ കലഹത്തിന ഇപ്പോൾ കാരണമായിത്തീൎന്നതു്. സത്രാജിത്തു എന്ന പേരായ യദുവീരൻ വളരെക്കാലം സൂൎയ്യനെ സേവിച്ചു അദ്ദേഹത്തിൽനിന്ന ഒരു ദാനമായി സ്യമന്തകരത്നം അയാൾക്കു ലഭിച്ചു. എന്നാൽ ഈ രത്നം, ദിവസംപ്രതി എട്ടെട്ടുഭാരം കനകം വിളയിക്കുന്ന ഈ ദിവ്യരത്നം, സൂക്ഷിക്കേണ്ടതു യാദവരാജാവായ ഉഗ്രസേനനായിരിക്കണമെന്ന ശ്രീകൃഷ്ണന്ന തോന്നി. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഈ വിചാരം പുറമേ പ്രകാശിപ്പിച്ചില്ല. എങ്കിലും കൃഷ്ണന്ന ഈ രത്നത്തോടു എന്തോ ഒരു മോഹം തോന്നിയിട്ടുള്ളതായി സത്രാജിത്തിന ബോദ്ധ്യപ്പെട്ടു.

അങ്ങനെയിരിക്കെ, സത്രാജിത്തു ഈ വിശിഷ്ടമായ രത്നം തന്നിൽനിന്ന കൈമോശം വരാതെയിരിക്കാൻ അനുജനായ പ്രസേനനെ ഏല്പിച്ചു. പ്രസേനൻ ഒരു യുദ്ധവീരനായിരുന്നതിനാൽ കൃഷ്ണനെപ്പോലുള്ള അതിമോഹികളുടെ ആക്രമണങ്ങളിൽനിന്ന പ്രസേനൻ രത്നംസൂക്ഷിച്ചുകൊള്ളുമെന്നും സത്രാജിത്തു വിശ്വസിച്ചു. പ്രസേനനാകട്ടെ, ഒരുദിവസം മൃഗയാകുതൂഹലത്താൽ രത്നവും മാറിലണിഞ്ഞു കാട്ടിൽ എത്തി. ഗഹനമായ വനപ്രദേശത്തു എത്തിയ പ്രസേനനെ കുതിരയോടെ മൃതിപ്പെടുത്തി ഒരു സിംഹം അയാളുടെ ദിവ്യരത്നവും കടിച്ചുപിടിച്ചു തിരിച്ചു.

അനേക നാൾ കഴിഞ്ഞതിനശേഷവും, വേട്ടയ്ക്കുതിരിച്ച പ്രസേനനെ തിരിയെ കാണ്മാനില്ലാതെ യാദവന്മാർ ഓരോന്ന സംശയിച്ചു. കൃഷ്ണന്ന സ്യമന്തകരത്നം കിട്ടുന്ന

തിൽ വലിയ മോഹമുണ്ടായിരുന്നുവെന്നും അദ്ദേഹംതന്നെ വനത്തിൽ എത്തി പ്രസേനനെ കൊന്നു രത്നം അപഹരിച്ചു ഗൂഢമായി സൂക്ഷിച്ചിരിക്കയാണെന്നും ഒരു അപവാദം ദ്വാരകാപതിയെപ്പററി എല്ലാപേരും പറഞ്ഞുതുടങ്ങി. ഈ അപവാദം ഭയന്നു കൃഷ്ണൻതന്നെ ഒരുദിവസം പ്രസേനൻ നായാടാൻതിരിച്ചിരുന്ന വനത്തിലേക്കു അയാളെ അന്വേഷിച്ചു പുറപ്പെട്ടു.

ഗഹനമായ വനമദ്ധ്യത്തിൽ കൃഷ്ണദേവൻ സഞ്ചരിക്കവേ ഒരു സ്ഥലത്തു സഹാശ്വനായ പ്രസേനന്റെ മൃതശരീരം കിടക്കുന്നതു കണ്ടു. കാൽച്ചുവടുകണ്ടു, ഏതുവിധത്തിലാണു ആരാണു പ്രസേനമൃതിക്കു കാരണമായതു എന്നു കണ്ടുപിടിപ്പാൻ കൃഷ്ണൻ തിരിച്ചു. കുറെ ദൂരം എത്തിയപ്പോൾ ഒരു സിംഹം ചത്തു മറിഞ്ഞു കിടക്കുന്നതും ഏതോ കാൽച്ചുവടുതട്ടി ചെറുചെടികൾ ഒടിഞ്ഞിട്ടുള്ളതും ആയി കണ്ടു. അതു ലക്ഷ്യമാക്കി കൃഷ്ണൻ വീണ്ടും മുന്നോട്ടുനടന്നു ഒരു വലുതായ ഗുഹയിൽ എത്തി.

ആ ഗുഹാതലം ജാംബവാൻ എന്ന പുരാണപ്രസിദ്ധനായ വാനരവീരന്റെ വാസഗേഹമായിരുന്നു. അപരിചിതനായ ഒരാൾ അവിടെ വന്നതിൽ ക്രുദ്ധനായ ജാംബവാൻ പുറമെ വന്നു ഉറക്കെ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"ആരാരഹോ മൽഗുഹയിൽക്കടപ്പാ-
നീരേഴലോകങ്ങളിലീശനായ,
ശ്രീരാമപാദാംബുജസേവകൻഞാ-
നാരെങ്കിലും സംപ്രതിസംഹരിപ്പേൻ."

"രഘുപ്രവീരൻെറ വരപ്രഭാവാൽ
ലഘുത്വമെങ്ങും ലഭിയാത്തവീരൻ
കരുത്തനായുള്ളൊരുജാംബവാനെ-
ന്നൊരുത്തനെ കേട്ടറിവില്ലയോനീ?"

"തടിച്ചരാത്രിഞ്ചരരെക്കരംകൊ-
ണ്ടടിച്ചുകൊന്നോരുകപീശ്വരൻഞാൻ,
മിടുക്കനെന്നുള്ളിലൊരുദ്ധതത്വം
നടിക്കൊലാനമ്മുടെസന്നിധൗനീ."

ഗമിക്കനീജീവിതകാമനെങ്കിൽ
ക്ഷമിപ്പനിസ്സാഹസമത്രമാത്രം;
ഭ്രമിച്ചുവന്നന്തകന്തുക്കുപോവാൻ
ശ്രമിക്കയോനീ ബത ദുർവ്വിനീതാ?"

ക്ഷമാശൂന്യനും കോപിഷ്ഠനുമായ ജാംബവാൻ ആഗതൻെറ മഹത്വം മനസ്സിലാക്കാതെ നടാടെ യുദ്ധത്തിന്നാണൊരുങ്ങിയതു്. ജാംബവാനും കൃഷ്ണനും തമ്മിൽ അതിഘോരമായ ഒരു സമരം നടന്നു. ഒടുവിൽ കൃഷ്ണൻെറ അമിതബലത്താൽ ജാംബവാൻ നിശ്ശേഷം പരാജിതനായി പ്രതിപക്ഷിയുടെ മഹത്വം നേരേ മനസ്സിലാക്കി അദ്ദേഹത്തെ അത്യധികം സ്തുതിച്ചു ആഗമനകാരണം മനസ്സിലാക്കി.

പ്രസേനനെ കൊന്ന സിംഹത്തിൻെറ വായിൽ നിന്നു സ്യമന്തകംമണി പിടിച്ചുപറിച്ചു ആ കേസരിവീരനെ മൃതിപ്പെടുത്തിയതു താനാണെന്നു പറഞ്ഞു ജാംബവാൻ ആ വിശിഷ്ടരത്നത്തെ കൃഷ്ണനു സമ്മാനിച്ചു. അതോടുകൂടിത്ത

ന്നെ അദ്ദേഹത്തിന്നു ജാംബവാൻ തന്റെ പുത്രിയും അതി സൗന്ദര്യശാലിനിയുമായ സത്യഭാമ എന്ന കുമാരികയേയും നൽകി. കൃഷ്ണൻ സ്യമന്തകത്തോടും സത്യഭാമയോടുംകൂടി ദ്വാരകയിലേക്കു തിരിച്ചു.

ദ്വാരകയിൽ ശ്രീകൃഷ്ണൻ യാദവന്മാരുടെ ഒരു സംഘം വിളിച്ചുകൂട്ടി എല്ലാപേരുടെയും മുമ്പിൽ വെച്ചുതന്നെ സ്യമന്തകരത്നം അതിന്റെ ഉടമസ്ഥനായ സത്രാജിത്തിനെ ഏല്പിച്ചു തനിക്കു വന്നുചേൎന്ന അപവാദത്തിൽ നിന്നു മുക്തനായി.

പതിമൂന്നാം അദ്ധ്യായം.

ഗോപാലകൃഷ്ണന്റെ വേണുഗാനവും രാസക്രീഡയും.

വൃന്ദാവനത്തിൽ ഗോപാലനത്തിൽ സന്തുഷ്ടനായി കാലം കഴിച്ചുപോന്ന കൃഷ്ണൻ ബാല്യസുലഭമായ കൗതുഹലത്തോടെ നിരന്തരം അവലംബിച്ച ഒരു വിശിഷ്ടവിനോദം 'വേണുഗാന'മായിരുന്നു.

"ഉണ്ണിക്കാൽകൊണ്ടുഴുത്തങ്ങുള്ളമരനിറയെ-
 ക്കിങ്ങിണിപ്പൊന്നരഞ്ഞാ-
ളുണ്ണിക്കൈക്കൊണ്ടുതാളങ്ങുള്ളമണിമുടിയിൽ
 പിഞ്ഛവുംകൊഞ്ചൽവായ്പും,
ഉണ്ണിക്കണ്ണന്റെപൂമൈകുഴൽവിളിയുമടു-
 ത്തുള്ളപിൻപിള്ളരുംമേ

കണ്ണിൽക്കാണുന്നപോലേമനതളിരിലുദി-
ക്കേണമോക്കുമ്പൊഴെല്ലാം"

എന്നിങ്ങനെ ആ പുണ്യശ്ലോകനായ ഗോപകുമാരന്റെ രൂപം അനന്തരകാലത്തു ഓമ്മിക്കുവാൻ ഇടയാക്കിയതു അദ്ദേഹത്തിന്റെ 'വേണുഗാനം' ഒന്നു മാത്രമാണു്. സംഗീതം സ്വതേതന്നെ മധുരമാണല്ലോ. വിശേഷിച്ചു ഓടക്കുഴലിൽ നിന്നു പുറപ്പെടുന്ന സ്വരവിശേഷം. അതിലും എത്രയോ പടി കൂടുതലായ ആനന്ദമാണു കൃഷ്ണന്റെ ഓടക്കുഴൽവിളിയിൽ നിന്നു ശ്രോതാക്കൾക്കു ലഭിച്ചുപോന്നിരുന്നതുഎന്നു പ്രത്യേകിച്ചു പറയേണ്ടതായിട്ടില്ല. അദ്ദേഹം അധരോഷ്ഠങ്ങളിൽ വിന്യസ്തമാക്കിയ ആ മോഹനവേണുനാളത്തിൽ നിന്നു പുറപ്പെടുവിക്കുന്ന മനോഹരനാദം ഗോപികാഗോപന്മാരെയെന്നുവേണ്ട, സകല മനുഷ്യരേയും, വൃന്ദാവനത്തിലെ തരുലതാദികളെപ്പോലും അത്യന്തം ആനന്ദിപ്പിച്ചുപോന്നു.

"രാഗങ്ങളോരോന്നേ ഗോകുലനായകൻ
മേളംകലൎന്നങ്ങുപാടുന്നേരം;
വൃന്ദാവനംതന്നിലുള്ളോരുജീവങ്ങൾ
നന്ദിച്ചുനിന്നുതേമന്ദമന്ദം."

ആ, സൎവ്വത്തുമനോഹരമായ വിശിഷ്ടപ്രദേശത്തുള്ള മനുഷ്യർ മാത്രമല്ല വേണുഗാനത്താൽ ആനന്ദപരവശരായതു്. പിന്നെയോ? പുഷ്പങ്ങൾ തോറും മധുപാനം ചെയ്യാൻ മുരണ്ടുനടന്ന വണ്ടുകൾ ഈ ഗാനാമൃതം ആസ്വദിച്ചു നിശ്ചേഷ്ടങ്ങളായി. പാടിക്കൊണ്ടിരുന്ന കോകിലങ്ങൾ

മൌനം അവലംബിച്ചു. മയൂരങ്ങൾ പീലിവിടുർത്തി നൃത്തം തുടങ്ങി. വൃക്ഷങ്ങൾ കൊമ്പു താഴ്ത്തി പുഷ്പങ്ങൾ ചൊരിഞ്ഞു. ദ്രുതപ്രവാഹംകൊണ്ട കാളിന്ദിനദിപോലും സ്തബ്ധയായിപ്പോയി.

ഇപ്രകാരം വൃന്ദാവനത്തിലെ ഗോപികാഗോപന്മാരെ മാത്രമല്ല പക്ഷിമൃഗാദികളേയും തരുലതാദികളേയും കൂടി ആകർഷിച്ചു അവയ്ക്കു ഒരു പുതുമ നൽകിപ്പോന്ന ഈ വേണുഗാനത്തിൽ ലയിച്ചുകാണുന്നതത്വം കൃഷ്ണൻെറ ദിവ്യമായപ്രേമം ഒന്നു മാത്രമാകുന്നു. അദ്ദേഹം നിത്യനിർമ്മലമായ സാർവ്വലൌകികപ്രേമത്തിൻെറ അവതാരമായിട്ടത്രേ വൃന്ദാവനത്തിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടതു്. പ്രേമത്തോടുകൂടി ക്ഷമ, ആത്മത്യാഗശീലം, ശാന്തി എന്നീ ഉൽകൃഷ്ടഗുണങ്ങളും പ്രസ്തുത ഗാനവിശേഷത്തിൻെറവിശിഷ്ടഫലങ്ങളായി ശ്രോതാക്കൾക്കു നിരന്തരം സിദ്ധിച്ചുപോന്നു.

ഈ വിധം ബാലഗോപാലൻെറ ശ്രുതിമധുരമായ വേണുഗാനവും അതിനനുസരിച്ചു അത്യന്തം നയനാനന്ദകരമായ രൂപാമൃതവും ഒരേ അവസരത്തിൽ ആസ്വദിക്കാൻ വൃന്ദാവനവാസികളായ ഗോപകുമാരിമാർ അഭിലഷിച്ചതിൽ അത്ഭുതപ്പെടുവാനെന്തുള്ളു. വേണുഗാനം കേട്ടുതുടങ്ങുമ്പോൾ, പ്രസ്തുത ബാലതരുണിമാർ അവരവരുടെ സകല കൃത്യങ്ങളും ഒന്നോടെ വിസ്മരിച്ചു കൃഷ്ണനികടം പ്രാപിക്കാൻ ബദ്ധകുതുകിനികളായി പലപ്പോഴും തിരിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. പ്രേമപാരവശ്യംനിമിത്തം രോമാഞ്ചകഞ്ചുകിതങ്ങളായ ഗാത്രങ്ങളോടെ അവർ ആ രുനിലാവത്തു കൃഷ്ണൻ മരുവുന്ന കാന്താരപ്രദേശങ്ങളിൽ അത്യുൽക്കണ്ഠയോടെ

ചെന്നെത്തുന്നതു അവക്കു് പരമാനന്ദകരമായ ഒരു കാൎയ്യമാണു". അത്യന്തസംതൃപ്തിയോടെ ശ്രീകൃഷ്ണവിഗ്രഹം കണ്ടു അവർ അപഹൃതചിത്തവൃത്തികളാകുന്ന സന്ദൎഭത്തിൽ കൃഷ്ണൻ അവരുടെ ലോചനങ്ങൾക്കു വീണ്ടും ആനന്ദം അണയ്ക്കുന്നവിധം എല്ലാപേരേയും ഒന്നു കടാക്ഷിച്ചുവെന്നു വരും. ആ രാത്രി ആകസ്മികമായി ഇങ്ങനെ ഗോപതരുണിമാർ വന്നുചേരുന്നതിന്റെ അനൗചിത്യത്തെപ്പററി അവരെ ശാസിക്കുന്നതു അദ്ദേഹത്തിന്നു ഒരു വിനോദം മാത്രമാണു്. എന്നാൽ ഈ ശാസന അവക്കു കഠിനമായ നൈരാശ്യം ഉളവാക്കി ആ സാധ്വികളുടെ ശോഭനനയനങ്ങളിൽനിന്നു കണ്ണുനീർ ധാരധാരയായി വഷിച്ചുതുടങ്ങും. കൃഷ്ണനാകട്ടെ ഓരോ നമ്മോക്തികളാൽ അവരുടെ ഹൃദയം വശീകരിച്ചു സുപ്രസന്നകളാക്കി അവരെക്കൊണ്ടു നൃത്തമാടിക്കാൻ മുതിരുന്നു. നിമ്മലപ്രേമചോദിതകളായ ആ ലോലഹൃദയമാർ തങ്ങളുടെ ദുഃഖം മറന്നു ഉത്സാഹഭാരത്തോടെ തങ്ങളിൽ കൈകോൎത്തുപിടിച്ചു ആനന്ദപരവശകളായി ബാലഗോപാലന്റെ മുമ്പിൽ തൽക്ഷണം നൃത്തംവെയ്ക്കുകയായി.

കൃഷ്ണസാന്നിദ്ധ്യംമൂലം അത്യന്തസന്തുഷ്ടകളായ ആ സുന്ദരിമാർ അടുത്തു തരുലതാദികളിൽ കാണുന്ന മനോഹരപുഷ്പങ്ങൾ ഒന്നൊഴിയാതെ ഇറുത്തു കേശപാശങ്ങളിൽ ചൂടി, മോഹനങ്ങളായ ഓരോ രാഗങ്ങൾ പാടി, ആടുക, ഓടുക, ചാടുക മുതലായ ചാപല്യങ്ങളിൽ ഏപ്പെട്ടു പരമാനന്ദം അനുഭവിക്കും. അല്പം കഴിഞ്ഞു്, നന്ദകുമാരൻ അവരിൽ ഓരോരുത്തരോടും അവിടെ പൊക്കമുള്ള ഒരു

മണൽക്കുന്നിന്മേലിരുന്നു മന്ദമാരുതനേററു സുഖിക്കാൻ ആ വശ്യപ്പെട്ടുന്നപക്ഷം, അവരെല്ലാപേരും ഉടനെതന്നെ കൃഷ്ണനെ ചുററി സന്തോഷസമേതം ശാന്തമാരായി സ്ഥിതിചെയ്യും. ഈ വിധം മനോഹരമായ ഇളംകാറേററു ശ്രീകൃഷ്ണനെ ചുററി സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ഗോപികമാർ, സ്ത്രീസാധാരണമായ ഗർവ്വോട്ടുകൂടി തങ്ങൾ കൃഷ്ണന്റെ ഹൃദയം കവരുകയാൽ ഏററവും സൗഭാഗ്യവതികളും സുന്ദരികളും ആണെന്നു അല്പമെങ്കിലും അഹങ്കരിക്കുന്നതായി അവരുടെ മുഖചേഷ്ടകളിൽ കണ്ടുവെന്നുവരട്ടേ, ഉടനേ കൃഷ്ണൻ അത്ഭുതകരമായവിധത്തിൽ അവരുടെ മുമ്പിൽനിന്നു മറയുകയായി. മുൻവശത്തു പ്രകാശിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ഒരു ദീപം പെട്ടെന്നു കെട്ടുപോയാൽ എത്രമാത്രം നൈരാശ്യം ഉണ്ടാകുമോ അതിൽ ശതഗുണം ദുഃഖംവദ്ധിച്ച ഗോപികമാർ ആ നിലാവത്തു കൃഷ്ണനെ തേടി നടന്നു വലയുന്നതു കാണുക അദ്ദേഹത്തിനു വിനോദകരമായ ഒരു കാഴ്ചയാണു്.

ആനന്ദദായകനായ കൃഷ്ണനെ കാണാതെ ഗോപികമാർ വല്ലാതെ സങ്കടപ്പെട്ടു അവരുടെ ദുഃഖം മൂദ്ധന്യതയിൽ എത്തുംമുമ്പുതന്നെ അവിടെ കൃഷ്ണൻ മന്ദമന്ദംപ്രത്യക്ഷപ്പെടുകയായി. ആ അവസരത്തിൽ സൗന്ദയ്യപ്പിണക്കം ഭാവിക്കുന്ന ഗോപികമാരുടെ ചേഷ്ടകൾ കേവലം അവണ്ണനീയങ്ങളാണു്. അവരെയെല്ലാം ഓരോ നമ്മോക്തികളാൽ സമാശ്വസിപ്പിച്ച കൃഷ്ണൻ എല്ലാപേരേയും കാളിന്ദീതീരത്തിലേക്കു ക്ഷണിക്കുകയായി. നീലജലം തിങ്ങിപ്രവഹിക്കുന്ന കാളിന്ദിയുടെ തീരത്തു മന്ദമാരുതനേററു കൃഷ്ണൻ

ആ ഗോപികമാരുമായി പാട്ടുപാടുന്നതു എത്രയോ മനോഹരമായിരിക്കും. ഈ ഗാനമാധുരി അവിടെ അണിനിരന്നു ചുററി ഇരിക്കുന്ന ആനന്ദപ്പെൺപൈതലുകളെ അനന്തരം രാസക്രീഡയിലേക്കു നയിക്കുന്നു.

രാസക്രീഡ ബാലഗോപാലൻെറ ഏററവും പ്രിയകരമായ ഒരു വിനോദമായിരുന്നു. ഗോപികമാരെ വൎത്തുളാകൃതിയിൽ നിരത്തി ചുററുംനിറുത്തി കൃഷ്ണൻ ആ വൎത്തുളയണിയുടെ മദ്ധ്യത്തിൽനിന്നു നടത്തുന്ന ഒരുതരം നടനമാണു ഈ ക്രീഡയുടെ സ്വഭാവം. കൃഷ്ണൻ നടുക്കുമാത്രമാണു് നിൽക്കുന്നതെങ്കിലും പരസ്പരം കൈകോൎത്തുപിടിച്ചിരിക്കുന്ന ഓരോ തരുണിയുടെയും മദ്ധ്യത്തിൽ ഓരോ കൃഷ്ണനുണ്ടെന്നുള്ള ഒരു ബോധം അവൎക്കുണ്ടാകുന്നതാണു ഈ ലീലയിൽ കൃഷ്ണൻ പ്രയോഗിക്കുന്ന അത്ഭുതം.

നൃത്തമാടിത്തളൎന്ന ഗോപികമാരും കൃഷ്ണനുമായി അടുത്ത വിനോദക്രീഡയ്ക്കായി ഒരുങ്ങുന്നതു് ചെറുകല്ലോലം കൊണ്ടു മുഖരിതമായ കാളിന്ദിയാററിൽതന്നെയായിരിക്കും. അവരെല്ലാപേരും അത്യുത്സാഹത്തോടെ നീന്തിക്കളിക്കുകയും താണുമുങ്ങുകയും ചെയ്യുന്നതു ആലോചനാമൃതമായ ഒരു കേളിതന്നേയാണു്.

ഗോപികമാരുമായുള്ള നിൎദ്ദോഷകരമായ ഈ രാസക്രീഡയിൽനിന്നു നമുക്കു ലഭിക്കുന്ന ഒരു തത്വം കൃഷ്ണൻെറ ആകൎഷണപാടവംതന്നെ. ഈ ആകൎഷണം അദ്ദേഹത്തിൻെറ അഗാധമായ പ്രേമത്തിൻെറ ഒരു വിലാസംതന്നേയാണു്. പ്ര

സ്തുതപ്രേമത്തിന്റെ പ്രകാശനം മൂലം അന്നു വൃന്ദാവനത്തിലെ അന്തരീക്ഷത്തിൽ കൃഷ്ണൻ ബ്രഹ്മാനന്ദസദൃശമായ ഒരു നിർവൃതി അണച്ചുപോന്നിരുന്നു.

രാസക്രീഡാവസരങ്ങളിൽ പലപ്പോഴും ബാലഗോപാലൻ വിനോദാർത്ഥം മറയുക പതിവായിരുന്നു. കൃഷ്ണൻ അന്തർദ്ധാനംചെയ്യുന്നതു ഗോപികമാരിൽ കഠിനമായ വിഷാദത്തിന്നു കാരണമാകുന്നു. ക്രീഡാലോലകളായ ഗോപികമാരുടെ ഈ വ്യാകുലത മനുഷ്യാത്മാവിന്നു സഹജമായി തോന്നേണ്ട ഒന്നാണു്. യഥാർത്ഥമായ ജ്ഞാനം സിദ്ധിക്കണമെന്നുള്ള ആഗ്രഹം ഇമ്മാതിരിയുള്ള ഒരു വ്യാകുലതതന്നേയാണല്ലോ. ഈ വ്യാകുലത ഗോപികമാരിൽ ഉണ്ടാകുന്നതിന്റെ ഫലമായിട്ടാണല്ലോ അവക്കു കൃഷ്ണനെ താമസിയാതെ കാണ്മാൻ ഇടകിട്ടുന്നതു്. യഥാർത്ഥജ്ഞാനത്തെ കൃഷ്ണനെന്നു സങ്കല്പിക്കുന്നപക്ഷം ലോകത്തിന്നു ഇമ്മാതിരി ഒരു വ്യാകുലത ഉണ്ടാകേണ്ട ആവശ്യകത എന്താണെന്നു നമുക്കു മനസ്സിലാകാതിരിക്കയില്ല. ചുരുക്കത്തിൽ നാലായിരത്തിൽപ്പരം സംവത്സരങ്ങൾക്കു മുമ്പു വൃന്ദാവനത്തിലെ ഹൃദയാലുക്കളായ ഗോപികാരത്നങ്ങളുമായി കൃഷ്ണൻ നടത്തിയ രാസക്രീഡ, ഉത്തുംഗമായ പ്രേമത്തിന്റേയും ഗഹനമായ ഭക്തിയുടേയും അലകൾ അന്നു ഭാരതീയാന്തരീക്ഷത്തിൽ വ്യാപിപ്പിച്ചതാണു് ഇക്കാലത്തും ലോകോദ്ധാരണത്തിന്നു മാർഗ്ഗദർശനം സാധിക്കുന്നതു് എന്നുമാത്രം പറയാം.

പതിനാലാം അദ്ധ്യായം.

കുരുപാണ്ഡവ ചരിതം.

ലോകപ്രസിദ്ധമായ കുരുക്ഷേത്രയുദ്ധത്തിൽ ശ്രീകൃഷ്ണ കൃതമായ സാഹ്യമാണു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജീവിത ചരിതങ്ങൾക്കു മകുടീഭൂതമായ ഒരു കൃത്യം. കൗരവന്മാരുടേയും പാണ്ഡവന്മാരുടേയും ബന്ധുസാധാരണമായ കലഹം ഏതുവിധമാണു പുരാണകാലങ്ങളിൽ അത്യന്തമഹത്തായ ഒരു യുദ്ധമായി കലാശിച്ചതു എന്നറിവാൻ ആ കഥകൾ അല്പമൊന്നു അന്വേഷിക്കുകതന്നെ.

അക്കാലത്തു കുരുരാജാക്കന്മാരിൽ അന്ധനായ ധൃതരാഷ്ട്രരായിരുന്നു രാജ്യഭരണത്തിന്നു അവകാശപ്പെട്ടതു്. ധൃതരാഷ്ട്രരുടെ ആന്ധ്യം നിമിത്തം ഭരണകാര്യങ്ങൾ മാതുലനായ ഭീഷ്മർ നിർവഹിച്ചുപോന്നു. ധൃതരാഷ്ട്രരുടെ പിതാമഹനായിരുന്ന ശന്തനുവിനു സത്യവതി എന്ന കന്യകയോടു തോന്നിയ പ്രണയത്തിന്റെ ഫലമായി ഭീഷ്മനു കിരീടം ലഭിച്ചില്ല എന്നുമാത്രമല്ലാതെ, അദ്ദേഹത്തിനു രാജ്യതന്ത്രനൈപുണിയിലോ രണപടുതയിലോ അല്പംപോലും ന്യൂനതയുണ്ടായിരുന്നില്ല. ധൃതരാഷ്ട്രരുടെ അനുജാതനായി പാണ്ഡു എന്നൊരാളും കുരുവംശത്തിൽ ഉണ്ടായിരുന്നു.

ധൃതരാഷ്ട്രർ ഗാന്ധാരരാജ്യത്തിലെ രാജകുമാരിയെ വിവാഹം കഴിച്ചു. പാണ്ഡുവാകട്ടെ, ശ്രീകൃഷ്ണപിതാവായ വസുദേവന്റെ സോദരി കുന്തി എന്ന അംഗനാരത്നത്തേ പ

രിണയിച്ചു. ജ്യേഷ്ഠനായ ധൃതരാഷ്ട്രരുടെ ആന്ധ്യം മൂലമുണ്ടായ അശക്തതയാൽ പാണ്ഡുതന്നേയാണു രാജസ്ഥാനത്തിൽ പ്രതിഷ്ഠിതനായതു്. ധൃതരാഷ്ട്രരും പാണ്ഡുവും കുറെക്കാലം ഐക്യത്തോടെ വൎത്തിച്ചുപോന്നു. അതു കഴിഞ്ഞു പാണ്ഡു ഹിമാലയപ്രാന്തങ്ങളിൽ സുഖവാസത്തിനായി പോയി. കുന്തിയെക്കൂടാതെ പാണ്ഡുവിന്നു മാദ്രി എന്നൊരു പത്നിയും ഉണ്ടായിരുന്നു. ഈ രണ്ടു ഭാൎയ്യമാരിലുമായി പാണ്ഡുവിന്നു യുധിഷ്ഠിരൻ, ഭീമൻ, അൎജ്ജുനൻ, നകുലൻ, സഹദേവൻ എന്നു അഞ്ചു പുത്രന്മാരുണ്ടായി. ധൃതരാഷ്ട്രൎക്കാകട്ടെ, ദുൎയ്യോധനൻ, ദുശ്ശാസനൻ തുടങ്ങിയ നൂറെറാന്നു മക്കളും ഉണ്ടായിരുന്നതായി പറയപ്പെടുന്നു.

വളരെക്കാലത്തോളം ധൃതരാഷ്ട്രൎക്കോ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രന്മാൎക്കോ പാണ്ഡുവിനെപ്പററിയോ യുധിഷ്ഠിരാദികളെക്കുറിച്ചോ യാതൊരറിവും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. എന്നാൽ, ഹിമാലയപ്രാന്തത്തിൽ വെച്ചു പാണ്ഡുവിൻേറയും പാണ്ഡുവിന്റെ ശേഷം മാദ്രിയുടേയും മരണം കഴിഞ്ഞു കുന്തി പാണ്ഡുപുത്രന്മാരേയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടു കുരുരാജധാനിയിലേക്കു തിരിച്ചു. പാണ്ഡവന്മാരെ ഭീഷ്മരും പിതൃസോദരനായ ധൃതരാഷ്ട്രരും വാത്സല്യത്തോടെ സ്വീകരിച്ചു. ധൃതരാഷ്ട്രസുതന്മാരായ കൗരവന്മാൎക്കൊപ്പം ഭീഷ്മദ്രോണാദി ആചാൎയ്യന്മാരുടെ മേൽനോട്ടത്തിൽ വിദ്യാഭ്യാസം അസ്ത്രശസ്ത്രാഭ്യാസം എന്നിവയും കഴിപ്പിച്ചു.

ഇരുശാഖയിലുമുള്ള രാജകുമാരന്മാൎക്കും മുറയ്ക്കു യൗവനാരംഭമായി. പാണ്ഡവന്മാരിൽ ഭീമാൎജ്ജുനന്മാരുടെ അമിത

പരാക്രമങ്ങളും യുധിഷ്ഠിരന്റെ മാതൃകാസ്വഭാവവും കണ്ടു ദുര്യോധനപ്രഭൃതികൾക്കു അവരോടു കലശലായ അസൂയ ജനിച്ചു. ഏതുപ്രകാരത്തിലെങ്കിലും ഈ അഞ്ചുപേരു ടേയും കഥകഴിച്ചാൽ തങ്ങൾക്കു ഏകച്ഛത്രാധിപത്യത്തോ ടെ രാജ്യം ഭരിക്കാമല്ലോ എന്നു കൗരവന്മാർ ഉദ്ദേശിച്ചു അ തിലേക്കു ഓരോ ശ്രമങ്ങൾ ആരംഭിച്ചു. കൗരവന്മാരുടെ ഈ ദ്രോഹപ്രവൃത്തികളിൽ നിന്നു ആത്മരക്ഷയുദ്ദേശിച്ചു പാണ്ഡവന്മാർ മാതാവായ കുന്തിയോടുകൂടി പലേ സ്ഥലങ്ങ ളിലും സഞ്ചരിക്കേണ്ടിവന്നു. ഇക്കാലത്തായിരുന്നു പ്രസി ദ്ധമായ ദ്രൗപതീസ്വയംവരം നടന്നതു്.

അസ്ത്രാഭ്യാസത്തിൽ അത്ഭുതപരാക്രമശാലിയായ ഒരു വന്നുമാത്രം സാധിക്കുന്ന വിധത്തിലുള്ള ഒരു പന്തയം ആ ണു ദ്രൗപതിവിവാഹം സംബന്ധിച്ചു നിശ്ചയിച്ചിരുന്നതു്. ഈ പന്തയത്തിൽ അർജ്ജുനൻ ജയിക്കയാൽ അദ്ദേഹത്തി ന്നു ആ സൗന്ദര്യശാലിനിയായ രാജകന്യക പത്നിയായി ല ഭിച്ചു. എന്നാൽ ദ്രൗപദി കാലാന്തരത്തിൽ അഞ്ചുസോദ രന്മാരുടേയും ഭാര്യയായിത്തീരുകയാണു ചെയ്തതു്.

ദ്രൗപദീവിവാഹത്തോടുകൂടി പാണ്ഡവന്മാരുടെ നില യൊന്നു വ്യത്യാസപ്പെട്ടു. കുരുരാജാക്കന്മാരുടെ ബദ്ധശത്രു വായിരുന്ന ദ്രുപദൻ പാണ്ഡവരെ സഹായിക്കാനുണ്ടെന്നു ള്ള ബോധം ദുര്യോധനനു ലഭിച്ചു. മാത്രമല്ല, കൃഷ്ണൻ തന്നെ ധൃതരാഷ്ട്രരെക്കണ്ടു തന്റെ ബന്ധുക്കളായ യുധിഷ്ഠി രാദികൾക്കു അവകാശപ്പെട്ടവിധം രാജ്യാർദ്ധം ഭാഗിച്ചുകൊടു ക്കണമെന്നു ആവശ്യപ്പെടുകയും ചെയ്തു. ഇങ്ങനെ പാണ്ഡ

വന്മാർ ഇന്ദ്രപ്രസ്ഥം രാജധാനിയാക്കി കുറെനാധം രാജ്യം ഭരിച്ചു.

പാണ്ഡവന്മാരുടെ ഭരണത്തിൽ ഇന്ദ്രപ്രസ്ഥം ഐശ്വൎയ്യഭ്രയിഷ്ഠമായ ഒരു ദേശമായിത്തീൎന്നു. കുരുരാജധാനിയായ ഹസ്തിനപുരത്തേക്കാധം ശക്തിമത്തായ ഇന്ദ്രപ്രസ്ഥത്തിലെ രാജാവായ യുധിഷ്ഠിരൻ പൂവ്വരാജാക്കന്മാരെ അപേക്ഷിച്ചു ഏറ്റവും പ്രതാപശാലിയും ധാൎമ്മികനുമായിരുന്നു. അനേകം സാമന്തരാജാക്കന്മാർ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കീഴ്‌വരുത്തിയിൽപ്പെട്ടു. രാജഭാണ്ഡാഗാരം അത്യധികം ദ്രവ്യംകൊണ്ടു പരിപുഷ്ടമായി. ഈ നിലയ്ക്കു, ഉത്തരഭാരതത്തിലെ ഏകച്ഛത്രാധിപതി എന്ന നിലയിൽ ചക്രവത്തിമാത്രസാധാരണമായ 'രാജസൂയം' എന്ന യാഗം നടത്തുന്നതിനായി മന്ത്രിമാരും സുഹൃത്തുക്കളും അദ്ദേഹത്തെ പ്രേരിപ്പിച്ചു. അതനുസരിച്ചു യുധിഷ്ഠിരൻ ദ്വാരകാധിപനായ കൃഷ്ണനെ വരുത്തി ഈവിധം പറഞ്ഞു:—

അല്ലയോ കൃഷ്ണാ, രാജസൂയയാഗം നടത്തുന്നതിനായി എന്നെ സചിവന്മാരും സുഹൃത്തുക്കളും പ്രേരിപ്പിക്കുന്നു. എന്നാൽ ശരിയായ ആലോചനയോ ഒരുക്കമോ കൂടാതെ അപ്രകാരം ഒരു മഹായാഗം നടത്തുന്നതു എനിക്കു സമ്മതമല്ല. ഇക്കാൎയ്യത്തിൽ ഞാൻ അവിടത്തെ ഉപദേശം ആവശ്യപ്പെടുന്നു.

കൃഷ്ണൻ:—അല്ലയോ ഭാരതരാജരത്നമേ, ഒരു ചക്രവത്തിയാകത്തക്ക സകല മഹത്വവും അവിടത്തേക്കു സിദ്ധിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ ഏറ്റവും ശക്തിമാനായ ജരാസ

ന്ധൻ എന്ന രാജാവിനെ ജയിക്കാതെ അപ്രകാരമൊരു പ്ര താപയജ്ഞം നടത്തിക്കാൻ എനിക്കു സമ്മതമില്ല. അ യാൾ രാജധാനിയായ ഗിരിവ്രജത്തിൽ പല രാജാക്കന്മാരേ യും ബന്ധനസ്ഥനാക്കിയിട്ടുണ്ടു്. അനേകം രാജാക്കന്മാരെ കീഴടക്കി അയാൾ ഒരു വലിയ അധിപതിയായിത്തീൎന്നിരി ക്കുന്നു. അയാളുടെ ഉപദ്രവം സഹിക്കാതെയാണു ഞ ങ്ങൾ തന്നെ മഥുരാപുരിവിട്ടു ദ്വാരകയിൽ വാസം ഉറപ്പി ച്ചതു്. അതിനാൽ അങ്ങു രാജസൂയയാഗം നടത്തണമെ ന്നു ഉദ്ദേശിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ ജരാസന്ധനെ ജയിച്ചു അയാൾ മൂലം ദുരിതമനുഭവിക്കുന്ന രാജാക്കന്മാരെ തൃപ്തിപ്പെടുത്തി യാലും.

മുറയ്ക്കു യുദ്ധസമിതികൂടി. മഗധാധിപനായ ജരാ സന്ധനെ ജയിക്കേണ്ട മാൎഗ്ഗങ്ങളെപ്പററി ഭീമാൎജ്ജുനന്മാരും നകുലസഹദേവന്മാരും ഓരോ നിർദ്ദേശം കൊണ്ടുവന്നു. ഇന്ദ്രപ്രസ്ഥത്തിലെ സേനാധിപന്മാരും യുദ്ധവീരന്മാരും മ ഗധരാജാവിനെ ജയിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി പടകൂട്ടാൻ മുതി ൎന്നു. ഈ വിധം എത്ര വിപുലമായ സേനാസന്നാഹത്തോ ടുകൂടെയായാലും ശരി ഒരു യുദ്ധത്തിൽ ജരാസന്ധനെ തോ ല്പിക്കുന്ന കാൎയ്യം കേവലം അസാദ്ധ്യമായിക്കണ്ടിരുന്ന കൃ ഷ്ണൻ യുധിഷ്ഠിരനോടു ഇപ്രകാരം ഉപദേശിച്ചു:—

"അല്ലയോ യുധിഷ്ഠിര, എത്ര വലിയ സേനയോടുകൂടി യായാലും ശരി ജരാസന്ധനെ യുദ്ധക്കളത്തിൽ വെച്ചു തോ ല്പിക്കാൻ സാധിക്കയില്ല. അവന്റെ ശക്തിയേറിയ സൈ ന്യം നിങ്ങളുടെ ആക്രമണത്തെ നിശ്ശേഷം തടഞ്ഞുനില്ക്കും എന്നു മാത്രമല്ല ഈ സേനയെ തോല്പിച്ചോടിക്കുകയും ചെ

ല്യം. ആവശ്യമില്ലാതെ അനേകമനേകം ജീവനെ നാം ബലികഴിക്കുന്നതായി വന്നുചേരുകയേയുള്ളു. അതിനാൽ ഞാൻ ഒരുപായം ആലോചിച്ചിരിക്കുന്നു. എന്നോടുകൂടെ ഭീമനും അർജ്ജുനനും വരട്ടെ. ഞങ്ങൾ മൂവരുമായി ചെന്നു അയാളെ ഒരു ദ്വന്ദ്വയുദ്ധത്തിന്നു വിളിക്കാം. ഞങ്ങളിൽ ആരെങ്കിലും ഒരാളോടു ദ്വന്ദ്വയുദ്ധം ചെയ്യാൻ അവൻ ഒരുങ്ങിപ്പോയി എന്നു വരട്ടെ. പിന്നെ അവന്റെ നാശം തീർച്ചയാണു്."

ഈ ഉപായം അനുസരിച്ചു ഭീമാർജ്ജുനന്മാരും ഒരുമിച്ചു കൃഷ്ണൻ പുറപ്പെട്ടു. ഇവർ മൂവരുമായി ജരാസന്ധരാജധാനിയായ ഗിരിവ്രജത്തിൽ ബ്രാഹ്മണവേഷം ധരിച്ചുചെന്നുചേൎന്നു. ഗിരിവ്രജാധിപനായ ജരാസന്ധന്റെ കൊട്ടാരത്തിൽചെന്ന ഇവർ ആ ബലവാനായ രാജാവിനോടു ദ്വന്ദ്വയുദ്ധം ചെയ്യാൻ അനുവാദം ചോദിച്ചു. ആശ്ചര്യഭരിതനായ ജരാസന്ധൻ അത്യന്തം അവജ്ഞയോടുകൂടെയാണെങ്കിലും അവരിൽ ഭീമശരീരനായ വൃകോദരനോടു യുദ്ധംചെയ്യാൻ തൽക്ഷണം ഒരുങ്ങി.

ജരാസന്ധനും ഭീമസേനനും തമ്മിൽ അവിടെവെച്ചുണ്ടായ ദ്വന്ദ്വയുദ്ധം കേവലം ഭയങ്കരമായിരുന്നു. ഗിരിവ്രജത്തിലുള്ള സകല ജനങ്ങളും അത്യാശ്ചര്യപൂർവ്വം ഈ യോദ്ധാക്കളുടെ സമരം കാണ്മാൻകൂടി. ഇരുവരും ഒരുപോലെ ഭീമകായന്മാർ. രണ്ടുപേരും അതിശക്തിമാന്മാർ. ദ്വന്ദ്വയുദ്ധം സംബന്ധിച്ച സകല ചടങ്ങുകളും അഭ്യസിച്ചു വശത്താക്കിയവർ. ഈ യുദ്ധം പതിന്നാലുദിവസത്തേക്കു നി

ലനിന്നു. പതിനാലാംദിവസം ജരാസന്ധനു കഠിനമായ ക്ഷീണം തോന്നി. ക്ഷീണിക്കുന്നുവെന്നുകണ്ട ഭീമൻ തന്റെ ശത്രുവിനെ അത്യധികം ശക്തിപ്രയോഗിച്ചു അവശമാക്കാൻ മുതിന്നു. അസ്വശക്തിയായ ശത്രുവിനോടു യുദ്ധം ന്യായമല്ല എന്ന ധമ്മബോധം പോലും കൂടാതെ ഭീമസേനൻ യുദ്ധം തുടന്നു. ജരാസന്ധനും വേണ്ടപോലെ ശക്തി ഭാവിച്ചു വിണ്ടും പൊരുതു.

"നൽഗദകൊണ്ടങ്ങുതാഡനംചെയ്കയും
വൽഗനംചെയ്കയുമങ്ങുമിങ്ങും,
വീരന്മാർകോലുന്നനേരററസംഗരം
ഘോരമായ്വന്നിതുപാരമപ്പോൾ,
ദപ്പമെഴുന്നുള്ളകേസരിവീരന്മാർ
കെല്പോടുനിന്നുകതിക്കുംപോലെ."

ഒടുവിൽ ഭീമന്റെ ബലം തന്നേയാണു് അത്ഭുതകരമായിക്കണ്ടതു്. ആ യുദ്ധവീരൻ ജരാസന്ധന്റെ ശരീരം രണ്ടായിപ്പൊടിച്ചു. മഗധയിലുള്ള സകല ജനങ്ങളും ആശ്ചയ്യഭയങ്ങളാൽ അഭിഹതരായി. അങ്ങനെജരാസന്ധന്റെ കഥയവസാനിച്ചു.

ഇതോടുകൂടി, ജരാസന്ധൻ ജയിച്ചു തടവിൽ പാപ്പിച്ചിരുന്ന രാജാക്കന്മാരെ സ്വതന്ത്രരാക്കിവിട്ടു. അവരെല്ലാപേരും കൃഷ്ണനോടും ഭീമാർജ്ജുനന്മാരോടും ഏററവും കൃതജ്ഞത പ്രകാശിപ്പിച്ചു. ഇങ്ങനെ അന്നു ആയ്യാവത്തത്തിലുണ്ടായിരുന്ന രാജാക്കന്മാരിൽ ഏററവും പ്രബലനായ ജരാസന്ധനെ യുദ്ധത്തിൽ വധിച്ച പാണ്ഡവന്മാക്കു ഏകച്ഛത്രാധിപത്യചിഹ്നമായ രാജസൂയം നടത്തുന്നതിനുള്ള

യോഗ്യതയും അനേകമനേകം രാജാക്കന്മാരുടെ ഒത്താശയും ലഭിച്ചു.

പതിനഞ്ചാം അദ്ധ്യായം.

രാജസൂയം.

ഒട്ടനേകം സാമന്തഭൂപാലകൎക്കു അധിപനായ യുധിഷ്ഠിരൻ രാജസൂയം എന്ന പ്രഖ്യാതമായ യാഗം നടത്താൻ വേണ്ട ഒരുക്കങ്ങൾ ചെയ്തു. മയനെന്ന ശില്പിശ്രേഷ്ഠനാൽ നിൎമ്മിതമായ ഒരു സഭാമണ്ഡപമാണു യാഗസ്ഥലമായി നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ടതു് മണ്ഡപത്തിനുള്ളിൽ ചുററും അലംകൃതങ്ങളായ നവ്യപീഠങ്ങൾ അതിഥികൾക്കു സ്വാഗതമരുളി കാണപ്പെട്ടു. പാഞ്ചാലർ, സാല്വർ, അദ്രകർ, കൊങ്കണർ, സുംഭർ, വംഗർ, മാളവർ, ചോളർ, പാണ്ഡ്യർ, നേപാളർ, കുന്തളർ, സൈന്ധവർ, തുടങ്ങിയ അനേകമനേകം രാജാക്കന്മാരും ഒട്ടനേകം ബ്രാഹ്മണരും അനവധി മുനിമാരും, മുറയ്ക്കുവന്നുതുടങ്ങി. യാഗഅടിയന്തിരം സംബന്ധിച്ച ഓരോ ചുമതലകൾ ഓരോ അധിപന്മാൎക്കു നൽകി. മുനിമാരെ സല്ക്കരിക്കാൻ ദുശ്ശാസനനും, ബ്രാഹ്മണരെ സ്വീകരിക്കാൻ അശ്വത്ഥാമാവും, ക്ഷത്രിയരെ എതിരേല്ക്കാൻ സഞ്ജയനും നിയോഗിക്കപ്പെട്ടു. വജ്റങ്ങൾ, രത്നം, സുവൎണ്ണം എന്നു തുടങ്ങിയ അമൂല്യദ്രവ്യങ്ങൾ കൃപരുടെ മേൽനോട്ടത്തിലായി. സാമന്തരാജാക്കന്മാരുടെ കാഴ്ച്ചദ്രവ്യങ്ങൾ സൂക്ഷിക്കുന്നതു ദ

൪്യോധനന്റെ ചുമതലയായി. കൃഷ്ണൻ യാഗകൎമ്മത്തിന്നു ഉപരിവീക്ഷകത്വം വഹിച്ചു.

മുറയ്ക്കു യാഗത്തിന്റെ പ്രാരംഭക്രിയകൾ എല്ലാംകഴി ഞ്ഞു. ക്ഷത്രിയർ, ബ്രാഹ്മണർ, പണ്ഡിതന്മാർ, ആചാൎയ്യ ന്മാർ. മുനിമാർ എന്നു തുടങ്ങിയ അനേകമനേകം വിശി ഷ്ടാതിഥികളാൽ സമ്പൂൎണ്ണമായ ആ രാജസദസ്സിൽ വെച്ചു അടുത്തതായി ഒരു ചടങ്ങു നിൎവ്വഹിപ്പാനുണ്ടായിരുന്നു. അതു സംബന്ധിച്ചു ഭീഷ്മർ എഴുന്നേററു ഇപ്രകാരം പ റഞ്ഞു:—

അല്ലയോ യുധിഷ്ഠിര, നമ്മുടെ അപേക്ഷപ്രകാരംഇവി ടെ ആഗതരായിട്ടുള്ള മാന്യാതിഥികൾക്കു സ്വാഗതപൂൎവ്വം അൎഘ്യപൂജ നൽകേണ്ട സമയം ആഗതമായിരിക്കുന്നു. (യാഗകൎമ്മാധികാരികളായ) യജമാനന്മാർ, ബന്ധുക്കൾ, സ്നാതകർ, ബ്രാഹ്മണർ, സുഹൃത്തുക്കൾ, ക്ഷത്രിയന്മാർ ഇ ങ്ങനെ ആറുവിധത്തിലുള്ളവരാണല്ലോ അൎഘ്യാഹന്മാർ. ഇവൎക്കു ക്രമപ്രകാരമുള്ള പൂജ നൽകുന്നതിനു മുമ്പു അഗ്ര്യപൂ ജ ആൎക്കാണു ചെയ്യുവാനുള്ളതെന്നു നീ നിശ്ചയിക്കുക.

യുധിഷ്ഠിരൻ:—അഗ്ര്യപൂജയ്ക്കു അഹൻ ഈ സമ്മേള നത്തിൽ ആരെന്നാണു അവിടത്തെ അഭിപ്രായം?

യുധിഷ്ഠിരന്റെ ഈ ചോദ്യത്തോടുകൂടി സഭാതല ത്തിൽ മന്ദസ്വരത്തിലുള്ള രഹസ്യസംഭാഷണങ്ങൾ ഓരോ രുത്തർ തമ്മിൽ നടന്നു. ഭീഷ്മർ ആരെയായിരിക്കും അഗ്ര്യ പൂജയ്ക്കു നിശ്ചയിക്കുന്നതെന്ന കാൎയ്യത്തിൽ എല്ലാപേരും ഉൽക്കണ്ഠാഭരിതരായി. ആയോധനപടുക്കൾ, വേദശാസ്ത്ര

പാരംഗതന്മാർ, പരിപാവനചരിതന്മാർ എന്നിങ്ങനെ എത്രയും ശ്രേഷ്ഠതയോടെ അവിടെക്കൂടിയിരുന്ന അനേകമനേകം ഭാരതീയമഹാന്മാരിൽ ആൎക്കാണു അഗ്ര്യപൂജ നിശ്ചയിക്കുന്നതു്? എന്നാൽ യുധിഷ്ഠിരന്റെ ചോദ്യത്തിനു ഉത്തരം പറവാൻ ഭീഷ്മർ എഴുന്നേററു:—

"അല്ലയോ യുധിഷ്ഠിര, തേജസ്വിപദാൎത്ഥങ്ങളിൽ സൂൎയ്യൻ ഏതുപ്രകാരമാണോ മുന്നണിയിൽ നിൽക്കുന്നതു്, ആയതുപോലെ ഈ വിശിഷ്ടസഭാതലത്തിൽ ഉള്ള എല്ലാ മഹാന്മാരെക്കാളും അത്യന്തം ഉൽക്കൎഷത്തിൽ എന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽ പെടുന്നതു ശ്രീകൃഷ്ണനാണു്. അതിനാൽ ശ്രീകൃഷ്ണനു വേണം അഗ്ര്യപൂജ നിൎവ്വഹിക്കേണ്ടതു എന്നത്രേ എന്റെ അഭിപ്രായം."

സദസ്സിന്റെ ആഹ്ലാദഭാരം തൽക്ഷണം പ്രകടീകൃതമായി. എന്നാൽ ഭീഷ്മരുടെ നിൎദ്ദേശത്തിൽ പ്രാതികൂല്യം പ്രദൎശിപ്പിക്കുന്നവരും ആ സമ്മേളനപ്പന്തലിൽ കൂടിയിരുന്നു. ചേദിരാജ്യാധിപനും പ്രതാപശാലിയും ആയ ശിശുപാലൻ, ഭീമനാൽ വധിക്കപ്പെട്ട ജരാസന്ധന്റെ സേനാനായകനായ ആ രണവീരൻ, വസുദേവരുടെ ഒരു സോദരിയായ ശ്രുതശ്രവയുടെ പുത്രനായ ആ അടുത്ത ബന്ധുതന്നേയാണു കൃഷ്ണനു സിദ്ധിച്ച ഈ ബഹുമതിയിൽ അത്യന്തം അവജ്ഞ ആദ്യമായി പ്രദൎശിപ്പിച്ചതു്. അയാൾ ഏററവും ക്ഷമാശൂന്യതയോടെ എഴുന്നേററു പറഞ്ഞു:—

"എന്താണിതു്? എത്രയോ മഹാന്മാരായ അനേകമ

നേകം ക്ഷത്രിയവീരന്മാർ സാന്നിദ്ധ്യംകൊള്ളുന്ന ഈ മഹാസദസ്സിൽ വൃഷ്ണിവംശത്തിൽ ജനിച്ച കൃഷ്ണനെ മാത്രമേ അഗ്ര്യപൂജാബഹുമതിക്കു കണ്ടുള്ളുവോ? പാണ്ഡവന്മാർ കൃഷ്ണനു അഗ്ര്യപൂജ നൽകുക എന്നതു അവൎക്കു എത്രയോ ഘനക്ഷയം വരുത്തുന്ന ഒരു കൃത്യമാണു്."

അസൂയാകോപങ്ങളാൽ അത്യന്തകലുഷിതനായ അയാൾ ഇങ്ങനെ തുടൎന്നു:—

"അല്ലയോ പാണ്ഡുനന്ദനന്മാരേ, നിങ്ങൾക്കു ധൎമ്മബോധം ലവലേശമില്ല. ഭീഷ്മർ സദാചാരത്തിന്റെ സകല നിയമങ്ങളും നിശ്ശങ്കം ഭഞ്ജിച്ചാണു ഇവിടെ സംസാരിച്ചതു്. യഥാൎത്ഥത്തിൽ കുലമഹത്വം സിദ്ധിച്ച അനേകമനേകം ബാഹുജവീരന്മാരുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ, ഈ കൃഷ്ണനെ അഗ്ര്യപൂജയ്ക്കായി എങ്ങനേയാണു അദ്ദേഹം തിരഞ്ഞു കണ്ടുപിടിച്ചതു്? പ്രായമുള്ളതുവുള്ള ഒരാളിനെയാണു നിശ്ചയിക്കേണ്ടിയിരുന്നെങ്കിൽ ഇതാ ഇവിടെ വസുദേവരുണ്ടു്. പിതാവിനെ ധിക്കരിച്ചിട്ടു ആരെങ്കിലും പുത്രനെ സൽക്കരിക്കാറുണ്ടോ? നിങ്ങളുടെ അഭ്യുദയകാംക്ഷിയായ ഒരു അനുപമസാഹൃത്തിനേയാണു ഇതിലേക്കു നിശ്ചയിക്കേണ്ടതെങ്കിൽ ഇതാ ദ്രുപദരാജാവിരിക്കുന്നു. നിങ്ങളുടെ ആചാൎയ്യവൎയ്യനാണു അഗ്ര്യപൂജയ്ക്കു അർഹതയെങ്കിൽ ഇതാ ദ്രോണർ ഇരിക്കുന്നുണ്ടു്. വേദവേദാന്തപാരംഗതനായ ഒരു ദിവ്യനാണു അഗ്ര്യപൂജയ്ക്കു നിശ്ചയിക്കപ്പെടേണ്ടതെങ്കിൽ, നോക്കുക; സാക്ഷാൽ വേദവ്യാസരിരിക്കുന്നു. വിദ്യാശാസ്ത്രപാരംഗതനെയാണു നിർദ്ദേശിക്കേണ്ടതെങ്കിൽ ഇവിടെ അശ്വത്ഥാ

മാവുണ്ട്. വീരക്ഷത്രിയനെയാണെങ്കിൽ ദുര്യോധനനെ കാ ണുക. ഗുരുനാഥനെയാണെങ്കിൽ കൃപാചാര്യരില്ലേ? അപ്ര തിഹതമായ ശക്തിവിശേഷത്തോടുകൂടിയ പ്രാഗ്ജ്യോതി ഷനാഥനായ ഭീഷ്മകൻ, ലോകോത്തരയശസ്വിയായ വി ല്ലാളിവീരൻ കർണ്ണൻ, എന്നുവേണ്ട യഥാർത്ഥ മഹത്വം സ്വ ത്തം ചെയ്യുന്ന അനേകമനേകം മഹാന്മാർ നിറഞ്ഞിരിക്കു ന്ന ഈ സദസ്സിൽനിന്നു ഒരു കൃഷ്ണനെ, യാഗാധികാരി യോ, ആചാര്യനോ, ഭൂപാലനോ അല്ലാത്ത ഒരു കൃഷ്ണ നെ, എങ്ങനേയാണു തിരഞ്ഞെടുത്തിരിക്കുന്നതു്? ഇതു ഞ ങ്ങൾക്കു കേവലം അവമാനകരമായിരിക്കുന്നു."

ശിശുപാലന്റെ ധിക്കൃതിപൂർവ്വകമായ ഈ പ്രതി ഷേധവാക്യങ്ങൾക്കെതിരായി ഭീഷ്മർ പറയുന്നു:—

"കൃഷ്ണനെ അഗ്ര്യപൂജയ്ക്കായി നിശ്ചയിക്കാൻ ഞ ങ്ങൾ ഉറച്ചു കഴിഞ്ഞു. ഇക്കാര്യത്തിൽ എതിരഭിപ്രായക്കാ രെ സമാധാനപ്പെടുത്തുവാനോ അവരോടു ക്ഷമ യാചിക്കു വാനോ ഞങ്ങൾ തയ്യാറില്ല.

ഈ നിറഞ്ഞ സഭാതലത്തിൽ ഒരൊററയാളെങ്കിലും കൃഷ്ണന്റെ മുമ്പിൽ ശിരസ്സു കുനിക്കാത്തവർ ഉണ്ടെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല. ഞാൻ അനേകമനേകം വിദ്യാ പാരംഗതന്മാരുടെ അടുത്തു പരിചയിച്ചിട്ടുണ്ട്. അവരെ ല്ലാപേരും ഒരുപോലെ കൃഷ്ണന്റെ മഹനീയ കൃത്യങ്ങളെ പ്രശംസിച്ചിട്ടുള്ളവരാണു്. നിശിതബുദ്ധിമാനായ കൃഷ്ണൻ പ്രവർത്തിച്ചിട്ടുള്ള ഒട്ടേറെ ശ്രേഷ്ഠകൃത്യങ്ങൾ പൊതുജനങ്ങൾ ക്കറിയാം. ഞങ്ങൾ ബന്ധുമുറനോക്കിയോ സ്വേച്ഛാപ്രമ

ത്തത നടിച്ചോ അല്ല കൃഷ്ണനെ അഗ്ര്യപൂജയ്ക്കു നിർണ്ണയിച്ചതു്. അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നു എന്തെല്ലാം സൗജന്യങ്ങളാണു ഞങ്ങൾക്കുണ്ടാകാവുന്നതു എന്നു കരുതിയുമല്ല. ധാർമ്മികന്മാരായ സകല ജനങ്ങളും എപ്പോഴും അദ്ദേഹത്തെ വാഴ്ത്തുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കീർത്തി, വീരത്വം, വിജയോന്മുഖമായ ബുദ്ധികൗശലം എന്നിവയാണു ഞങ്ങൾ വിലവെയ്ക്കുന്നതു്. അക്കാര്യങ്ങൾ ആലോചിക്കുമ്പോൾ മറ്റൊരു മാന്യൻപോലും ഞങ്ങളെ എതിർത്തു സംസാരിക്കുമെന്നും വിചാരിക്കുന്നില്ല. ഒന്നുകൂടെ പറഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെ. കൃഷ്ണന്നു അഗ്ര്യപൂജാധികാരിത്വം നൽകാൻ ഞങ്ങൾക്കു പ്രധാനമായി രണ്ടു കാരണമുണ്ടു്. ഒന്നാമതു്, വേദവേദാന്തങ്ങളിൽ അദ്ദേഹം അത്യന്തം നിഷ്ണാതനാണു്. രണ്ടാമതു്, ഔദാര്യം, ധീരത, വിനയം, വിജയപടുത, നിശിതബുദ്ധി, സൗന്ദര്യം, സ്ഥൈര്യം, സംതൃപ്തി എന്നിങ്ങനേയുള്ള ഉൽകൃഷ്ടഗുണങ്ങൾക്കു ഇന്നു ഈ മഹാസദസ്സിൽനിന്നു ഒരാളെ പ്രത്യേകിച്ചു തിരഞ്ഞെടുക്കുവാനുണ്ടെങ്കിൽ അതു ശ്രീകൃഷ്ണൻ മാത്രമാണു്. അതിനാലത്രേ ഞങ്ങൾ അഗ്ര്യപൂജ അദ്ദേഹത്തിന്നു നൽകുവാൻ തീർച്ചപ്പെടുത്തിയതു്."

"അഥവാ അദ്ദേഹത്തെ അഗ്ര്യപൂജാർഹനല്ലാത്തവിധം ആർക്കെങ്കിലും വിചാരമുണ്ടെങ്കിൽ അവരോടു 'ഞാൻ ഒന്നു പറയുന്നു. ആ ധീരന്മാർ അദ്ദേഹവുമായുള്ള ഒരു ദ്വന്ദ്വയുദ്ധം ഇവിടെവെച്ചു പ്രഖ്യാപനംചെയ്യട്ടെ. അദ്ദേഹത്തെ ആ ദ്വന്ദ്വയുദ്ധത്തിൽ തോല്പിക്കട്ടെ; അപ്പോൾ ഞങ്ങൾ അഭിപ്രായം മാററിക്കൊള്ളാം."

ക്രുദ്ധനായ ശിശുപാലൻ തൽക്ഷണം കൃഷ്ണൻ ദ്വന്ദ്വയുദ്ധത്തിന്നായി എത്തുവാൻ പ്രഖ്യാപനംചെയ്തു.

മന്ദസ്മേരമുഖനായി അവിടത്തെ നടപടികൾ ശ്രവിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന കൃഷ്ണൻ പയ്യെ എഴുന്നേററു. കോപത്തിന്റേയോ അസന്തുഷ്ടിയുടേയോ ഒരു കണികപോലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തു കാണ്മാനില്ലായിരുന്നു. ശിശുപാലന്റെ ഭത്സനങ്ങളിലും ഭീഷ്മരുടെ സ്തുതികളിലും അദ്ദേഹം സമചിത്തനായിരുന്നു. എന്നാൽ അക്കാലത്തെ രീതിയനുസരിച്ചു ദ്വന്ദ്വയുദ്ധത്തിനു ക്ഷണിക്കുന്നവരോടു യുദ്ധവീരന്മാർ പിൻതിരിയാൻ പാടില്ല. അതിനാൽമാത്രം അദ്ദേഹം ശിശുപാലനോടു ദ്വന്ദ്വയുദ്ധത്തിനു തയ്യാറായി.

യാഗഭൂമി ക്ഷണേന ഒരു സമരാങ്കണമായി കലാശിച്ചു. സന്ദർശകരായും അല്ലാതേയും അവിടെ കൂടിയിരുന്ന മാന്യാതിഥികൾ അത്യന്തം ഉൽക്കണ്ഠാഭരിതരായി. യുദ്ധത്തിനുള്ള ഒരുക്കങ്ങൾ മുറയ്ക്കു നടന്നു. കൃഷ്ണന്റേയും ശിശുപാലന്റേയും സാരഥിമാർ മുറയ്ക്കു രഥങ്ങൾ കൊണ്ടുവന്നെത്തി. രണ്ടുപേരും അസ്ത്രശസ്ത്രസഹിതം സന്നദ്ധരായി. വളരെ വാശിയോടെ നടന്ന ആ ദ്വന്ദ്വയുദ്ധത്തിൽ ശിശുപാലൻ പരാജയംപ്രാപിച്ചു കൃഷ്ണശസ്ത്രത്താൽ മൃതിയടഞ്ഞു.

രാജസൂയയാഗം യഥാകാലം പരിസമാപ്തമായി. ക്ഷണിക്കപ്പെട്ട അതിഥികളെല്ലാം യാത്രപറഞ്ഞു. അവരെല്ലാം പോയിക്കഴിഞ്ഞശേഷം കൃഷ്ണൻ യുധിഷ്ഠിരനോടു ഇവിധം അരുളിച്ചെയ്തു.

“യുധിഷ്ഠിര, അങ്ങയുടെ അനുവാദത്തോടെ, ഞാൻ ദ്വാരകയ്ക്കു പോകുന്നു.”

“അവിടത്തെ സഹായത്താൽ എനിക്കു ഭൂചക്രം ജയിച്ചു രാജസൂയം പരിസമാപ്തമാക്കാൻ സാധിച്ചു. അതിലേക്കു ഈയുള്ളോൻ എന്നും കൃതാൎത്ഥനാണു്” എന്നു യുധിഷ്ഠിരൻ നന്ദിയോടെ, പോകാൻ അനുവാദം നൽകി.

അതിനുശേഷം കൃഷ്ണൻ പിതൃസോദരിയായ കുന്തിദേവിയേയും അൎജ്ജുനകാന്തമാരായ ദ്രൗപദീസുഭദ്രമാരേയും കണ്ടതിനുശേഷം ദ്വാരാവതിക്കു തിരിക്കുകയുംചെയ്തു.

രാജസൂയയാഗം കഴിഞ്ഞ പാണ്ഡവരുടെ അജ്ഞാതവാസാവസാനംവരേയുള്ള പത്തുപതിമ്മൂന്നുവർഷക്കാലം കൃഷ്ണൻ ദ്വാരകയിൽ രാജ്യപരിപാലനതല്പരനായി നാട്ടിൽ സമാധാനം സ്ഥാപിച്ചു വാണരുളുകയായിരുന്നു. കംസൻ, ജരാസന്ധൻ, ശിശുപാലൻ എന്നുതുടങ്ങിയ ജനപീഡാകാരികളായ ദുഷ്ടരാജാക്കന്മാരുടെ വധത്തിൽ പ്രദർശിപ്പിച്ച സമരചാതുൎയ്യംപോലെ പ്രജാപാലനത്തിൽ അത്യധികം പാടവം അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായിരുന്നു. പലപ്പോഴും തനിക്കു അനേക ശത്രുരാജാക്കന്മാർ എതിരായി ഉണ്ടായിരുന്നതിനാൽ അവരുടെ ആക്രമണങ്ങളിൽനിന്നു സ്വരാജ്യരക്ഷയുദ്ദേശിച്ചു അദ്ദേഹം അനേകം രാജകന്യകമാരെ വിവാഹംകഴിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അക്കാലത്തെ സമ്പ്രദായം അനുസരിച്ചു രാജാക്കന്മാൎക്കു എത്രയോ ഭാൎയ്യമാരെ സ്വീകരിക്കുന്നതിലും വിരോധമില്ലായിരുന്നു. ശ്രീകൃഷ്ണനാകട്ടെ,

അനവധി പതിമാരോട്ടുകൂടി രാജ്യപരിപാലനത്തിൽ ജാഗരൂകനായി, പ്രജാക്ഷേമതല്പരതയും സത്യന്യായസംരക്ഷകത്വവും ചേൎന്ന് ഒരു ഉത്തമ നൃപവരൻേറയും, ഉൽകൃഷ്ട ഗൃഹസ്ഥാശ്രമപ്രവിഷ്ടൻേറയും ധൎമ്മങ്ങൾ യഥാകാലം നിൎവ്വഹിച്ചു സസുഖം വാണരുളി.

പതിനാറാം അദ്ധ്യായം.

രാജസൂയയാഗം പാണ്ഡവന്മാരുടെ യശസ്സു പ്രഖ്യാപനംചെയ്തു. ഇപ്രകാരം ന്യായമായി ദിക്കെങ്ങും പരന്ന പാണ്ഡവകീൎത്തിയും പ്രതാപവും അവരുടെ എതിരാളിയായ ദുൎയ്യോധനനേയും കൂട്ടരേയും അത്യന്തം അസൂയാലുക്കളാക്കി. ഏതുവിധത്തിലെങ്കിലും ധൎമ്മജന്മാദികളുടെ പ്രതാപൈശ്വൎയ്യങ്ങളെ തടഞ്ഞു അവരെ നിഷ്പ്രഭരാക്കണമെന്നുള്ള ഒരു മോഹം സുയോധനാദിസഹോദരന്മാൎക്കും അവരുടെ ഉററബന്ധുക്കളായ കൎണ്ണശകുന്യാദികൾക്കും ഉണ്ടായി. ദ്വാരകയിൽ ആക്രമണത്തിന്നു എത്തിയ ശിശുപാലസോദരനായ സാല്വനോടുള്ള യുദ്ധത്തിൽ ശ്രീകൃഷ്ണൻ ഏൎപ്പെട്ട ഒരവസരംപാൎത്തു ദുൎയ്യോധനൻ തൻെറ പിതാവിൻെറ സമ്മതം മേടിച്ചു പാണ്ഡവരെ ഒരു ചൂതുകളിക്കായി ക്ഷണിച്ചു. അന്നത്തെ രാജനീതിയനുസരിച്ചു ചൂതുകളിക്കാനോ യുദ്ധം ചെയ്വാനോ വെല്ലുവിളി നടത്തുന്ന ക്ഷത്രിയന്മാരോടു രാജാക്കന്മാർ പിൻതിരിവാൻ പാടുള്ളതല്ല. ദ്യൂതക്രീഡസംബന്ധിച്ചു വലിയ സൂത്രങ്ങളൊന്നും നിശ്ചയമില്ലാതിരുന്ന ധ

മ്മപുത്രർ ഏതായാലും കളിക്കുകതന്നെ എന്നു തീർച്ചപ്പെടു ത്തി മുറയ്ക്കു ഹസ്തിനപുരത്തിൽ എത്തി.

ദുര്യോധനന്റെ മാതുലനായ ശകുനി ദ്യൂതക്രീഡയിൽ അതിസമർത്ഥനായിരുന്നു. ആയാളുടെ കള്ളത്തരംകൊണ്ടു് ധർമ്മപുത്രർ എല്ലാക്കളിയിലും ഒരുപോലെ തോററു. ഓരോ കളിയിലും പണയം അതിരററ രത്നങ്ങളും ദ്രവ്യങ്ങളുമാ യിരുന്നു.

"വെച്ചതുവെച്ചതുതോററിതുപാണ്ഡവർ
വെച്ചുപണയംധനധാന്യരാജ്യവും,
വെച്ചതുവെച്ചതുവെന്നുശകുനിയും
വെച്ചുപണയവുംധർമ്മജനെപ്പേരും,
വഞ്ചനചൊല്ലുവാൻനെഞ്ചകമഞ്ചുന്നു
കിഞ്ചനസംശയംകൂടാതെധർമ്മജൻ
നെഞ്ചകമായുള്ളനുജന്മാർതമ്മെയും
കൊഞ്ചുംമൊഴിയാളാം പാഞ്ചാലിതന്നെയും
വെച്ചുപണയംചിരിച്ചിതുവൈരികൾ
അയ്യോശിവശിവ!കഷ്ടമെന്നാർചിലർ."

യുധിഷ്ഠിരൻ ഇങ്ങനെ ചൂതിൽ ആദ്യംമുതൽ അവ സാനംവരെ തോല്ക്കുയാണുണ്ടായതു്. അദ്ദേഹത്തിനു സ മസ്തദ്രവ്യവും തന്റെ ചക്രവർത്തിത്വവും സ്വന്തം സോദര ന്മാരും പ്രണയിനിയായ പാഞ്ചാലിതന്നേയും നഷ്ടപ്പെട്ടു.

ചൂതുകളിക്കാൻ ആരംഭിച്ചപ്പോൾതന്നെ ഒരു കരാർ ഇരുകക്ഷികളും നടത്തിയിരുന്നു. അതായതു തോൽക്കുന്ന

ഭാഗത്തുള്ളവർ സോദരന്മാരോടുകൂടി കാട്ടിൽ പൊയ്ക്കൊള്ളണമെന്നതായിരുന്നു. പന്ത്രണ്ടുസംവത്സരം വനവാസവും അടുത്ത ഒരുവർഷം അജ്ഞാതവാസവും ഇങ്ങനെ പതിമ്മൂന്നു സംവത്സരക്കാലത്തേക്കു അവർ രാജധാനിയിൽനിന്നും മാറി സകല അവകാശങ്ങളും എതിരാളിക്കു വിട്ടൊഴിഞ്ഞു പൊയ്ക്കൊള്ളണമെന്നായിരുന്നു കരാർ. ഈ പ്രതിജ്ഞയനുസരിച്ചു യുധിഷ്ഠിരൻ കാട്ടിലേക്കു പോകാൻ നിർബന്ധിതനായി. ഇങ്ങനെ നാലു സഹോദരരോടും പ്രിയതമയായ പാഞ്ചാലിയോടുംകൂടി യുധിഷ്ഠിരൻ വനവാസത്തിനും അതിനെത്തുടർന്നുള്ള അജ്ഞാതവാസത്തിനും ആയി മുറയ്ക്കു പുറപ്പെട്ടു. ശ്രീകൃഷ്ണൻ കെട്ടിപ്പൊക്കിവന്ന പാണ്ഡവപ്രതാപം എന്ന മാളിക ഇപ്രകാരം സുയോധനാദികളുടെ പ്രതികൂലശ്രമങ്ങളാൽ നിശ്ശേഷം തകർന്നുപോയി.

പാണ്ഡവരുടെ പരാജയകാലത്തു നാം മൂന്നുപ്രാവശ്യം അവരുടെ അടുത്തു ശ്രീകൃഷ്ണനെ കാണുന്നുണ്ടു്. ആദ്യമായി എത്തിയതു അവരുടെ ദ്യൂതക്രീഡയിലുള്ള തോൽവിയുടെ ഫലമായി കാട്ടിലേക്കു പോകാൻ നിർബന്ധിതരായപ്പോളാണു്. രണ്ടാമതു കൃഷ്ണൻ വനത്തിൽ എത്തിയതു ദുർവ്വാസസ്സുമഹർഷി യുധിഷ്ഠിരന്റെ ആതിഥിസൽക്കാരം പരീക്ഷിപ്പാൻ മുതിർന്നപ്പോളത്രേ. അടുത്തതു വനവാസകാലംകഴിഞ്ഞു രാജ്യം മടങ്ങിചോദിക്കാൻ യുധിഷ്ഠിരാദികൾ ആലോചിച്ചപ്പോഴുമായിരുന്നു.

അത്യധികമായ ക്ലേശങ്ങൾ സഹിച്ചു പാണ്ഡവർ പന്ത്രണ്ടുവർഷക്കാലം വനത്തിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടി. ഈ വനവാ

സത്തിനിടയ്ക്കു അവരുടെ പ്രതാപമാഹാത്മ്യങ്ങൾ തെളിഞ്ഞുവിളങ്ങുന്ന അനേകം സംഭവങ്ങൾ നടന്നു. പന്ത്രണ്ടു വൎഷങ്ങൾ ഇങ്ങനെ കഴിച്ചുകൂട്ടിയശേഷം ഒരുവൎഷം അവർ വിരാടരാജധാനിയിൽ അജ്ഞാതരായി വസിക്കുകയും ചെയ്തു തിരിയെ ഇന്ദ്രപ്രസ്ഥരാജധാനി അവകാശപ്പെട്ടു. എന്നാൽ സുയോധനനു ഇവരെ രാജ്യത്തിൽ പ്രവേശിപ്പിക്കാൻ മനസ്സുണ്ടായിരുന്നില്ല.

ശ്രീകൃഷ്ണൻ പാണ്ഡവരുടെ വനവാസാജ്ഞാതവാസങ്ങൾക്കുശേഷം ഒരിക്കൽ അവരുടെഅടുത്തെത്തി. അദ്ദേഹം മററുബന്ധുക്കളുമായി ആലോചിച്ചു മേൽനടക്കേണ്ടും കാൎയ്യങ്ങൾക്കായി ഒരു സദസ്സു വിളിച്ചുകൂട്ടി. ഈ സദസ്സിൽവെച്ചു കൃഷ്ണൻ ഇപ്രകാരം അരുളിച്ചെയ്തു:—

“ദുൎയ്യോധനന്റെ മാതുലനായ ശകുനിയുടേയും മററും സഹായത്താൽ കള്ളച്ചൂതു പൊരുതു യുധിഷ്ഠിരാദികളെ നാട്ടിൽ നിന്നോടിച്ച ആ പരമാൎത്ഥം എല്ലാവൎക്കും അറിയാമായിരിക്കുമല്ലോ. അന്നത്തെ കരാററനുസരിച്ചു പാണ്ഡവന്മാർ പന്ത്രണ്ടുവൎഷത്തെ വനവാസവും ഒരു സംവത്സരകാലത്തെ അജ്ഞാതവാസവും ഇപ്പോൾ കഴിച്ചുകൂട്ടിയിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ ഈ അവസരത്തിൽ യുധിഷ്ഠിരപക്ഷിയൎക്കും സുയോധനകക്ഷിക്കാൎക്കും ഹിതകരമായ എന്തെങ്കിലും തീരുമാനം ഇനി ഉണ്ടാക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ യോഗ്യനായ ഒരു ദൂതനെ ഇപ്പോൾതന്നെ കൗരവന്മാരുടെ അടുത്തു നാം അയച്ചു വേണ്ടപോലെ പ്രവൎത്തിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.”

ബലരാമൻ:—യുധിഷ്ഠിരൻ എത്രയോ ഔദാൎയ്യശീലത്തോടെ രാജ്യത്തിൽ അൎദ്ധഭാഗംകൊണ്ടു തൃപ്തിപ്പെടാമെന്നു സമ്മതിച്ചിരിക്കുകയാൽ ഇക്ഷണം വിവരം സുയോധനനെ അറിയിച്ചു എല്ലാകാൎയ്യങ്ങളും ഭംഗിയായി കലാശിപ്പിക്കണം

സാത്യകി:—സുയോധനാദികൾ യുധിഷ്ഠിരരാജ്യം കേവലം വ്യാജപ്രയോഗത്താലല്ലേ ഇതേവരെ കൈവശം വെച്ചനുഭവിച്ചുപോന്നതു്? ഇനിയും പാണ്ഡവന്മാർ അവരോടു വിനയപൂൎവ്വമെന്നപോലെ കിഴിയേണ്ട ആവശ്യം എന്താണു്? അതിനാൽ അവർ പാണ്ഡവൎക്കു അവകാശപ്പെട്ട രാജ്യം വിട്ടുതരാൻ അത്ര ശാന്തതയോടെ നാം പ്രവൎത്തിക്കേണ്ടതില്ല. വേണ്ടിവന്നാൽ ഒരു യുദ്ധത്തിനു തന്നേയും ഒരുക്കമാണെന്നു അവരെ അറിയിക്കണം.

ദ്രുപദൻ:—സുയോധനൻ ശാന്തമാൎഗ്ഗങ്ങൾകൊണ്ടു തൃപ്തിപ്പെടുന്നവനല്ല. അവനോടു ന്യായവാദം ചെയ്യുന്നതു സേനകളെ കൊണ്ടുതന്നെയായിരിക്കണം. അതിനാൽ യുധിഷ്ഠിരാദികൾക്കു അവകാശപ്പെട്ട രാജ്യം വിട്ടുകൊടുക്കാൻ സുയോധനനെ നാം ഒരു ദൂതൻമുഖേന അറിയിക്കണം.

ഇതനുസരിച്ചു ദ്രുപദരാജാവിന്റെ പുരോഹിതൻ ദൂതനായി അയയ്ക്കപ്പെട്ടു. ഫലം പ്രത്യേകിച്ചു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ. സുയോധനൻ ഒരേക്കർ സ്ഥലംപോലും പാണ്ഡവൎക്കു കൊടുക്കയില്ലെന്നും യുദ്ധത്തിന്നാണു ഒരുക്കമെങ്കിൽ ആയതിലേക്കു താനും തയ്യാറാണെന്നും ദൂതനോടു പറയുകയാൽ ഒരു ഘോരസമരം അപരിത്യാജ്യമായി വന്നുചേൎന്നു.

പാണ്ഡവന്മാരും കൗരവരും ഈ സുപ്രസിദ്ധയുദ്ധത്തിൽ ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ സഹായം അഭ്യർത്ഥിച്ചു. ഒരു ദിവസം ദ്വാരകയിൽ പാണ്ഡവപ്രതിനിധിയായ അർജ്ജുനനും കൗരവനേതാവായ സുയോധനനും എത്തി. പരസ്പരവൈരികളായ ഇവരിരുവരും തന്നെക്കാണ്മാൻ വരുന്നതുകണ്ടു കൃഷ്ണൻ ഒരു കപടനിദ്ര ഭാവിച്ചു മാളികമുകളിൽ കയറി കിടന്നു. ആദ്യമേ എത്തിയ ദുര്യോധനൻ കൃഷ്ണന്റെ ശിരോഭാഗത്തിനടുത്തു ഇട്ടിട്ടുണ്ടായിരുന്ന പീഠത്തിൽ ഇരുന്നു. രണ്ടാമതു വന്ന അർജ്ജുനനാകട്ടെ കൃഷ്ണന്റെ പാദത്തിനടുത്തുകണ്ട ഒരു പീഠത്തിലും കൃഷ്ണന്റെ നിദ്രാനിവർത്തനം പാർത്തിരിപ്പായി.

കൃഷ്ണൻ ഉണർന്നു ആദ്യം അർജ്ജുനനേയാണു് നോക്കിയതു്.

"സുരവരതനയസഖേകപികേതോ
സരസഗുണാലയകുശലംകിംതേ?
വിരവൊടുവരുവാൻകാരണമെന്തൊ-
നാരചെയ്താലും:—"(നാരായണജയ)

എന്നു അദ്ദേഹം അർജ്ജുനനോടു ചോദിച്ചു. തിരിഞ്ഞുനോക്കിയപ്പോൾ കണ്ടതു സുയോധനനെ ആയിരുന്നു.

"കുരുകുലനാഥ ഭവാനിഹ വന്നതു
പരമാർത്ഥന ധരിച്ചീലേ ഞാൻ;
പെരുകിന നിദ്രാവിവശതയാലിതു
വരുവാൻബന്ധം"(നാരായണജയ.)

"ഹന്ത ഭവാനിഹ താനേവരുവാ-
നെന്തൊരു കാരണമുരചെയ്യാലും;
സന്തതസുഖിയായുള്ള ഭവാനിഹ
സങ്കടമധുനാ"(നാരായണജയ.)

എന്നു കൃഷ്ണൻ സുയോധനനോടു അനന്തരം ചോദിച്ചു.

ഇരുവരും ആഗമനകാര്യം ശ്രീകൃഷ്ണനെ അറിയിച്ചു. അദ്ദേഹം ഈ പതനത്തിൽ വിഫലതനടിച്ച്, ഇരുക്കൂട്ടരേയും സഹായിക്കാൻ തനിക്കു സമ്മതമാണെന്നും എന്നാൽ ഒരു കക്ഷിക്കാൎക്കു താൻ മാത്രവും മറെറാരു കക്ഷിക്കാൎക്കു തന്റെ സേനമാത്രവും എന്നിങ്ങനെ ഒരു നിശ്ചയമാണു തല്ക്കാലം ചെയ്യുന്നതെന്നും അരുൾചെയ്തു. നിരായുധനായകൃഷ്ണനെ ലഭിക്കുന്നതേക്കാൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ "ഒൻപതുകോടിപ്പട" തനിക്കു സഹായത്തിനു കിട്ടിയാൽ മതിയെന്നു സുയോധനൻ സമ്മതിച്ചു. നിരായുധനാണെങ്കിൽ തനിക്കു യുദ്ധക്കളത്തിൽ സാരഥ്യവേല ആചരിച്ചാൽമതി കൃഷ്ണനെന്നു അൎജ്ജുനൻ അപേക്ഷിച്ചു.

ഇതിനുശേഷം, സുപ്രസിദ്ധമായ കൗരവപാണ്ഡവയുദ്ധത്തിനു മുമ്പു ഒരു സന്ധിചെയ്യാലെന്തെന്നുള്ള ആലോചന ധൎമ്മനിഷ്ഠനായ യുധിഷ്ഠിരൎക്കുണ്ടായി. ഇരുകക്ഷിയിലും അനേകമനേകം ജനങ്ങൾക്കു ജീവനാശവും ദ്രവ്യനഷ്ടവും ഉണ്ടാക്കുന്ന യുദ്ധം കൂടാതെ കഴിക്കാൻ എന്തെങ്കിലും ഉപായം ഉണ്ടോ എന്നു അദ്ദേഹം കൃഷ്ണനുമായി ആലോചിച്ചു. കൃഷ്ണൻ തന്നെ ഇങ്ങനെ ഒരു ദൂത്യം കൈയേ

റു മുറയ്ക്കു ഹസ്തിനപുരത്തിലേക്കു തിരിച്ചു.

കൃഷ്ണൻ ഹസ്തിനപുരത്തിൽ സുയോധനന്റെ ആസ്ഥാനമണ്ഡപത്തിലേക്കുക്ഷണിക്കപ്പെട്ടു. അദ്ദേഹം ആഗൗരവമേറിയ സദസ്സിന്റെ ശ്രദ്ധ ഈ വിധം ആകർഷിച്ചു:—

"അംബികാതനയനും തന്നുടെസുതന്മാരും
നിർമ്മലന്മാരാം മുനിവർഗ്ഗവുംദ്വിജന്മാരും,
ദ്രോണരും കൃപരുമശ്വത്ഥാമാവിദുരരും
മാനിച്ചുകേൾക്ക ഭീഷ്മർകർണ്ണനുംശകുനിയും;
കഴിഞ്ഞവൃത്താന്തങ്ങൾപറഞ്ഞുതുടങ്ങേണ്ട
കിഴിഞ്ഞ ധർമ്മാത്മജൻ പറഞ്ഞവാക്കുകേൾപ്പിൻ"

എന്നു തുടങ്ങിയ അവകാശവാദം പാണ്ഡവർക്കു അനുകൂലമായി കലാശിക്കുന്നതു സുയോധനൻ എതിർത്തു. അതിലേക്കു കൃഷ്ണൻ,

"അക്ഷധനിൽക്കനിന്നക്കൊക്കെമൂളരുതെങ്കി-
ലിക്കാലംപാതിരാജ്യം പകുത്തുകൊടുക്കണീ"

എന്നു മറുപടി പറഞ്ഞു പാണ്ഡവർക്കു രാജ്യാർദ്ധം കൊടുക്കേണ്ടതാണെന്നു ഉപദേശിച്ചു.

"കൊടുക്കയില്ല രാജ്യംപാതിഞാനൊന്നുകൊണ്ടും
കൊടുപ്പാനവകാശമില്ലവർക്കറിഞ്ഞാലും"

എന്നായി സുയോധനൻ.

"എങ്കിലൊരഞ്ചുദേശമിരിപ്പാൻകൊടുക്കണീ
സങ്കടമാക്കേണ്ടനാശവുമുണ്ടാകേണ്ട"

എന്നു കൃഷ്ണൻ അഞ്ചുപേർക്കും കൂടി അഞ്ചുദേശം ചോദിച്ചു. അതും സുയോധനൻ നിഷേധിച്ചു.

“രാജ്യവുംപുരംഗ്രാമദേശങ്ങളുംവേണ്ട;യെങ്കിൽ
ത്യാജ്യരല്ലവരെന്നുനിന്നുടെകൃപയാലേ,
വസിപ്പാനഞ്ചുഗൃഹംചമച്ചുകൊടുക്കണീ
വസ്തുക്കൾധാന്യങ്ങളുംപകുത്തുകൊടുക്കേണ്ട.
അതിനുംമടിയെങ്കിലൈവർക്കുംകൂടിയൊരു
സദനംനാട്ടിലൊരുഭാഗത്തുകൊടുക്കണീ”

എന്നു കൃഷ്ണൻ വീണ്ടും എത്രയോ മിതവും ലഘുവുമായ അപേക്ഷ സുയോധനനോടു ചെയ്തു. അയാൾ കോപിച്ചു്,

“എന്തിനുപലതരമിങ്ങനെപറയുന്നു
കുന്തിതൻമക്കളെന്നക്രൂരുകൊണ്ടത്രേയല്ലീ?
സൂചകനായനിൻെറവാക്കുകൾകേൾക്കുംതോറും
സൂചിതൻമുനകൊണ്ടുകുത്തുവാനുള്ളനിലം
കൊടുക്ക[illegible]നിനച്ചിടേണ്ടയേതും
പടയ്ക്കുവരുന്നാകിൽകണ്ടുപോകേണംതന്നെ”

എന്നു പറഞ്ഞതു കേട്ടു കൃഷ്ണൻ, സുയോധനാദികൾ അതേവരെ പാണ്ഡവനാശത്തിന്നായി പ്രവർത്തിച്ചിട്ടുള്ള ദുഷ്ടതകൾ ആ സഭാമദ്ധ്യം ഉറക്കെ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു. ഇതു കേട്ടു കൗരവന്മാർക്കു കലശലായ ലജ്ജാകോപങ്ങളുണ്ടായി അവർ കൃഷ്ണനെ ബന്ധിക്കുവാൻ നിശ്ചയിച്ചു. പക്ഷേ, അലൗകികതേജസ്വിയായ ആ മഹാത്മാവിനെ യാതൊന്നും ചെയ്യുവാൻ അവർക്കു സാധിച്ചില്ല. ഈ സമാധാനം ലാക്കാക്കി കൃഷ്ണൻ വഹിച്ച ദൂതകൃത്യത്തിൻെറ ആ രംഗം കേവലം

കലഹത്തെ ഒന്നുകൂടെ വൎദ്ധിപ്പിച്ചു ഇങ്ങനെ അലങ്കോലമായിപ്പിരിഞ്ഞതേയുള്ളൂ.

പതിനേഴാം അദ്ധ്യായം.

കുരുക്ഷേത്രയുദ്ധവും ഭഗവൽഗീതയും.

ശ്രീകൃഷ്ണൻ കൗരവന്മാരോടു നടത്താൻ ഉദ്ദേശിച്ച സന്ധി വിഫലമായതോടുകൂടി ഇരുപക്ഷക്കാരും യുദ്ധത്തിന്നുള്ള ഉദ്യമങ്ങൾ തുടങ്ങി. കൃഷ്ണന്റെ ഉപദേശപ്രകാരം, പാണ്ഡവന്മാരുടെ ഏഴുസേനകളും ദ്രുപദൻ, വിരാടൻ, ധൃഷ്ടദ്യുമ്നൻ, ശിഖണ്ഡി, സാത്യകി, ചേകിതാനൻ, ഭീമൻ എന്നിങ്ങനെ ഏഴു സേനാനായകന്മാരുടെ മേൽനോട്ടത്തിലായി. കൗരവപക്ഷത്തിലാകട്ടെ, ദ്രോണർ, ഭീഷ്മർ, കൎണ്ണൻ, കൃപൻ, അശ്വത്ഥാമാ, വികൎണ്ണൻ, സൗമദത്തി എന്നു തുടങ്ങിയ അനേകം വീരവീരന്മാരായ സേനാനായകന്മാരും എത്രയോ അക്ഷൗഹിണികളോടെ വന്നുനിരന്നു. ഇങ്ങനെ അതിവിസ്തൃതമായ കുരുക്ഷേത്രയുദ്ധരംഗത്തിൽ കൗരവപാണ്ഡവസേനകൾ അണിയിട്ടു നിരന്നു യുദ്ധോദ്യുക്തരായ ആ അവസരത്തിൽ സാരഥിയായ കൃഷ്ണൻ അൎജ്ജുനന്റെ ആവശ്യപ്രകാരം ആ മദ്ധ്യമപാണ്ഡവന്റെ രഥം ഇരുസേനകളുടേയും മദ്ധ്യഭാഗത്തായി കൊണ്ടുനിറുത്തി. അതിപരാക്രമശാലിയെന്നു അതിന്നുമുമ്പേതന്നെ എത്രയോ യുദ്ധരംഗങ്ങളിൽ വെച്ചു കീൎത്തി നേടീട്ടുള്ള അൎജ്ജുനൻ

കൗരവസേനയ്ക്കഭിമുഖമായി ഒന്നു നോക്കി. ദുര്യോധനന്റെ അതിവിപുലമായ സേനാസമുദ്രം, അതിനെതിരായി യുധിഷ്ഠിരന്റെ സേനാവിന്യാസം ഇവരണ്ടും കണ്ടു അർജ്ജുനൻ ഇരുപക്ഷത്തിലും യുദ്ധത്തിന്നായിറങ്ങിയിട്ടുള്ള യോദ്ധാക്കളെപ്പററി അല്പമൊന്നു ചിന്തിച്ചു. ഈ ഇരുസേനകളിലുമായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിതൃക്കൾ, പിതാമഹന്മാർ, മാതുലന്മാർ, സോദരന്മാർ, സ്യാലർ, പുത്രന്മാർ എന്നുവേണ്ട പലവിധത്തിലും ചാർച്ചയുള്ളവർ സ്നേഹിതന്മാർ ഇങ്ങനെ അനവധിഅനവധി യോദ്ധാക്കളെക്കണ്ടു ഇവരുടെയൊക്കെജീവനാശംവരുത്തുന്ന ഒരു യുദ്ധത്തിൽ താൻ ഭാഗഭാക്കാകുകയില്ലെന്നു ഒരു വൈമുഖ്യം ആ ബന്ധുസ്നേഹിയുടെ ഹൃദയത്തിൽ ഉദിച്ചു. അദ്ദേഹം സാരഥിയും ബന്ധുവുമായ കൃഷ്ണനോടു പറയുന്നു:—

"യുദ്ധോദ്യുക്തരായി ഈ ബന്ധുക്കൾ ഇവിടെ അണിനിരന്നുനിൽക്കുന്നതു കണ്ടിട്ടു എന്റെ ദേഹം തളരുന്നു. വില്ലു കൈയിൽ നിന്നു താനേ വിട്ടുപോകുന്നു. എനിക്കു നില്ക്കാൻ തന്നെ ശക്തി തോന്നുന്നില്ല. എന്റെ ഹൃദയം എന്തോ പിടിയ്ക്കുംപോലെ തോന്നുന്നു. അല്ലയോ ശ്രീകൃഷ്ണ, ഞാൻ ചുററും ദുശ്ശകുനങ്ങൾ കാണുന്നു. എന്റെ ഉററ ബന്ധുക്കളെ കൊല്ലുന്നതിൽ നിന്നു എനിക്കു യാതൊരു ശ്രേയസ്സും ഉണ്ടാകുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല. എനിക്കു വിജയമോ സിംഹാസനമോ വേണമെന്നു തോന്നുന്നില്ല: സാമ്രാജ്യവും അതുകൊണ്ടുള്ള സുഖാനുഭവങ്ങളും ബന്ധുക്കളില്ലാതെ എന്താണു്?"

എന്നിത്യാദി ശോകപാരവശ്യത്തോടെ ശ്രീകൃഷ്ണനോടു പറഞ്ഞു അർജ്ജുനൻ ആശാരഹിതനായി തേരിൽതന്നെ വീണുപോയി. അർജ്ജുനൻെറ പരിതാപകരമായ ഈ സ്ഥിതികണ്ടു ആ യോദ്ധൃവീരനെ യുദ്ധസന്നദ്ധനാക്കാൻ ശ്രീകൃഷ്ണൻ ഉപദേശിച്ച വാക്പ്രപഞ്ചമത്രേ 'ഭഗവൽഗീത' എന്ന പേരിൽ അറിയപ്പെടുന്നതു്.

മഹാഭാരതം എന്ന അതിമഹത്തും അത്യന്തവിശിഷ്ടവുമായ ഗ്രന്ഥത്തിലെ അവസാനമില്ലാത്ത തത്വോക്തികളിൽവെച്ചു ഏറ്റവും ദിവ്യമാണു ഭഗവൽഗീത. പുരാണപ്രസിദ്ധിയേറിയ കുരുക്ഷേത്രയുദ്ധഭൂമിയിൽവെച്ചു ശ്രീകൃഷ്ണൻെറ അതിമാഹാത്മ്യവത്തായ വദനത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ട ഈ ദിവ്യഗീതത്തോടു കിടനിൽക്കാൻ ഭാരതീയഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ മറെറാന്നും തന്നെയില്ല.

ഭഗവൽഗീത യോഗവേദാന്താദി ഗഹനവിഷയങ്ങളെപ്പററിയുള്ള ഒരു ഗ്രന്ഥമാണെന്നും അതുകൊണ്ടു ലൗകികമായ പ്രയോജനങ്ങൾ വളരെക്കുറവാണെന്നും ഒരഭിപ്രായമുണ്ടു്. എന്നാൽ ഈ അഭിപ്രായം തിരെ വാസ്തവമല്ല ലോകത്തിൽ മുഴുകുന്ന പ്രായോഗികനായ ഒരു കമ്മരതന്നു ഏറ്റവും പ്രയോജനകരമായ വിധത്തിലാണു ഈ സൂക്തിസമുച്ചയം മുഴുവൻ കാണപ്പെടുന്നതു്. യുദ്ധരംഗത്തിൽ ശോകനൈരാശ്യങ്ങൾ പിടിപെട്ട അവശനായ ഒരാളെ വീണ്ടും സമരത്തിലേക്കു പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചതു ഇതിലെ തത്വരത്നങ്ങളാണെന്നു അറിയുമ്പോൾ ഇക്കാര്യം വിശേഷിച്ചു പറയേണ്ടതായിട്ടുമില്ല. സമാധാനവും സംതൃപ്തിയും സ്ഥാപിക്കു

ന്നതിന്നു ദുഷ്ടശിക്ഷണം അത്യന്താപേക്ഷിതമായി പ്രായോഗികജീവിതത്തിൽ നാം കാണുന്നില്ലേ? ഈ അഭിപ്രായത്തിന്റെ വികസിതമായ ഒരു രൂപം തന്നേയാണു ശ്രീകൃഷ്ണൻ അർജ്ജുനനെ മനസ്സിലാക്കിക്കൊടുക്കുന്നതു്.

ലോകത്തു ജീവിക്കുന്ന ഓരോരുത്തരും അവരവരുടെ കൃത്യം ധർമ്മബോധത്തോടെ നിറവേററണമെന്നുള്ള തത്വം ഗീതയിൽ അതിവിസ്തൃതമായി പ്രകാശിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ജനനമരണങ്ങളുടെ യഥാർത്ഥരൂപം മനസ്സിലാക്കി മനുഷ്യൻ മൃതിജന്മങ്ങളിൽ ആവശ്യമില്ലാതെ, നിരാശനാകരുതെന്നു ഗീത ഉപദേശിക്കുന്നു. എല്ലാ ആത്മാവും ഒന്നുതന്നെയെന്നും മനുഷ്യസമുദായം മുഴുവൻ ജീവാത്മാക്കളാണെന്നും നാം അറിയുന്നതോടുകൂടി ഒരു ലോകസ്നേഹം നമ്മിൽ ഉദിക്കുമല്ലോ എന്നുവേണ്ട മററു യാതൊരു ചിന്തകളും കൂടാതെ ജീവിതത്തിൽ ഏതെല്ലാം തരത്തിലുള്ള നിരാശകൾ വന്നുചമഞ്ഞാലും തെല്ലും ചാഞ്ചല്യം തട്ടാതെ, അത്യന്തം പ്രയോജനകരമായ വിധത്തിൽ നമ്മുടെ കാലം കഴിക്കണമെന്നുള്ള അതിവിശിഷ്ടമായ തത്വവും ഈ സൂക്തിസമുച്ചയത്തിൽ അടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. നമുക്കു നമ്മുടെ ധർമ്മം അനുസരിച്ചുള്ള ഓരോ കൃത്യങ്ങൾ നിർവ്വഹിക്കണമെന്നല്ലാതെ അവയുടെ ഫലം നാം ഉദ്ദേശിക്കുന്നതുപോലെതന്നെ വരണമെന്നു വിചാരിക്കാൻ പാടുള്ളതല്ല എന്നതു ഗീതയിൽനിന്നു ലഭിക്കുന്ന മറെറാരു വിശിഷ്ടതത്വമാണു്

ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ അത്യന്തം പ്രോത്സാഹകരങ്ങളായ ഈ തത്വങ്ങൾ കേട്ടു അർജ്ജുനന്റെ ഹൃദയക്ലാന്തി നിശ്ശേഷം

വിട്ടുമാറി. പഴയപടി ആ രാജന്യവീരൻ യുദ്ധത്തിനുതന്നെ ഉറച്ചു.

കുരുക്ഷേത്രയുദ്ധം പതിനെട്ടുദിവസത്തേക്കു നിലനിന്നു. ഈ പതിനെട്ടു ദിവസവും പാണ്ഡവന്മാർക്കു ശ്രീകൃഷ്ണനിൽനിന്നു ഒരുവിധത്തിലല്ലെങ്കിൽ മറെറാരുവിധത്തിൽ സഹായം ലഭിച്ചുകൊണ്ടേയിരുന്നു. ഭീഷ്മർ, ദ്രോണർ, ശല്യർ, കൃപർ, ജയദ്രഥൻ, കർണ്ണൻ എന്നിങ്ങനെയുള്ള സേനാനായകന്മാരെല്ലാം പരാജിതരും ഹതരും ആയി. പതിനെട്ടാംദിവസം ദുര്യോധനനും ഭീമനുമായുണ്ടായ യുദ്ധത്തിൽ ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ കൗശലപൂർവമായ സാഹ്യത്താൽ ഭീമസേനൻ സുയോധനനെ വധിച്ചു. കുരുക്ഷേത്രയുദ്ധം ഇങ്ങനെ അവസാനിച്ചു.

പതിനെട്ടാം അദ്ധ്യായം.

ശ്രീകൃഷ്ണനു ലഭിച്ച ശാപം.

സുയോധനന്റേയും സോദരന്മാരുടേയും കൗരവപക്ഷത്തുനിന്നു യുദ്ധംചെയ്ത മററു സേനാനിവീരന്മാരുടേയും അകാലമരണം ഹസ്തിനപുരത്തെ അന്തഃപുരവാസികളായ സ്ത്രീജനങ്ങളെ വല്ലാത്ത ശോകസാഗരത്തിൽ പതിപ്പിച്ചു. അവരിൽ വൃദ്ധയായ ഗാന്ധാരി പുത്രശരീരങ്ങൾ കാണുവാനുള്ള ഉൽക്കണ്ഠയോടുകൂടി സമരാങ്കണത്തിൽ എത്തി.

"പത്തുമൊരെട്ടും ദിവസവും മുട്ടാതെ
യുദ്ധങ്ങൾ ചെയ്തു മരിച്ചു കിടക്കുന്ന
പൃത്ഥ്വീപതികൾ മുടികടകാദിയും
വിസ്തൃതമായ രഥങ്ങൾ കൊടികളും,
രക്തത്തിൽവീണിഴയും കൊടിക്കൂറയും
ഛത്രങ്ങൾ ചാമരം താലവൃന്തങ്ങളും
ശസ്ത്രങ്ങളും ശസ്ത്രകൃത്തഗാത്രങ്ങളും,"

കണ്ടുകണ്ടു ഗാന്ധാരി അത്യന്തശോകത്താൽ തപ്തമാനസയായി അടുത്തുനിന്ന ശ്രീകൃഷ്ണനോടു ഈവിധം പറഞ്ഞു:—

"അല്ലയോ കൃഷ്ണ, നീ ഇതു കാണുന്നില്ലേ? ക്ഷത്രിയവീരന്മാരിൽ എത്രയും മുന്നണിയിൽ നിൽക്കേണ്ട ഭഗദത്തൻ തന്റെ ഗജവീരന്നടുത്തു രക്തവുമണിഞ്ഞു മരിച്ചുകിടക്കുന്നു. അതാ അതിനടുത്തു എത്രയും പരാക്രമശാലിയായ അർജ്ജുനപുത്രൻ അഭിമന്യുവിന്റെ മൃതശരീരം. ആ കുഞ്ഞിന്റെ മന്ദസ്മിതപൂർണ്ണമായ മുഖം ഹാ! ഇതാ നിർജ്ജീവമായി കാണപ്പെടുന്നു. അവന്റെ മാതാവിന്റെ ദുഃഖം—ഹാ! സഹിക്കാൻ മേല. കൃഷ്ണാ, ഞങ്ങളുടെ ഈ ദുഃഖങ്ങളിൽ നിനക്കു സഹതാപാംശകലംപോലും തോന്നുന്നില്ലേ? നിന്റെ മനസ്സു അത്ര കഠിനമാണോ?"

അടുത്തായി ഗാന്ധാരി തന്റെ വത്സലപുത്രന്മാരെ ദർശിച്ചു ശോകസന്തപ്തഹൃദയയായി ഇങ്ങനെ നിലവിളിക്കുന്നു:—

"അയ്യോ പുനരതിനങ്ങേപ്പുറത്തതാ
മെയ്യുഴകുള്ളദുശ്ശാസനനെന്മകൻ,
മാരുതികീറിപ്പിളൎന്നുകടിച്ചൊരു
മാറിടംകണ്ടാൽപൊറുക്കുമോപൈതലേ?
നീയെന്തിവണ്ണമെൻ മാധവാകാട്ടുവാൻ
തീയതുകത്തുന്നിതെന്നുള്ളിലീശ്വരാ.
മാറുമോകണ്ണുനീരിന്നെനിക്കുണ്ടായ-
താറുമോ ശോകമെൻമാനസേ ഗോപതേ?"

അടുത്തതായി ദുൎയ്യോധനപുത്രനായ ലക്ഷ്മണൻ, അംഗരാജാവായ കൎണ്ണൻ എന്നിവരെ കണ്ടതിനുശേഷം ഗാന്ധാരി സാക്ഷാൽ ശോകകാരണമായ ദുൎയ്യോധനന്റെ മൃതശരീരത്തിനടുത്തെത്തി വിലപിക്കുന്നു:—

"ഉണ്ണിമകനെ, ഹാ! ദുൎയ്യോധനാ തവ
പൊന്നിൻകിരീടവുംഭൂഷണജാലവും;
ഉമ്പർകോനൊത്തൊരുവമ്പുംപ്രതാപവും
ഗംഭീരമായൊരുഭാവവുംഭംഗിയും,
ഇട്ടുംകളഞ്ഞുടനെന്നെയുമെത്രയു-
മിഷ്ടമായിട്ടുംപിതാവിനെത്തന്നെയും,
പെട്ടെന്നുപേക്ഷിച്ചുപൊയ്ക്കൊണ്ടതെന്തുനീ
പൊട്ടുന്നിതെന്മനംകല്ലിനെക്കാളഹോ!"

ഈ അതിദാരുണമായ കാഴ്ച ഗാന്ധാരിയെ അത്യധികം വ്യസനിപ്പിച്ചു. ആ കൗരവമാതാവായ വൃദ്ധ അവിടെ യുദ്ധരംഗത്തിൽ മൃതശരീരങ്ങളുടെ മേൽ വീണുരുണ്ടു് മോ

"പത്തുമൊരെട്ടും ദിവസവും മുട്ടാതെ
യുദ്ധങ്ങൾ ചെയ്തു മരിച്ചു കിടക്കുന്ന
പൃത്ഥ്വീപതികൾ മുടികടകാദിയും
വിസ്തൃതമായ രഥങ്ങൾ കൊടികളും,
രക്തത്തിൽവീണിഴയും കൊടിക്കൂറയും
ഛത്രങ്ങൾ ചാമരം താലവൃന്തങ്ങളും
ശസ്ത്രങ്ങളും ശസ്ത്രകൃത്തഗാത്രങ്ങളും,"

കണ്ടുകണ്ടു ഗാന്ധാരി അത്യന്തശോകത്താൽ തപ്തമാനസയായി അടുത്തുനിന്ന ശ്രീകൃഷ്ണനോടു ഈവിധം പറഞ്ഞു:—

"അല്ലയോ കൃഷ്ണ, നീ ഇതു കാണുന്നില്ലേ? ക്ഷത്രിയവീരന്മാരിൽ എത്രയും മുന്നണിയിൽ നിൽക്കേണ്ട ഭഗദത്തൻ തന്റെ ഗജവീരന്നടുത്തു രക്തവുമണിഞ്ഞു മരിച്ചുകിടക്കുന്നു. അതാ അതിനടുത്തു എത്രയും പരാക്രമശാലിയായ അർജ്ജുനപുത്രൻ അഭിമന്യുവിന്റെ മൃതശരീരം. ആ കുഞ്ഞിന്റെ മന്ദസ്മിതപൂർണ്ണമായ മുഖം ഹാ! ഇതാ നിർജ്ജീവമായി കാണപ്പെടുന്നു. അവന്റെ മാതാവിന്റെ ദുഃഖം- ഹാ! സഹിക്കാൻ മേല. കൃഷ്ണാ, ഞങ്ങളുടെ ഈ ദുഃഖങ്ങളിൽ നിനക്കു സഹതാപാശകലംപോലും തോന്നുന്നില്ലേ? നിന്റെ മനസ്സു അത്ര കഠിനമാണോ?"

അടുത്തതായി ഗാന്ധാരി തന്റെ വത്സലപുത്രന്മാരെ ദർശിച്ചു ശോകസന്തപ്തഹൃദയയായി ഇങ്ങനെ നിലവിളിക്കുന്നു:—

"അയ്യോ പുനരതിനങ്ങേപ്പുറത്തതാ
മെയ്യുഴകുള്ള ദുശ്ശാസനനെന്മകൻ,
മാരുതികീറിപ്പിളൎന്നുകടിച്ചൊരു
മാറിടംകണ്ടാൽപൊറുക്കുമോപൈതലേ?
നീയെന്തിവണ്ണമെൻ മാധവാകാട്ടുവാൻ
തീയതുകത്തുന്നിതെന്നുള്ളിലീശ്വരാ.
മാറുമോകണ്ണുനീരിന്നെനിക്കുണ്ടായ-
താറുമോ ശോകമെൻമാനസേ ഗോപതേ?"

അടുത്തായി ദുര്യോധനപുത്രനായ ലക്ഷ്മണൻ, അംഗരാജാവായ കൎണ്ണൻ എന്നിവരെ കണ്ടതിനുശേഷം ഗാന്ധാരി സാക്ഷാൽ ശോകകാരണമായ ദുര്യോധനന്റെ മൃതശരീരത്തിനടുത്തെത്തി വിലപിക്കുന്നു:—

"ഉണ്ണിമകനെ, ഹാ! ദുര്യോധനാ തവ
പൊന്നിൻകിരീടവുംഭൂഷണജാലവും,
ഉമ്പർകോനൊത്തൊരുവമ്പുംപ്രതാപവും
ഗംഭീരമായൊരുഭാവവുംഭംഗിയും,
ഇഷ്ടംകളഞ്ഞുടനെന്നെയുമെത്രയു-
മിഷ്ടമായിട്ടുംപിതാവിനെത്തന്നെയും,
പെട്ടെന്നുപേക്ഷിച്ചുപൊയ്ക്കൊണ്ടതെന്തുനീ
പൊട്ടുന്നിതെന്മനംകല്ലിനെക്കാളഹോ!"

ഈ അതിദാരുണമായ കാഴ്ച ഗാന്ധാരിയെ അത്യധികം വ്യസനിപ്പിച്ചു. ആ കൗരവമാതാവായ വൃദ്ധ അവിടെ യുദ്ധരംഗത്തിൽ മൃതശരീരങ്ങളുടെ മേൽ വീണുരുണ്ടു് മോ

ഹാലസ്യപ്പെട്ടു. വീണ്ടും പ്രബോധവതിയായി ഒട്ടധികം വിലപിച്ചു. തന്റെ കോപതാപനൈരാശ്യങ്ങൾ എല്ലാം കൂടെ ഒററ പൊട്ടലായി ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ നേക്കു ശാപരൂപത്തിൽ ആ വൃദ്ധരാജ്ഞി ഈ വിധം പറഞ്ഞു അവസാനിപ്പിച്ചു:—

“ഇത്രകുടിലതപമുണ്ടായൊരുത്തനെ
പൃഥ്വിയിലിങ്ങനെ കണ്ടീലകേശവാ,
പാണ്ഡവയൊരുപുറംനിന്നീ പോരതിൽ
നിങ്ങാതഭിമാനികളായഭ്രപരെ;
രണ്ടുപുറത്തുമുള്ളോർകളെക്കൊല്ലിച്ചു
കൊണ്ടതു മററാരുമല്ല നീയെന്നിയേ.
എന്തിനു മററുള്ളവരെപ്പറയുന്നു
ചിന്തിക്കിൽനിൻമറിമായമിതൊക്കയും.”

ഗാന്ധാരി വീണ്ടും ശ്രീകൃഷ്ണനോടു പറഞ്ഞകൂട്ടത്തിൽ ഒരു ശാപവും അടങ്ങിയിരുന്നു.

“ആന്തരമിത്രയുള്ളൊരുനീയുംതവ
വംശവുംകൂടെമുടിഞ്ഞുപോമില്ലൊരു
സംശയംമൂന്നുപന്തീരാണ്ടുചെല്ലുമ്പോൾ.”

ഈ ശാപവചനം കേട്ടു കൃഷ്ണൻ മന്ദസ്മിതംചെയ്കതേയുള്ളൂ. അങ്ങനെയാണു ഭവിതവ്യതയെങ്കിൽ അതു തടുക്കാൻ ആർക്കുമേ സാധിക്കുകയില്ലല്ലോ എന്നു പറഞ്ഞു അദ്ദേഹം ശാന്തനാവുകയാണു ചെയ്തതു്.

ഈ ശോകപരവശമായ രംഗത്തിന്നുശേഷം ധൃത

രാഷ്ട്രരുടെ അപേക്ഷപ്രകാരം യുധിഷ്ഠിരൻ രാജോചിതങ്ങളായ ആഡംബരങ്ങളോടുകൂടിത്തന്നെ സുയോധനാദികളുടെ ശവസംസ്കാരകർമ്മം നടത്തി എല്ലാപേരും ദുഃഖമെല്ലാം കളഞ്ഞു സന്തുഷ്ടിയും സമാധാനവും പ്രാപിച്ചു.

പുത്രമരണദുഃഖിതയായ ഗാന്ധാരിയുടെ അവസാനത്തെ വാക്കുകൾ വ്യർത്ഥമായില്ല. കുരുക്ഷേത്രയുദ്ധം കഴിഞ്ഞു മുപ്പത്താറു വർഷങ്ങൾക്കുശേഷം യാദവവംശത്തിന്നു എങ്ങനെയാണു വിനാശം സംഭവിച്ചതു എന്ന കഥ നമുക്കു വഴിയേ അറിയാം.

*　　*　　*　　*　　*　　*　　*　　*

അതിഘോരമായ കുരുക്ഷേത്രയുദ്ധത്തോടുകൂടി വിജയശ്രീഭരിതരായ പാണ്ഡവന്മാർ ഹസ്തിനാപുരം രാജധാനി കൈവശപ്പെടുത്തി. എങ്കിലും ധാർമ്മികനും ദയാലുവും ആയ യുധിഷ്ഠിരന്റെ വ്യസനത്തിന്നു അളവുണ്ടായിരുന്നില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിതാമഹന്മാരുടെ പുരാതനമായ രാജകുടുംബത്തിലെ അംഗങ്ങളിൽ പ്രബലന്മാരായ പലരേയും യുദ്ധമദ്ധ്യേ വധിക്കാനിടയായതിൽ അദ്ദേഹത്തിനുതോന്നിയ കുണ്ഠിതം അനല്പമായിരുന്നു. യുധിഷ്ഠിരന്റെ ഈ വിക്ലവത കണ്ടു മഹാത്മാവായ കൃഷ്ണൻ അനേകമനേകം തത്വങ്ങൾ ഓതി ആ രാജാവിനെ ആശ്വസിപ്പിച്ചു. ഇങ്ങനെ സമാശ്വാസ്തചിത്തനായ അജാതശത്രു അനുജാതന്മാരോടും പ്രണയിനിയോടുംകൂടി ഹസ്തിനാപുരരാജാവായി പട്ടാഭിഷേകവും നടന്നു.

യുധിഷ്ഠിരപട്ടാഭിഷേകത്തിന്നുശേഷം ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ഉ

പദേശപ്രകാരം ഹസ്തിനാപുരനാഥൻ ആചാൎയ്യവൎയ്യനും, യുദ്ധരംഗത്തിൽ മുറിവേററു ജീവത്യാഗത്തിന്നു ഉത്തരായനം പ്രതീക്ഷിച്ചു ശരശയനത്തിലായിരുന്ന വന്ദ്യവിദ്യാവൃദ്ധനും ആയ ഭീഷ്മരുടെ പക്കൽനിന്നു രാജ്യകാൎയ്യം സംബന്ധിച്ചു ഉപദേശങ്ങൾ മേടിക്കാൻ പോയി.

ശസ്ത്രത്തിലും ശാസ്ത്രത്തിലും ഒരുപോലെ നിഷ്ണാതനും ആചാൎയ്യവൎയ്യനുംആയ ഭീഷ്മർ മതം, സദാചാരം, രാജ്യതന്ത്രം, ഗൃഹസ്ഥധൎമ്മം, മുതലായവയെ സംബന്ധിച്ചു ഗഹനതത്വങ്ങൾ ഉപദേശിച്ചു യുധിഷ്ഠിരനെ ധൎമ്മനിഷ്ഠാരതനാക്കി. ഉത്തരായനകാലത്തു് ഭീഷ്മാചാൎയ്യരുടെ ദേഹവിയോഗാവസരത്തിൽ യുധിഷ്ഠിരാദിരാജാക്കന്മാർ എല്ലാം സന്നിഹിതരായി ആ ഗുരുവരനെ വന്ദിച്ചു. ഗംഭീരനായ ഭീഷ്മർ ഇങ്ങനെ ജീവത്യാഗംചെയ്തു.

യുധിഷ്ഠിരൻ, പട്ടാഭിഷേകത്തിന്നുശേഷം ശ്രീകൃഷ്ണസഹായത്തോടെ നടത്തിയ മറെറാരു മഹൽകൃത്യം അശ്വമേധം എന്നു പേരായ ഒരു യാഗമായിരുന്നു. ഈ അശ്വമേധയാഗകാലത്തായിരുന്നു ഉത്തരാദേവി കുരുവംശാങ്കുരമായ പരീക്ഷിത്തിനെ പ്രസവിച്ചതു് അശ്വമേധയാഗം യഥാവിധി നടത്തിയതിൽ ഭാഗഭാക്കുകളായ അതിഥികൾ എല്ലാം ഹസ്തിനപുരംവിട്ടു. കൃഷ്ണനാകട്ടെ, തന്റെ ബന്ധുക്കളും സുഹൃത്തുക്കളുമെന്ന നിലയിൽ അതേവരെ സഹചരിച്ചുപോന്ന പാണ്ഡവന്മാരെ വിട്ടു ദ്വാരകയിലേക്കു പോയി. ഈ യാത്രക്കുശേഷം ഒരിക്കലെങ്കിലും കൃഷ്ണൻ പാണ്ഡുപുത്രന്മാരെ കണ്ടതായി പറയപ്പെട്ടിട്ടില്ല. യുധിഷ്ഠിരനാകട്ടെ,

"ധർമ്മസ്ഥിതികരൻ നിർമ്മലൻ നിർമ്മമൻ
തൻമഹാമായാവിലാസങ്ങൾ ചിന്തിച്ചു",

* * * * *

ധർമ്മേണ രാജ്യംപരിപാലനംചെയ്തു
ധർമ്മദാരങ്ങളോടും കലർന്നാദരാൽ,
സോദരാമാത്യപുരോഹിതസാമന്ത-
ഭൂദേവപൌരജനങ്ങളോടുംമുദാ,
ഹസ്തിനമായപുരത്തിങ്കൽപാൎത്താരു
നിത്യസുഖത്തോടിരുന്നിതക്കാലമേ".

പത്തൊൻപതാം അദ്ധ്യായം.

യദുവംശാവസാനം.

പുരാണപ്രസിദ്ധമായ യദുവംശത്തിന്നു അലങ്കാരഭൂതനായ ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ജീവിതത്തിന്റെ ഗണ്യമായ ഭാഗം അങ്ങനെ കഴിഞ്ഞു. സത്യധർമ്മങ്ങളും ശാശ്വതസമാധാനവും നിലനിൎത്തുന്നതിന്നു ഈ അമാനുഷമഹിമാവാൻ പ്രയത്നിച്ചിട്ടുള്ളതിന്റെ ഫലമായി അനേകം ദുഷ്ടന്മാർ ലോകത്തുനിന്നൊഴിഞ്ഞു. ഉത്തരഭാരതത്തിൽ ജനോപദ്രവികളായി കാണപ്പെട്ട സകല ദുഷ്ടരാജാക്കന്മാരും അദ്ദേഹത്തിന്റെ സാമൎത്ഥ്യംകൊണ്ടു നാമാവശേഷരായി. ഒടുവിൽ അദ്ദേഹം ശാന്തശ്രമനായി ദ്വാരകയിൽതന്നെ നിവസിച്ചു. സന്തോഷം, ശാന്തി, സൌഖ്യം എന്നിവയനുഭവിക്ക

ത്തക്കവിധം ശോഭനമായ ഒരു ജീവിതം നയിച്ചു. ഇങ്ങ നെ വഷങ്ങൾ ഏകദേശം മുപ്പത്താറു കഴിഞ്ഞു.

സ്വതേതന്നെ കലഹപ്രിയരായ യാദവന്മാക്ക് ഒരു കാലത്തും സ്വൈരം ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ അ സാധാരണമായ നയം ഒന്നുമാത്രമാണ് അവരെ അല്പമെങ്കി ലും ഐകമത്യമുള്ളവരാക്കിത്തീത്തിരുന്നതു് ഇപ്പോളാക ട്ടെ, യാദവരും, കൃഷ്ണന്റെ അനവധി പുത്രന്മാരും ഇങ്ങനെ അനേകമനേകം ശാഖകളായി രാജകുലത്തിൽതന്നെ അം ഗങ്ങൾ അധികപ്പെട്ടു അവർ ശുദ്ധ ദുരാചാരപ്രമത്തരായി ക്കലാശിച്ചു. അഹംഭാവം അവരുടെ പ്രത്യേകതയായി. ശ്രീകൃഷ്ണനു ബഹുജനസഞ്ചയം നൽകിവന്ന ബഹുമതി കണ്ടു അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുത്തബന്ധുക്കൾ എന്ന നില യിൽ അവർ അത്യന്തം പ്രമത്തരായി. ലോകത്തു ആരേ യും വകവെക്കാതെ, സ്ത്രീസേവ, മദ്യപാനം, ജനപീഡനം എന്നിവയിൽ അവർ അത്യധികം ഉത്സാഹം പ്രദർശി പ്പിച്ചു. എന്നാൽ ഇവരിൽനിന്നു നാനാപ്രകാരത്തിലുള്ള പീഡകൾ അനുഭവിച്ചുപോന്ന ജനങ്ങളാകട്ടെ, ശ്രീകൃഷ്ണ ന്റെ മഹത്വം കരുതി എല്ലാം ക്ഷമാപൂർവം സഹിച്ചുപോ ന്നു. ജനപീഡ വദ്ധിക്കുന്നുവെന്നു കണ്ടപ്പോൾ കൃഷ്ണൻത ന്നെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുത്ത ബന്ധുക്കളായ ധർമ്മഭ്രഷ്ട രുടെ അവസാനം കാണുമാൻ ആഗ്രഹിക്കുകപോലും ഉണ്ടാ യിയത്രേ. ഈ നാശത്തിനു കാരണഭൂതമായ ഒരു വിചി ത്രസംഭവം ഇങ്ങനെ പറയപ്പെടുന്നു.

ഇക്കാലത്തു ഒരുദിവസം ശ്രീകൃഷ്ണനെക്കാണുമാൻ വ

സിഷ്ഠൻ, വിശ്വാമിത്രൻ, നാരദൻ തുടങ്ങിയ അനേകം മഹർഷിമാർ വന്നു. മദപ്രമത്തരായ യാദവരാജകുമാരന്മാർ അതിഥികളായ മഹർഷിമാരെ അധിക്ഷേപിക്കാൻ ഒരു വിദ്യ കണ്ടുപിടിച്ചു. സാംബൻ എന്ന തങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിൽ നിന്നുതന്നെ ഒരു യുവാവിനെ ഗർഭവതിയായ ഒരു സ്ത്രീയുടെ വേഷം ചമയിച്ചു അവർ കൊട്ടാരവാതുക്കൽ നിറുത്തി. മഹർഷിമാരിൽ ഒരാളോടു അവരിൽ ഒരാൾ ഇപ്രകാരം ചോദിച്ചു:—

"അല്ലയോ ഋഷിവര്യാ ഇവൾ എപ്പോഴാണു പ്രസവിക്കുന്നതു്? കുഞ്ഞു പെണ്ണോ ആണോ എന്നു ഒന്നു പറഞ്ഞു തന്നാലും."

കേവലം തങ്ങളെ അവമാനിക്കാൻ രാജകുമാരന്മാർ നടത്തിയ ഈ ഉദ്യമത്തിൽ കോപിച്ചു മഹർഷിയാകട്ടെ, "ഇവൾ താമസിയാതെ ഒരു ഇരുമ്പുലക്കക്കഷണം പ്രസവിക്കും. ആ ഇരിമ്പുലക്ക നിങ്ങളുടെ വംശത്തിനു നാശകരമായിത്തീരുകയും ചെയ്യും" എന്നാണു മറുപടി കൊടുത്തതു്.

മഹർഷിയുടെ വാക്കു വ്യർത്ഥമായി ഭവിക്കയില്ലല്ലോ. അധികം താമസിയാതെ സാംബശരീരത്തിൽ നിന്നു ഒരു ഇരുമ്പുലക്കക്കഷണം പൊട്ടിപ്പുറപ്പെട്ടു. ഇമ്മാതിരിയുള്ള ദുശ്ശകുനങ്ങൾ കണ്ടു ശ്രീകൃഷ്ണൻ യാദവരെ സമുദ്രതീരത്തിലേക്കു ഒരു തീർത്ഥയാത്രചെയ്യാൻ ആജ്ഞാപിച്ചു. അവരാകട്ടെ ഇരുമ്പുലക്കക്കഷണം നശിപ്പിക്കാൻ രാകി ആ പൊടി സമുദ്രത്തിൽ കലക്കി.

സമുദ്രതീരത്തിൽ തീൎത്ഥയാത്രയ്ക്കെത്തിയ യാദവന്മാർ അവരുടെ നിയമഭഞ്ജകമായ ജീവിതരീതിതന്നെ തുടൎന്നു. മദ്യപാനം, സ്ത്രീസുഖാനുഭൂതി എന്നിവയിൽ ആകണ്ഠം മുഴുകി തമ്മിൽ കലഹിച്ചു. ഓരോരുത്തരും പരസ്പരവിരോധികളായി തമ്മിൽ യുദ്ധം തുടങ്ങി.

"പടുതരമോട്ടടനടുത്തുവെട്ടിയും,
തട്ടത്തുമമ്പുകൾതൊട്ടുത്തുടനുടൻ,
മഴപെയ്യുംവണ്ണംപൊഴിഞ്ഞുമന്യോന്യം
പുഴകളെപ്പോലെയൊഴുകിചോരയും."

പരസ്പരയുദ്ധത്തിന്റെ ഫലമായി യാദവന്മാർ ഒന്നൊഴിയാതെ ചത്തൊടുങ്ങി. ഈ അനിഷ്ടസംഭവം കണ്ടു നിരാശനായ ബലരാമൻ സമുദ്രത്തിൽ ചാടി ആത്മഹത്യ ചെയ്തു. കൃഷ്ണനാകട്ടെ, ദാരുകൻ എന്ന തന്റെ തേരാളിയെ ഹസ്തിനപുരത്തേയ്ക്കയച്ചു ദ്വാരകയിലെ അനിഷ്ടസംഭവങ്ങളെ പാണ്ഡവരെ അറിയിക്കുകയും, തീൎത്ഥയാത്രയിൽ സംബന്ധിക്കാതെ യദുരാജധാനിയിൽ താമസിച്ചിരുന്ന സ്ത്രീകൾ കുട്ടികൾ ഇവരെ രക്ഷിക്കാനായി അൎജ്ജുനന്റെ സഹായം അഭ്യൎത്ഥിക്കുകയും ചെയ്തു. തദനന്തരം, അദ്ദേഹംതന്നെ തീൎത്ഥയാത്രാസ്ഥലത്തുനിന്നും ദ്വാരകയിലേക്കു തിരിച്ചു. ദുഃഖാൎത്തകളായ സ്ത്രീകളേയും അവിടെ ശേഷിച്ച കുഞ്ഞുകുട്ടികളേയും സമാധാനപ്പെടുത്തി. അൎജ്ജുനൻ എത്തുമ്പോൾ ആ പാണ്ഡവവീരനോടൊന്നിച്ചു ഹസ്തിനപുരത്തിൽ എത്തി ജീവരക്ഷണം ചെയ്തുകൊള്ളണമെന്നു അവരോടു ആജ്ഞാപിക്കുകയും ചെയ്തു. താമസിയാതെ

ദ്വാരക സമുദ്രാക്രമണത്തിൽ പെട്ടുമെന്നു ശ്രീകൃഷ്ണനിൽ നിന്നു് അറിവു ലഭിച്ച യാദവസ്ത്രീകളും സന്താനങ്ങളും അവിടെ എത്തിയ അർജ്ജുനനോടൊന്നിച്ചു ഇന്ദ്രപ്രസ്ഥത്തിലേക്കു തിരിച്ചു. അവിടെ എത്തി കൃഷ്ണപൌത്രനായ പ്രദ്യുമ്നന്റെ പുത്രൻ അനിരുദ്ധന്റെ മകനായ 'വജ്രൻ' എന്ന രാജകുമാരനെ യദുകുലാധിപതിയാക്കി വാഴിച്ചു. ദ്വാരകാവാസിയായ ശ്രീകൃഷ്ണനാകട്ടെ ആ വിശിഷ്ടപുരിയുടെ അന്ത്യം അടുത്തുവെന്നു കണ്ടു അന്ത്യാശ്രമപ്രവിഷ്ടനായി ഗഹനവനമദ്ധ്യത്തിലേക്കു തിരിച്ചു.

ഇരുപതാം അദ്ധ്യായം.

ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ സ്വർഗ്ഗാരോഹണം.

യദുവംശത്തിന്റെ ആകസ്മികമായ വിനാശം കൃഷ്ണനെ കഠിനമായി ക്ലേശിപ്പിച്ചുവെങ്കിലും ഭവിതവ്യത തടുക്കാൻ പാടില്ലെന്നു കരുതി അദ്ദേഹം ഏററവും ശാന്തചിത്തനായി. ദ്വാരകവിട്ടു വനവാസം അവലംബിച്ച ആ മഹാത്മാവു പിന്നെ ഏറെക്കാലം ഭൂതലത്തെ അലങ്കരിച്ചില്ല. സന്ന്യാസവൃത്തിയിൽ, യോഗാഭ്യാസരതനായി, അദ്ദേഹം,

........"വലത്തേശ്രീപാദ-
മണച്ചിടത്തേത്തുടതന്മേൽവെച്ചു്,
നിവിന്നു ജ്ജുദേഹമിരുന്നരുളിനാൻ
പവനൻതന്നെയുമടക്കിനിശ്ചലം."

പൊക്കമുള്ള ഒരു ആൽത്തറമുകളിൽ ഈവിധം യോഗിവൃത്തിയിൽ ആസനമുറപ്പിച്ചിരുന്ന ആ മഹാപുരുഷന്റെ അവസാനകാലത്തെപ്പററിയുള്ള കഥ ഇങ്ങനെ കാണുന്നു.

മനോഹരമായ ശ്രീകൃഷ്ണപാദം കണ്ട ഒരു വനേചരൻ മൃഗയാകൗതുകത്തോടെ സഞ്ചരിക്കുകയായിരുന്നു. പാദത്തിലെ തള്ളവിരൽ പക്ഷിയുടെ കൊക്കിനോടു സാദൃശ്യം വഹിച്ചതു യഥാൎത്ഥത്തിൽ ഒരു പതത്രിതന്നേയായിരിക്കുമെന്നു നിശ്ചയിച്ച കാട്ടാളൻ നിശിതമായ ഒരു ശരം പ്രയോഗിച്ചു. അല്പം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ മാത്രമാണു താൻ എയ്തതു ഒരു പക്ഷിയെ അല്ലായിരുന്നുവെന്നു കാട്ടാളനു മനസ്സിലായതു്. അവൻ അത്യന്തം പരിതപിച്ചു അടുത്തു ചെന്നു.

"തിരുമെയ്കണ്ടുള്ളിലവനാനന്ദവും
ശരമേല്പിച്ചതുനിനച്ചുഭീതിയും,
കനിവുകൊണ്ടൊരത്ഭുതവുംകൈക്കൊണ്ടു
വണങ്ങിനാൻതെരുതെരെക്കിരാതനും."

കൃഷ്ണനാകട്ടെ, അവനോടു യാതൊരു പകയും കരുതാതെ അവന്റെ കൈപ്പിഴയിൽ ലവലേശം കുണ്ഠിതപ്പെടാതെ അവനെ അനുഗ്രഹിക്കയാണുണ്ടായതു്. ഈ അവസരത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ തേരാളിയായ ദാരുകൻ ഏററവും ദുഃഖത്തോടെ അവിടെ എത്തി. തന്റെ സ്വാമിക്കു നേരിട്ട അസ്ത്രപ്രയോഗരൂപമായ ആപത്തിൽ ദാരുകൻ അത്യധികം വ്യസനിച്ചു ഈവിധം വിലപിച്ചു:—

"അല്ലയോ സ്വാമിൻ, അവിടുന്ന ഈവിധം ഞങ്ങളെ ചതിച്ചുവോ? ഈയുള്ളവൻെറ ബുദ്ധി ഇതാ അവശമാകുന്നു. അവിടത്തെ അതിമനോഹരമായ തൃച്ചേവടിയിൽ ഇന്നേവരെ ഇടവന്നിട്ടില്ലാത്തവിധം ഒരു ശരമേൽക്കാൻ എന്താണു കാരണം? അവിടത്തെ പിരിഞ്ഞു അരനിമിഷം പോലും വസിക്കുന്നതിനു ഞങ്ങൾക്കു ശക്തിയില്ലേ നാഥാ."

ദുഃഖപരവശമായി ദാരുകൻ ഇങ്ങനെ വിലപിക്കുന്നതിനു സമാധാനം ശ്രീകൃഷ്ണൻ ഈ വിധം അരുളിച്ചെയ്തു.

"ഈ സംഭവങ്ങളെല്ലാം വേഗം നീ ദ്വാരകയിൽ എത്തി അറിയിക്കണം. കാലത്തിൻെറ ശക്തി ആക്രമേ തടുക്കാൻ പാടുള്ളതല്ല. എത്രയോ എത്രയോ മഹാന്മാർ ഇഹലോകവാസം വെടിഞ്ഞുകഴിഞ്ഞില്ലേ? എൻെറ എത്രയും പ്രിയപ്പെട്ട ജ്യേഷ്ഠൻതന്നേയും പരലോകം പ്രാപിച്ചില്ലേ? എനിക്കും ഈ ലോകവാസം അവസാനിക്കാറായി എന്നു കരുതിക്കൊള്ളുകതന്നെ. മുമ്പൊരുകാലത്തു അതിസ്വസ്ഥതയോടെ ജീവിച്ച എന്നേയും ദുഃഖങ്ങൾ കടന്നുപിടികൂടി. ഇതാ ഇനി എനിക്കു അവയിൽനിന്നു മോചനം പ്രാപിക്കാൻ പോകുന്നു. ഇനി ദ്വാരകയിൽ ഒരുവരും താമസിക്കരുതെന്നു പ്രത്യേകം പറയുക. ആ വിശിഷ്ടപുരി മുഴവൻ സമുദ്രം അതിക്രമിച്ചു മുക്കമാറായിപ്പോയി. അവിടെയുള്ള ധനധാന്യാദികളുംകൊണ്ടു സ്ത്രീകളും ബാലികാബാലന്മാരും അർജ്ജുനനോടുകൂടി ഹസ്തിനപുരത്തു എത്തിക്കൊള്ളട്ടെ."

ഈ സന്ദേശം തൻെറ പ്രിയസാരഥിക്കു നല്കി ദാരു

തലോകമഹാദശ്മായ ആ തിരുവുടൽ ഇഹലോകത്തുനിന്നു എന്നേയ്ക്കുമായി മറഞ്ഞു. എന്നാൽ, ആ വിശിഷ്ടമഹാപുരുഷൻെറ ചരിതം ആചന്ദ്രതാരം സകലലോകസമാരാധനീയമായി പരിലസിക്കുമെന്നതിൽ സംശയമില്ല. അങ്ങനെ, ദേവകീവസുദേവന്മാരുടേ ആ അഷ്ടമസന്താനം, കംസൻെറ ആ കാലൻ, പാണ്ഡുവന്മാരുടെ ആ വിശിഷ്ടബന്ധു, ലോകത്തിൻെറ ആ നിത്യനിമ്മലാദർശം ഭൗതികമായ ശരീരവിയോഗം ചെയ്തു. സ്വർഗ്ഗാരോഹണകാലത്തു ശ്രീകൃ

*　　*　　*　　*　　*

ഷ്ണനു നൂററിഇരുപത്താറു വയസ്സുള്ളതായി പറയപ്പെട്ടുന്നുണ്ടു്.

ഇരുപത്തൊന്നാം അദ്ധ്യായം.

ഉപസംഹാരം.

ഉദ്ദേശം നാലായിരം സംവത്സരങ്ങൾക്കുമുമ്പു ഭാരതഭൂമിയിൽ അവതരിച്ചു ഒരു പുരുഷായുസ്സിൻെറ പരമാവധിവരെ ജീവിതം നയിച്ചു ലോകത്തിന്നു ആചന്ദ്രതാരം അനശ്വരാദർശമായിത്തീൎന്നിട്ടുള്ള ശ്രീകൃഷ്ണൻെറ ചരിതം കേവലം പുരാണത്തിലെ കെട്ടുകഥയായി തള്ളിക്കളവാൻ പാടുള്ളതല്ല. ജനോപദ്രവകാരികളായിത്തീൎന്ന ദുഷ്ടരാജാക്കന്മാരുടെ ഭരണത്തിൽനിന്നു ഭൂതലരക്ഷയുദ്ദേശിച്ചു അവതീൎണ്ണനായ ആ മഹാത്മാവിനെ ഹിന്ദുജനസഞ്ചയം ഈശ്വരാവതാരമാ

യി ഗണിക്കുന്നുണ്ടു്. എന്നാൽ അത്ഭുതകൃത്യങ്ങൾ എന്ന ഇന്ദ്രജാലപ്രയോഗത്താൽ അനഭിജ്ഞന്മാരുടെ ആശ്ചര്യ്യങ്ങൾക്കു മാത്രം പാത്രീഭവിക്കുന്ന ഒരു പുരാണനായകൻ എന്ന നില മാററിവെച്ചു്, ചരിത്രപുരുഷനായ ഒരു മഹാത്മാവു്, ലോകതത്വോപദേഷ്ടാവും പ്രായോഗികകുശലനും ആയ ഒരു ആദർശപുരുഷൻ എന്നീ നിലകളിൽക്കൂടെ കാണുമ്പോഴും കഥാനായകൻ സമസ്തലോകത്തിൻേറയും ആദരവുകൾക്കു പാത്രീഭവിക്കുകതന്നെ ചെയ്യുന്നു.

ശ്രീകൃഷ്ണൻെറ ജീവിതത്തിലെ പ്രഥമവും പ്രധാനവും ആയ സന്ദേശം പ്രേമം, കരുണ എന്നിവകളാകുന്നു. ദേവകീവസുദേവന്മാൎക്കു സൂനുവായി അദ്ദേഹം അവതരിച്ച കാലംതൊട്ടു ദ്വാരകയിൽനിന്നു അന്തർദ്ധാനംചെയ്ത കാലം വരേയും, എന്നുവേണ്ട ഇഹലോകത്തുനിന്നു തിരുഭ്രതനായ കാലഘട്ടംവരേയും ആ മഹാത്മാവിൽ സർവ്വദാ കളിയാടിപ്പോന്ന ഒരു മഹാഗുണം സർവ്വലോകത്തോടും ഉള്ള പ്രേമം ഒന്നു മാത്രമാണു്. ഈ പ്രേമം തന്നെയാണു വൃന്ദാവനത്തിൽ ഗോപരിപാലനം ചെയ്തകാലത്തു ഗോപകുമാരന്മാരോടും ഗോപികമാരോടും, ദ്വാരകാവാസിയായകാലത്തു പാണ്ഡവരോടും, എന്നുവേണ്ട എല്ലാവരോടും എപ്പോഴും പ്രദർശിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളതു്.

കേവലം ഒരു ശിശുവായിരിക്കുമ്പോൾതന്നെ അദ്ദേഹത്തിൻെറ അനന്യസാധാരണമായ സൗന്ദൎയ്യപ്രകർഷവും ചൈതന്യവിലാസവും ഗോപീജനങ്ങളിൽ അനല്പമായ പ്രേമധാരയെ വർഷിച്ചു. അവർ ഓരോരുത്തരും സ്വന്തം ശി

ത്തുവിനെപ്പോലെ ഈ ദിവ്യമൂർത്തിയെ സ്നേഹിച്ചു ലാളിച്ചു സന്തുഷ്ടകളായി. ഈ നിർമ്മലപ്രേമത്തിന്റെ മറെറാരു രൂപം തന്നേയാണു ബാലനായ ശ്രീകൃഷ്ണൻ ഗോപബാലന്മാരോടും ബാലഗോപികമാരോടും പ്രദർശിപ്പിച്ചിരുന്നതു്. അതിന്റെ ഫലമായി അവരെല്ലാപേരും അദ്ദേഹത്തെ അത്യധികം സ്നേഹിച്ചു. തങ്ങളുടെ ഗൃഹങ്ങളേയും ബന്ധുക്കളേയുംകൂടി മറന്നു അവർ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സാഹചര്യജന്യമായ ആനന്ദം അനുഭവിച്ചു. അദ്ദേഹത്തോടുകൂടി പ്രഭാതം മുതൽ അർദ്ധരാത്രംവരെയും സഹവസിക്കുന്നതിലും അവർക്കു അലംഭാവം ഉണ്ടായതുമില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അവതാരത്തോടുകൂടി ഗോകുലത്തിലെ അന്തരീക്ഷം ഒട്ടുക്കു പ്രേമരൂപകമായ ഒരു നവചൈതന്യം നൃത്തംചെയ്തു.

വൃന്ദാവനത്തിലെ ഗോപാലകൃഷ്ണൻ അനശ്വരകൗമാരമൂർത്തിയായി പരിലസിക്കുന്നു. ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ഇക്കാലത്തെ രൂപം ആണു ശാശ്വതമായ ലോകസ്മരണയിൽ വർത്തിക്കുന്നതു്. വൃന്ദാവനത്തിൽ പരമമധുരമായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഓടക്കുഴൽവായന നിർമ്മലപ്രേമത്തിന്റെ ഒരു ശാശ്വതകാഹളം തന്നേയാണു് ഈ ഓടക്കുഴൽനാദം ഗോപബാലന്മാരേയും ഗോപികമാരേയും മാത്രമല്ല പശുക്കളെപ്പോലും അത്യധികമായി വിനോദിപ്പിച്ചുപോന്നു. ഹൃദയലാഘവംകൊണ്ടു നിർമ്മലസ്വഭാവവതികളായ ബാലഗോപികമാർക്കു പ്രേമത്തിന്റെ യഥാർത്ഥരൂപം മനസ്സിലാക്കിക്കൊടുത്തതു വൃന്ദാവനത്തിലെ മുരളീഗോപാലന്റെ മനോഹരവേണുനാദമത്രേ. അദ്ദേഹം അവരെയെല്ലാം അത്യധിക

മായി സ്നേഹിച്ചു. അപ്രകാരം നിമ്മലമായ സ്നേഹം മനു ഷ്യഹൃദയം സ്പർശിച്ചാൽ അതിനു ഒരു പ്രതിസ്പർശനം ഉ ണ്ടാകാതെ തരമില്ലല്ലോ. ഗോപികാഗോപന്മാരാസകലം അദ്ദേഹത്തെ ഭക്തിയെന്ന നിലവരെയെത്തുന്ന അന്യൂന പ്രേമത്തോടെ ആദരിച്ചു. തങ്ങളെത്തന്നെ വിസ്മരിച്ചു അ വർ അദ്ദേഹവുമായി അഭിന്നതയിൽ വത്തിച്ചു.

കംസൻ, ജരാസന്ധൻ, ശിശുപാലൻ, സുയോധനൻ എന്നു തുടങ്ങിയ പീഡാകാരികളുടെ നിശ്ശേഷമർദ്ദനത്തിൽ വ്യാപൃതനായിരുന്ന കാലത്തും കൃഷ്ണന്റെ ജീവിതം പ്രേമമ സൃണമായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉന്നം ഈ ജനോപ ദ്രവികളെ ഇല്ലായ്മചെയ്യുന്നതിനായിരുന്നുവെങ്കിലും തന്മൂ ലം ബഹുജനാനന്ദം സിദ്ധിക്കണമെന്നു മാത്രമായിരുന്നു യ ഥാത്ഥമായ ഉദ്ദേശം. അതിനാൽ, അതിപ്രതാപശാലിക ളായ ഈ ഭൂപതിവീരന്മാരെ ആസകലം അദ്ദേഹം ഉന്മൂല നാശംചെയ്തു എങ്കിലും അതിൽനിന്നു സ്വാത്ഥപരമായ ഭൂ തിശകലമെങ്കിലും ആ മഹാത്മാവു ആഗ്രഹിച്ചിരുന്നില്ല. കംസവധാനന്തരം മഥുരാപുരിയിലെ രാജാവായിരിക്കാൻ ഉ ഗ്രസേനൻ തുടങ്ങിയ അനേകം യാദവന്മാർ അദ്ദേഹത്തോ ടു നിർബ്ബന്ധപൂർവ്വമായി നിരന്തരം അപേക്ഷിച്ചു. പക്ഷേ അദ്ദേഹം അവക്കു മറുപടി കൊടുത്തതു ഇപ്രകാരമായി രുന്നു:—

"എനിക്കു ഒരുസിംഹാസനത്തിന്റെആവശ്യമോ അ തിലേക്കുള്ള ആഗ്രഹമോ ഇല്ല. ഒരു രാജാവായിക്കൊള്ളാ മെന്ന ഉദ്ദേശത്താലല്ല, ഞാൻ കംസനെ വധിച്ചിട്ടുള്ളതു.

ലോകസൗഖ്യത്തിന്നുവേണ്ടി മാത്രമാണ്, പീഡാകാരിയായ ആ രാജാവിന്നു ഞാൻ ഒരു അന്തം വരുത്തിയത്. ഞാൻ വീണ്ടും പഴയ വനവാസിയും ഗോപാലകനുമായിത്തന്നെ കഴിഞ്ഞുകൂടാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നതേയുള്ളു. ഗോപബാലന്മാരോടുകൂടി ആനന്ദമയമായി ജീവിക്കാവുന്ന എനിക്കു ഒരു രാജ്യംകൊണ്ടോ സുഖാനുഭൂതികൾകൊണ്ടോ യാതൊരു മെച്ചവും ആഗ്രഹിക്കാനില്ല."

ജരാസന്ധൻെറ ആക്രമണങ്ങളിൽനിന്നു യാദവന്മാരെ രക്ഷിക്കുന്നതിന്നു മാത്രമായിട്ടാണു അദ്ദേഹം പശ്ചിമസമുദ്രതീരത്തിലെ വനപ്രദേശങ്ങളെ ജനാധിവാസയോഗ്യമായ ഒരു ഉത്തമപുരിയാക്കിത്തീർത്തതു. ദ്വാരക എന്നു അനന്തരകാലങ്ങളിൽ സുപ്രസിദ്ധമായ ഈ പുരിരത്നത്തിൻെറ അധിപതി ശ്രീകൃഷ്ണൻ തന്നേയായിരുന്നു എങ്കിലും, പരമാർത്ഥത്തിൽ രാജ്യഭാരജന്യമായ യാതൊരു സുഖാനുഭൂതിയും അദ്ദേഹം ആശിച്ചിരുന്നില്ല. ദ്വാരകാധിപത്യം അദ്ദേഹത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്തിരുന്നുവെങ്കിൽതന്നെ ആയതു ആ വിശിഷ്ടപുരിയെ അന്യാക്രമണങ്ങളിൽനിന്നു രക്ഷിക്കുന്നതിന്നു മാത്രമായിരുന്നു.

സുപ്രസിദ്ധമായ കുരുക്ഷേത്രയുദ്ധത്തിന്നു പാണ്ഡവപക്ഷപാതിയായി ശ്രീകൃഷ്ണൻ പ്രയത്നിച്ചിട്ടുള്ളതും പാണ്ഡവസഖ്യത്തോടുകൂടി സുയോധനാദികൾക്കു എതിരായി പലേ ശ്രമങ്ങളിലും വ്യാപരിച്ചിട്ടുള്ളതും കൂടി അദ്ദേഹത്തിൻെറ സഹജമായ ലോകപ്രേമത്തെ വിളിച്ചു ചൊല്ലുന്നു. അന്യായമായി സുയോധനൻ പാണ്ഡവരുടെ വക അപഹരിച്ചിരു

ന്ന രാജ്യം തിരിയെ കൊടുപ്പിക്കാൻ കൃഷ്ണനെപ്പോലെ ഉദ്യ
ശ്രമിച്ച ഒരു മഹാത്മാവില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ ഒരിക്കലും സാ
ധിക്കുകയില്ലായിരുന്നു. കേവലം ഒരു ബന്ധു എന്ന നില
യിലല്ല അദ്ദേഹം കൗരവയുദ്ധഘട്ടത്തിൽ പാണ്ഡവരോടു
പെരുമാറിയതു്. ശാശ്വതശാന്തിയും സമാധാനവും ലോ
ത്തു നിലനിൎത്തുന്നതിന്നു യുദ്ധം കൂടാതെ കഴിക്കാൻ അദ്ദേഹ
ത്തെപ്പോലെ ആഗ്രഹിച്ച യാതൊരാളും ഇല്ലായിരുന്നു. ഈ
ഉദ്ദേശത്തോടെ ശ്രീകൃഷ്ണൻ പാണ്ഡവദൗത്യംതന്നെ വഹിച്ചു
കൗരവരാജധാനിയിൽ എത്തിയിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ, സമാധാ
നം ലക്ഷ്യമാക്കിയുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ സന്ധിശ്രമങ്ങൾ
എല്ലാം എതിരാളികളുടെ അതിമോഹം നിമിത്തം നിശ്ശേ
ഷം വിഫലമായിക്കലാശിച്ചുപോയി.

സുപ്രസിദ്ധമായ കുരുക്ഷേത്രയുദ്ധരംഗത്തു് നാം ശ്രീ
കൃഷ്ണനെ ഒരു ലോകാചാൎയ്യനായി കാണുന്നു. വൃന്ദാവന
ത്തിലെ ഗോപരിപാലനരതനായ ആ ബാലൻ ഭാരതീ
യാചാൎയ്യന്മാരിൽ അഗ്രേസരത്വം വഹിക്കുന്നതു് ഈ ഘ
ട്ടത്തിലാണു്. ഒരു മഹാനായ ദീൎഘദൎശി, സൂക്ഷ്മാവലോ
കനനിരതനായ ഒരു തത്വാന്വേഷകൻ എന്നീ നിലക
ളിൽ അദ്ദേഹം ലോകാദരത്തിന്നു പാത്രീഭവിക്കുന്നതു് ഈ
ഘട്ടത്തിലാണു്. അമാനുഷമായ ബുദ്ധിശക്തിയും അസാ
ധാരണമായ പാണ്ഡിത്യപ്രകൎഷവും, അലൗകികമായ ധാ
ൎമ്മികതത്വവും, ഈ ഘട്ടത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അധര
പുടങ്ങളിൽനിന്നു വിനിസ്സൃതങ്ങളായ അനശ്വരതത്വങ്ങൾ
സ്ഥാപിക്കുന്നുണ്ടു്. കംസശിശുപാലാദി രാജാക്കന്മാരുടെ
വധം പക്ഷേ ധീരനായ ഒരു പരാക്രമശാലിക്കു സാധി

ക്കമായിരിക്കാം. എന്നാൽ വേദാന്തസാരഗംഭീരങ്ങളായ ഒട്ടനവധി തത്വങ്ങൾ പ്രായോഗികജീവിതവുമായി കൂട്ടിയിണക്കി ഒരു നൈരാശ്യമൂൎത്തിക്കു ഉപദേശിച്ചുകൊടുത്ത ഭഗവൽഗീത ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ശാശ്വതാചാൎയ്യപദവിയ്ക്കു ലോകാവസാനംവരെ ശാശ്വതനിദർശമായിത്തന്നെ പരിശോഭിക്കും. അദ്ദേഹം ഈ അദ്ധ്യാത്മതത്വപ്രകാശനത്തോടുകൂടി ബുദ്ധിക്കു അവിഷയകമായി ഭവിക്കുന്നു. സകല ജനങ്ങളും അദ്ദേഹത്തെ ബഹുമാനിക്കാനും, വന്ദിക്കാനും, ആരാധിക്കാനും, അനുകരിപ്പാനും ഇടയാക്കുന്ന ആ പ്രേമം, ആ ധൎമ്മരതി, എന്നിവ എത്രത്തോളം എടുത്തു പറഞ്ഞാലും മതിയാകുന്നതല്ല.

ഗൃഹസ്ഥാശ്രമപ്രവിഷ്ടൻ എന്ന നിലയിലും ശ്രീകൃഷ്ണൻ പരമാദർശമൂൎത്തിയായിത്തന്നെ കാണപ്പെടുന്നു. പ്രിയതമൻ എന്ന നിലയിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജീവിതം ആദർശപരവും പ്രേമസമ്പൂൎണ്ണവുമായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിനു ഒന്നിലധികം പത്നിമാർ ഉണ്ടായിരുന്നുവെന്നുള്ളതു് കേവലം പരമാൎത്ഥമാണു്. എന്നാൽ അന്നത്തെ സാമുദായികാചാരം രാജവംശ്യൎക്കു ബഹുഭാൎയ്യാത്വം അനുവദിച്ചിരുന്നു. പോരെങ്കിൽ ദ്വാരകാസംരക്ഷണം ഉദ്ദേശിച്ചു അദ്ദേഹത്തിനു ബന്ധുബലം ലാക്കാക്കി ചില രാജകുമാരിമാരെ വേൾക്കുന്നതിനു ഇടവന്നിട്ടും ഉണ്ടായിരിക്കണം. എന്നാൽ ചില കെട്ടുകഥക്കാർ പറയുംപോലെ ശ്രീകൃഷ്ണനു പതിനാറായിരത്തെട്ടു ഭാൎയ്യമാർ ഉണ്ടായിരുന്നുവെന്നതു് ഒരിക്കലും വിശ്വാസയോഗ്യമാകുന്നില്ല. വിഷ്ണുപുരാണപ്രകാരം

കൃഷ്ണന്ന് പതിനാറായിരത്തൊന്നു ഭാൎയ്യമാരാണ്. പതിനാറായിരത്തേഴ് എന്നൊരു കണക്കും ആ പുരാണത്തിൽ തന്നെ കാണാം. അതേ പുരാണഗ്രന്ഥം അനുസരിച്ചു അദ്ദേഹത്തിന്ന് ആയിരത്തിനാനൂററിനാൽപ്പത്തു പുത്രന്മാർ ഉണ്ടായിരുന്നുവത്രേ!

വിഷ്ണുപുരാണം, ഹരിവംശം ഭാഗവതം എന്നീ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ അനുസരിച്ചുതന്നെ നോക്കുന്നപക്ഷം കൃഷ്ണന്നു പ്രധാനമായി എട്ടു ഭാൎയ്യമാർ ഉണ്ടായിരുന്നുവെന്നു കാണാം. ഇവർ രുക്മിണി, സത്യഭാമ, ജാംബവതി, കാളിന്ദി, മിത്രാവിന്ദ, സത്യാ, ഭദ്ര, ലക്ഷണ എന്നിവരുമാണ്. എന്നാൽ രുക്മിണി സത്യഭാമ എന്നിവരെയല്ലാതെ മററാരേയും ശ്രീകൃഷ്ണജീവിതത്തിലെ മറെറാരുഘട്ടത്തിലും നമുക്കു കാണ്മാൻ കിട്ടുന്നില്ല. പുരാണസാധാരണമായ അതിശയോക്തികൾക്കുള്ള ഭീമാകാരം നീക്കി നാം ചിന്തിക്കുന്നപക്ഷം ശ്രീകൃഷ്ണന്നു രുക്മിണി എന്നൊരു പത്നി മാത്രമേ പ്രധാനമായി ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു എന്നുതന്നെ അനുമിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. മററു അപൂൎവ്വം ചില പത്നിമാർകൂടെ ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ പോലും ആയതു സഖ്യസമ്പാദനശ്രമത്തിന്റെ ഫലങ്ങൾ മാത്രമാണ്.

ഇപ്രകാരമുള്ള മഹത്വത്തിന്നു അനുസരിച്ചുള്ള ഒരു സുഖഭൂയിഷ്ഠമായ ജീവിതമാണോ അദ്ദേഹം നയിച്ചിരുന്നതു്? ഒരിക്കലുമല്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജീവിതം ആരംഭംമുതൽ അവസാനംവരെ ക്ലേശഭൂയിഷ്ഠമായിരുന്നു. ഈ ക്ലേശസഹിഷ്ണുത അദ്ദേഹം അനുഭവിച്ചുപോന്നതു ഭൂലോക

ത്തിന്റെ ശാശ്വതനന്മയെ മാത്രം ഉദ്ദേശിച്ചും ആയിരുന്നു. നോക്കുക: അക്കാലത്തു ജീവിച്ചിരുന്ന യുദ്ധവീരന്മാരിൽ അത്യന്തവീരൻ ശ്രീകൃഷ്ണനായിരുന്നു. അദ്ദേഹം അതിശക്തിമാനായ ഒരു സേനാനായകനായിരുന്നു. രാജ്യതന്ത്രനിപുണനായ ഒരു പ്രായോഗികകുശലനായിരുന്നു. യുധിഷ്ഠിരനെപ്പോലുള്ള മഹാപ്രതാപശാലികൾക്കുപോലും ഉപദേഷ്ടാവായ ഒരു ഭരണതന്ത്രപടുവായിരുന്നു. ആൎയ്യാവൎത്തത്തിലെ ജനപീഡകരെയെല്ലാം നിശ്ശേഷവിദ്ധ്വംസനം വരുത്തിയ ഒരു കൎമ്മകുശലനായിരുന്നു. നിസ്സഹായരേയും പതിതരേയും ഉന്നമിപ്പിച്ച ഒരു സമുദായസ്നേഹിയായിരുന്നു. ദിവ്യജ്ഞാനസമ്പന്നരായ മഹൎഷിമാർപോലും വന്ദിച്ചുപോന്ന ഒരു തത്വജ്ഞശിരോരത്നമായിരുന്നു. ആൎയ്യാവൎത്തത്തിൽ കൎമ്മയോഗപദ്ധതിയുടെ അഭിനവപ്രചാരകനായ ഒരു മതാചാൎയ്യനായിരുന്നു. പ്രേമം ലോകത്തു എങ്ങും പ്രവഹിക്കുന്നതിനു കേന്ദ്രമായ ഒരു ശാശ്വതഹ്രദമായിരുന്നു. സൗന്ദൎയ്യം, ഗാംഭീൎയ്യം, സൗകുമാൎയ്യം എന്നിവ നൃത്തം ചെയ്തുപോന്നിരുന്ന ഒരു ജീവനരംഗമായിരുന്നു. എന്നാൽ അദ്ദേഹം എങ്ങനെയുള്ളവനായിരുന്നുവെന്നല്ലേ? "എന്റെ ഗൃഹത്തെക്കുറിച്ചോ ശരീരത്തെക്കുറിച്ചോ ഞാൻ കേവലം ഉദാസീനനാണ്. ഞാൻ എന്നിൽത്തന്നെ സന്തുഷ്ടനായിരിക്കുന്നു." ലോകത്തിലെ നിരന്തരക്ലേശങ്ങളിൽ ആകണ്ഠം നിമഗ്നനായിരുന്നിട്ടും ഒന്നിലും ആസക്തി പ്രദൎശിപ്പിക്കാത്ത ഒരു മഹാത്യാഗിയായിരുന്നു. അദ്ദേഹം നിവസിച്ചുപോന്ന പ്രദേശം മുഴുവൻ ആനന്ദം നൃത്തം ചെയ്തുപോന്നു. അദ്ദേഹത്തെ ഒന്നു കാണ്മാൻ സാധിച്ച ജന

ങ്ങൾ എല്ലാം അത്യാനന്ദം അനുഭവിച്ചുപോന്നിരുന്നു. ഒരു കാലത്തു വൃന്ദാവനത്തിലെ ഗോപികാഗോപന്മാരെ അദ്ദേഹം ആകർഷിച്ചതുപോലെ പ്രളയകാലപര്യന്തം അദ്ദേഹം ജനസമുദായത്തിന്റെ സുസൂക്ഷ്മശ്രദ്ധയെ ആകർഷിക്കും.

ഇപ്രകാരമത്രേ ഭാരതാദർശമായ ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ജീവിതം നമുക്കു ലഭിക്കുന്നതു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജീവിതവും, അദ്ദേഹം ലോകാഭ്യുദയം ഉദ്ദേശിച്ചു അനുഗ്രഹിച്ചരുളിയിട്ടുള്ള വിജ്ഞാനസമ്പത്തും ഭാരതീയ ജനസമുദായത്തിനു അനശ്വരദീപങ്ങളായി എന്നെന്നും പ്രശോഭിക്കുകതന്നെ ചെയ്യുന്നു.

ഇരുപത്തിരണ്ടാം അദ്ധ്യായം.

ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ അവതാരമഹത്വം.

ഉദ്ദേശം നാലായിരം സംവത്സരങ്ങൾക്കുമുമ്പു ഭാരതഭൂമിയിൽ അവതരിച്ച ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ജീവിതത്തിലെ പ്രധാനസംഭവങ്ങളെപ്പററി നമുക്കു ഒരു സാമാന്യജ്ഞാനം സിദ്ധിച്ചുവല്ലോ. അതുലമാഹാത്മ്യവാനായ ഈ ചരിത്രനായകൻ, അഥവാ പുരാണകഥാനായകൻ, സ്വാവതാരംകൊണ്ടു ലോകത്തിനു എന്തു പ്രയോജനമാണു നിർവ്വഹിച്ചിട്ടുള്ളതു എന്ന അംശം അല്പം ആലോചിക്കാം.

മൂന്നു

കൃഷ്ണന്റെ ജനനകാലഘട്ടം പുരാതനഭാരതത്തിൽ ഏ-
ത്രയും പ്രാധാന്യമേറിയ ഒന്നായിരുന്നു. പരമപ്രാചീനമായ ആൎയ്യജനസംസ്കാരം അതിന്റെ ഉച്ചൈസ്ഥ്വവമായനിലയിൽ എത്തി ക്രമേണ അധഃപതനോന്മുഖമായ ഒരു കാലഘട്ടമായിരുന്നു അതു്. കേവലം വൎഗ്ഗങ്ങളോ സംഘങ്ങളോ ആയി ഒരു സാമുദായികജീവിതം അവലംബിച്ചിരുന്ന ആൎയ്യന്മാർ നാഗരികതയുടെ ഫലമായി രാജാധിപത്യം അങ്ഗീകരിച്ചിരുന്നു. തങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിൽ നിന്നുതന്നെ ഏററവും ബലവാനും ഉൽകൃഷ്ടഗുണസമ്പന്നനും പ്രഭാവവാനും ആയ ഒരാളെ തിരഞ്ഞെടുത്തു രാജാവാക്കി വാഴിച്ചു ദേശഭരണത്തിൽ ആ രാജാവിനു കീഴടങ്ങിക്കൊടുക്കുക എന്ന പ്രാഥമികനയം അക്കാലത്തു പ്രതിഷ്ഠപ്രാപിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. ഇ പ്രകാരം സിദ്ധിച്ച രാജസ്ഥാനം കുലപരമ്പരയാ നിലനിന്നുപോന്നതിന്റെ ഫലമായി രാജ്യഭരണത്തിൽ ഗണ്യമായ അപാടവം ഉള്ളവർകൂടി ജനസഞ്ചയത്തിന്റെ മേൽ ദുസ്സഹമായ അധികാരങ്ങൾ പ്രയോഗിച്ചു പരപീഡനംതന്നെ ജീവിതവ്രതം എന്ന ഉദ്ദേശത്തിൽ ഭരണം നടത്തുവാൻ ഇടയായി. ഇങ്ങനെ രാജസ്ഥാനത്തിന്റെ അപ്രധൃഷ്യതയിൽ ആശ്വസിച്ചു മുഴുകി യഥേഷ്ടം സുഖലോലുപതയോടെ ജനമർദ്ദനം നിർവ്വഹിച്ച അനേകമനേകം രാജ്യാധിപന്മാർ അക്കാലത്തു ഉത്തരഭാരതത്തിൽ വൎദ്ധിച്ചു. ഇവരുടെ അനാശാസ്യമായ നയനിഷ്ഠുരതയുടെ ഫലമായി ജനസഞ്ചയത്തിനു അടിക്കടി ഉണ്ടായിക്കൊണ്ടിരുന്ന ആപത്തുകൾ അഗണ്യങ്ങളായിരുന്നില്ല.

അതുപോലെ, ആൎയ്യസംസ്കാരത്തിന്റെ പ്രതിഷ്ഠാകാ

ല്യം കഴിഞ്ഞു സാമുദായികസ്ഥിതിഗതികൾക്കു ഗണ്യമായവ്യ തിയാനം സംഭവിച്ചു. വൃത്തി അഥവാ ഉപജീവനമാൎഗ്ഗം അ വലംബിക്കുന്ന സ്വഭാവം അടിസ്ഥാനമാക്കി വിഭജനാധീന ങ്ങളായ സമുദായങ്ങൾ കാലാന്തരത്തിൽ പരസ്പരം ഉൽക്ക ഷാപകർഷങ്ങൾ സംബന്ധിച്ചു പലേ വിധത്തിലുള്ള മത്സ രങ്ങൾക്കും ഒരുങ്ങി: ആവിധം മഹത്തായ ഒരു സമാധാന മില്ലായ്മ ആയ്യാവൎത്തത്തിൽ കുടികൊണ്ടു. ബ്രാഹ്മണക്ഷ ത്രിയാദി ഉന്നതജാതിയിൽപ്പെട്ടവരെന്നു ഭാവിച്ചുപോന്നവർ ഇതരന്മാരോടു അത്യന്തം ജുഗുപ്സാവഹമായ രീതിയിൽ പ ലേ പെരുമാററങ്ങളും ആരംഭിച്ചു. സാമുദായികമായി ഉ ണ്ടാകേണ്ട മൈത്രിയും വിശ്വാസവും നിശ്ശേഷം നശിച്ചു. ജനങ്ങൾ പരസ്പരവിദ്വേഷത്തോടെ വ്യക്തിഗതമായ പോ രാട്ടത്തിന്നുതന്നേയും ഒരുങ്ങി. ഇങ്ങനെ, പുരാതനമായ ഏൎപ്പാടുകൾ കാലാനുസൃതമായി പരിഷ്കൃതങ്ങളാകേണ്ട ഘട്ടം അത്യാസന്നവുമായി.

മതബോധം സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം, ഗണ്യമായ അ ധഃപതനത്തിലേക്കു എന്നവിധം അദ്ധ്യാത്മതത്വങ്ങ ൾ വിസ്മൃതങ്ങളായി. ഐഹികപാരത്രികലോകങ്ങളുടെ സ്വഭാവം വഴിയേ മനസ്സിലാക്കുന്നതിനോ ജീവാത്മപരമാ ത്മാക്കളുടെ ലൌകികബന്ധം അനുസരിച്ചു മുക്തിനേടുന്നതി നോ ശ്രമിക്കാത്ത മതഗ്രന്ഥപണ്ഡിതന്മാർ അന്ധവിശ്വാ സങ്ങളെ ജനസമുദായമദ്ധ്യത്തിൽ ധാരാളം പരത്തി. ഐ ഹികമായ അഭ്യുന്നതിയുടെ യഥാൎത്ഥസ്വഭാവം മനസ്സിലാ ക്കാത്ത ജനങ്ങൾ ഹിംസാപ്രധാനമായ ഒരു ജീവിതഗതി

അവലംബിച്ചു. രാജ്യകാൎയ്യപരമോ മതവിഷയകമോ സാമുദായികമോ ആയി പ്രാബല്യം സിദ്ധിച്ചവർ ദുർബലരെ പല വിധത്തിലും പീഡിപ്പിച്ചുപോന്നു. ഏതുനിലയിൽ വൎത്തിച്ചുപോന്നവരും, കൃത്യം ധൎമ്മം എന്നിവ എന്തെന്നു രൂപമില്ലാതെ, പലപ്പോഴും ഒന്നുകിൽ ആശാഭംഗം അല്ലെങ്കിൽ ശക്തിഹീനത എന്നിവമൂലം, ഐഹികവിജയത്തിൽ ഏതും കൊതിക്കാതെ ജീവിതം ഒരു ഭാരം എന്ന നിലയിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടിവന്നു. ഈ സ്ഥിതിവ്യത്യാസങ്ങൾക്കിടയ്ക്കു നിശ്ശേഷം ഭൗതികമായ ഒരു പ്രാഭവം പ്രകൃതിനിയമങ്ങളെ ധിക്കരിച്ചു വൎദ്ധിതവുമായി.

ഇപ്രകാരം രാജ്യം, മതം, സമുദായം എന്നീ സൎവ്വപ്രധാനങ്ങളായ കോടികളെ അപേക്ഷിച്ചിടത്തോളം ഒരു നിശ്ശേഷപരിവൎത്തനം അത്യാസന്നമാകേണ്ട ഒരു ഘട്ടത്തിൽ, ഉത്തരഭാരതത്തിൽ ഈ വക കൃത്യത്രിതയത്തിന്റെ സാദ്ധ്യത്തിന്നായി അവതാരംകൊണ്ടു ഒരു മഹാനായിരുന്നു ശ്രീകൃഷ്ണൻ.

ശ്രീകൃഷ്ണൻ ഒരു രാജാവായിരുന്നില്ല. മതസാമുദായികസ്ഥിതികളിൽ അക്കാലത്തു അഗ്രിമരായി വൎത്തിച്ചുപോന്ന ബ്രാഹ്മണരിൽ ഒരു പുരോഹിതസ്ഥാനവനോ ആചാൎയ്യനോ ആയിട്ടല്ല അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജനനം. അന്നത്തെ മധുരാധിപനായ ഉഗ്രസേനന്റെ ജ്യേഷ്ഠൻ ദേവകന്റെ പുത്രിയുടെ പുത്രൻ എന്ന ബന്ധത്താൽ അദ്ദേഹത്തിനു ഒരു രാജവംശ്യത്വം ഒരു പ്രകാരത്തിൽ അർഹിക്കാമെന്നല്ലാതെ, അന്നത്തെ ആചാരമുറകളോ നീതിന്യായമോ അനുസരിച്ചു

കിരീടം അവകാശപ്പെടുവാൻ യാതൊരു മാൎഗ്ഗവും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. വിവിധദേശവിഭാഗങ്ങളായി ചിന്നിച്ചിതറിക്കിടന്ന ഉത്തരഭാരതം ഒട്ടുക്കു വിധേയത അവലംബിക്കത്തക്കവിധം പ്രാമാണികത്വമുള്ള ഒരു അത്യുന്നതവംശമല്ല, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജനനംകൊണ്ടു പ്രസിദ്ധമായതു്. ആദ്ധ്യാത്മികതത്വങ്ങളുടെ വിനിമയത്തിൽ പ്രശസ്തി നേടിയ ആചാൎയ്യവൎയ്യന്മാരിൽ ആരുടേയെങ്കിലും നാമധേയം എടുത്തുകാട്ടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ വംശത്തിനു ഒരു മെച്ചം കല്പിച്ചുകൊടുക്കുവാനും നിവൃത്തിയില്ല. എന്നാലും, അദ്ദേഹം, രാജാധിരാജന്മാൎക്കും ഉപദേഷ്ടാവായി പ്രായോഗികപദ്ധതികൾ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചുകൊടുത്ത ഒരു അനുപമസാഹൃകൃത്താ യിരുന്നു. സമുദായാചാരച്ചങ്ങലയിൽ പഴകിയഭാഗം മുഴുവൻ വലിച്ചുപൊളിച്ചു മറയത്തെറിഞ്ഞു നവീനത സ്ഥാപിച്ച ഒരു ഉത്തമപരിഷ്ക്കാരകാരകൻ ആയിരുന്നു. ഐഹികാമുഷ്മികതത്വങ്ങൾ നിരീക്ഷണം ചെയ്തു ശ്രദ്ധാലുക്കൾക്കു ജീവന്മുക്തിമാൎഗ്ഗങ്ങളെ ഉപദേശിച്ചുകൊടുത്ത ഒരു വേദാന്തതത്വസാരഗംഭീരനായിരുന്നു. എന്നാലോ? അതേ മഹാൻ തന്നെയാണു പുത്രമിത്രകളത്രാദികളോടെ ഗൃഹസ്ഥാശ്രമപരിപാലനത്തിൽ ബദ്ധശ്രദ്ധനായ ഒരു സാധാരണനും ആയിരുന്നതു്.

ഇപ്രകാരം, കേവലം ഒരു സാധാരണന്റെനിലയിൽ, ഉൽകൃഷ്ടപദവികൾ യാതൊന്നും ആഗ്രഹിക്കാതേയോ, സ്വകീയമായ പ്രഭാവപ്രകടനത്തിൽ ലവലേശം ശ്രദ്ധ പതിപ്പിക്കാതേയോ ജീവിതം നയിച്ച ഒരു മഹാനത്രേ, അക്കാല

ത്തെ അനേകമനേകം ദുഷ്ടഭൂപന്മാരുടെ വംശവിച്ഛേദനരൂപകമായ നാടകത്തിന്ന സൂത്രധാരപദവി പാലിച്ചുപോന്നതു്. അധൎമ്മം കേറിമുഴുത്തു ധൎമ്മത്തിന്ന ഗണ്യമായ ഉടവുതട്ടിയ ഒരു കാലത്തു ധൎമ്മസംസ്ഥാപനത്തിന്നായി അവതരിച്ച ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ഉദ്ദേശം അതേവിധം സഫലീകൃതമായിത്തീൎന്നു. എന്തെന്നാൽ, മധുരാപുരിനിവാസികളെ ആകമാനം മൎദ്ദിച്ചു പിതൃബന്ധനത്തിനുപോലും മടിയില്ലാതെ അതിപ്രമത്തതയിൽ കഴിഞ്ഞുകൂടിയ കംസൻ, അയാളുടെ പ്രത്യേകസഹായിയും ഭാൎയ്യാപിതാവുമായ ജരാസന്ധൻ, ജരാസന്ധന്റെ സേനാനായകപ്രമാണിയായ ശിശുപാലൻ, വിദൎഭരാജന്റെ സീമന്തപുത്രനായ രുക്മി, ഹസ്തിനപുരത്തെ പരാക്രമശാലിയും അതിമോഹികളിൽ അഗ്രഗണ്യനുമായ സുയോധനൻ, സുയോധനസാഹ്യകൃത്തും പരപീഡാനിരതനുമായ കൎണ്ണൻ എന്നു തുടങ്ങി പ്രതാപശാലികളായ ഒട്ടനേകം ജനോപദ്രവികളുടെ നിശ്ശേഷഭഞ്ജനത്തിന്നു അദ്ദേഹം കാരണമായിത്തീൎന്നിട്ടുണ്ടു്. പ്രസ്തുതകൃത്യം വിജയകരമാംവണ്ണം നിൎവ്വഹിച്ചു അദ്ദേഹം ഭാരതീയലോകം ഒട്ടുക്കു സമാധാനവും ശുഭോദൎക്കമായ ഒരു ഭാവിയും സൃഷ്ടിക്കുകയുണ്ടായി. ഇതോടുകൂടിത്തന്നെ സാമുദായികമായ പരിഷ്കൃതിയിലും അദ്ദേഹം വ്യാപരിച്ചിരുന്നു. സമുദായമദ്ധ്യത്തിൽ കലാപകാരികളായ അനേകമനേകം ഇടപ്രഭുക്കന്മാരുടെ ശക്തി കൃഷ്ണന്റെ നയപ്രയോഗങ്ങളാൽ ശിഥിലീഭൂതമായി. അതുപോലെയുള്ള ഒരു ശക്തിവിശേഷത്തിന്റെ പ്രയോഗികപ്രവൎത്തനംമൂലം കൃഷ്ണൻ, പേരോ പെരുമയോ, കുലീനതയോ ധനികത്വമോകൊണ്ടു പ്രശസ്ത

രല്ലാതിരുന്ന ഒട്ടനേകംപേരെ അത്യുൽകൃഷ്ടമായ നിലയിൽ എത്തിച്ചിട്ടുമുണ്ടു്. സമുദായങ്ങളുടെ ഉൽക്കർഷാപകർഷങ്ങൾ കേവലംധർമ്മരതിയെയാണു ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്നതു എന്നും അധർമ്മചാരികൾ എത്ര പ്രബലന്മാർതന്നെയായിരുന്നാലും അവക്കു നാശത്തിന്നു മറെറാന്നും വേണ്ടതില്ല എന്നും ഉള്ള തത്വം അദ്ദേഹമാണു ആൎയ്യാവൎത്തത്തിൽ നടാടെ, പ്രചരിപ്പിച്ചതു്.

എന്നാൽ കേവലം ലൗകികമായ പരിഷ്കൃതിയല്ലായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിൻെറ ജീവിതലക്ഷ്യം. പ്രവൃത്തിശതപരമായ ഐഹികജീവിതത്തിൽ മുഴുകിയവരെ, പ്രബോധവാന്മാരാക്കി സംസാരക്ലേശങ്ങളിൽ നിന്നു വിമുക്തിസമ്പാദിക്കാൻ കെൽപ്പുള്ളവരാക്കുന്നതിനു വേണ്ട മഹത്തത്വങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തിൻെറ അധരപുടങ്ങളിൽ നിന്നാണു ആദ്യമായി പുറപ്പെട്ടതു്.

ഇത്രത്തോളം ഗൗരവാവഹങ്ങളായ കൃത്യങ്ങൾ നിൎവ്വഹിക്കത്തക്ക പ്രഭാവവാനായ ശ്രീകൃഷ്ണൻെറ ജീവിതം അമാനുഷമായ ക്ലേശരാഹിത്യത്തിലാണോ കഴിഞ്ഞുകൂടിയതു എന്നാണെങ്കിൽ അല്ല എന്നു തന്നെ നിസ്സംശയം വാദിക്കാം. സംസാരചക്രത്തിൻെറ അപ്രതിഹതമായ ഗതിവിശേഷം അദ്ദേഹത്തിൻെറ ജീവിതത്തേയും ഏറെക്കുറെ ബാധിക്കാതെയിരുന്നിട്ടില്ല. അദ്ദേഹത്തിൻെറ അവതാരസന്ദർഭംതന്നെ ജനനീജനകന്മാക്കു കാരാവാസം അണഞ്ഞതായിരുന്നു. മഹാന്മാരായി അവതരിച്ച മററാരുടേയെങ്കിലും ജനനാവസരത്തിൽ ഈ വിധം ജന്മദയുഗ്മത്തിന്നു അത്യന്തക്ലേശം അനുഭവിക്കാൻ ഇടവന്നി

ട്ടുള്ളതായി നമുക്കു അറിവില്ലല്ലോ. ജീവിതാരംഭം തൊട്ടു അവസാനംവരെ ഒരു പ്രകാരത്തിലല്ലെങ്കിൽ മറെറാരു പ്രകാരത്തിലുള്ള ക്ലേശാനുഭവം അദ്ദേഹത്തിനും നേരിടേണ്ടിയിരുന്നു. ചുരുക്കത്തിൽ, യഥാൎത്ഥജനനീജനകന്മാരെ ആ വിധത്തിൽ അറിയുന്നതിനുപോലും ഇടലഭിക്കാത്തവിധമാണു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബാല്യം കഴിഞ്ഞുകൂടിയതു്. അവരെ മാതാപിതാക്കന്മാരെന്ന നിലയിൽ ബഹുമാനിക്കുന്നതിനു അദ്ദേഹത്തിനു ലഭിച്ച സന്ദൎഭങ്ങൾതന്നെ കേവലം അപൂൎവ്വമായിരുന്നു. യാദവവംശത്തിലെ സന്താനമായ അദ്ദേഹം ആ കുടുംബത്തോടു യാതൊരു ബന്ധവുമില്ലാതിരുന്ന നന്ദാനുവായത്തിലെ ഒരംഗമായിട്ടാണു വളൎന്നുവരുവാൻ ഇടയായതു്. ശൈശവം സംബന്ധിച്ച പലേ അരിഷ്ടതകൾക്കും ശേഷം ബാല്യപ്രായമായതോടുകൂടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജീവസന്ധാരണംതന്നെ മഹത്തായ അനേകം ആക്രമണങ്ങളാൽ സന്നിഗ്ദ്ധപക്ഷത്തിലായി. തുടരെത്തുടരെ, അനേകമനേകം ശക്തിമാന്മാരും മായാവികളും അദ്ദേഹത്തിന്റെ കഥ കഴിക്കുക എന്ന ഏകോദ്ദേശ്യത്തോടെ പലേ യത്നങ്ങളും നടത്തിവന്നു. ഈ മാരകോദ്യമങ്ങളിൽ നിന്നു രക്ഷനേടേണ്ടതു അദ്ദേഹത്തിനു ഒഴിക്കാൻ പാടില്ലാതായി. യൗവ്വനാരംഭംതൊട്ടും പ്രസ്തുത ക്ലേശത്തിനു അളവുണ്ടായിരുന്നില്ല. മഹാപ്രതാപശാലിയായ കംസന്റെ രാജധാനിയിലേക്കു ചാപമഹോത്സവം കാണുവാനെന്നു പേരും പറഞ്ഞു ക്ഷണിക്കപ്പെട്ട കൃഷ്ണനു എത്ര പൎവ്വതപ്രമാണമായ ആക്രമണമാണു എതിരിടാനുണ്ടായിരുന്നതു്! ദ്വാരദേശത്തുനിന്ന മദയാ

ന, പരാക്രമശാലികളായ മല്ലന്മാർ, കംസന്റെ ഇതര യോദ്ധാക്കൾ എന്നിവരോടും കേവലം ആകസ്മികമായി എതിരിട്ടു ജീവരക്ഷ നേടേണ്ടിവന്ന ഒരു ചെറുയുവാവി ന്റെ കഥയാലോചിച്ചുനോക്കുക. ഈ ദാരുണഘട്ടം ക ഴിഞ്ഞു കംസവധത്തിന്നുശേഷം അദ്ദേഹം വിദ്യാഭ്യാസാ ൎത്ഥം അന്യദേശത്തു താമസിക്കേണ്ടിവന്നു. ആ അഭ്യാസ നപദ്ധതി ഉദ്ദേശിച്ചവിധം പരിപൂൎണ്ണമാകുന്നതിനു മുമ്പു തന്നെ അദ്ദേഹം മഥുരാരക്ഷണത്തിനായി നാട്ടിലേക്കു ക്ഷ ണിക്കപ്പെട്ടു. ഈ പ്രതിനിവൎത്തനം അദ്ദേഹത്തെ ജരാ സന്ധനുമായുള്ള നിരന്തരയുദ്ധങ്ങളിൽ ഏൎപ്പെടാൻ ഇടയാ ക്കി. ജരാസന്ധന്റെ അമിതശക്തിപരാക്രമങ്ങൾ മൂലം എതിരിടാൻ കേവലം അശക്തരായി നിന്ന മഥുരാനിവാ സികളെ രക്ഷിക്കാൻ വേണ്ടി പശ്ചിമസമുദ്രതീരത്തിൽ ദ്വാരക എന്നൊരു നവീനപുരം നിൎമ്മിക്കുന്നതിനു അദ്ദേ ഹം നിർബന്ധിതനായി.

ദ്വാരകാപുരിയുടെ സൃഷ്ടിക്കു ശേഷവും ജരാസന്ധ നെ പരാജിതനാക്കുന്ന സംഗതിപ്രമാണിച്ചു കൃഷ്ണനു യുദ്ധസംബന്ധമായ പലേ ക്ലേശങ്ങളും അനുഭവിക്കേണ്ടി വന്നു. ഈ സമരങ്ങൾക്കിടയ്ക്കു അനേകദിവസം അദ്ദേ ഹം ഗുഹാവാസംപോലും അനുഷ്ഠിക്കേണ്ടിവന്നിരുന്നു. ആ ഘട്ടം കഴിഞ്ഞു പാണ്ഡവരുമായ സഖ്യത്തിന്റെ ഫ ലമായി അദ്ദേഹം ഏററ അവമതിക്കു അതിരില്ല. രാജ സൂയഘട്ടത്തിൽ ശിശുപാലന്റെ അധിക്ഷേപവചസ്സുകൾ, യുദ്ധനിവാരണം ഉദ്ദേശിച്ചു നടത്തിയ പാണ്ഡവദൗത്യ

ത്തിൽ സുയോധനാദികളുടെ അഹങ്കാരജന്യമായി നടന്ന ദൂതബന്ധനശ്രമം എന്നിവയാൽ അദ്ദേഹത്തിനു പററിയ അവമതി അത്ര കഠിനമായിരുന്നു. അതുമാത്രമോ? യുദ്ധാവസാനത്തിൽ ഗാന്ധാരിയുടെ ശാപം അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബന്ധുസമുച്ചയനാശത്തിന്നുപോലും കാരണമാകുമാറു പ്രവൎത്തിതമായി. ആ ശാപത്തിന്റെ കഠോരത അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജീവിതാവസാനഘട്ടത്തെ അത്യധികം ക്ലേശകരമാക്കി. താൻ സ്ഥാപിച്ച പുതിയ നഗരിയിലെ രാജകുടുംബാംഗങ്ങൾ പരസ്പരം ഛിദ്രിച്ചു തമ്മിൽത്തല്ലി നശിക്കുന്നതിനല്ലേ ഇടയായതു്. ഇപ്രകാരം ജീവിതാരംഭം തൊട്ടു അവസാനംവരെ നിരന്തരക്ലേശങ്ങൾ അനുഭവിക്കേണ്ടിവന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ അസാധാരണമഹത്വം ഒന്നുകൊണ്ടുമാത്രമാണു യാതൊരുക്ലേശവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയം കടുകളവെങ്കിലും ചലിപ്പിക്കാൻ ശക്തിയില്ലാത്തതായിത്തീൎന്നതു്.

എന്നാൽ ഹിന്ദുജനാവലി ആരാധ്യപുരുഷനായി ഗണിക്കുന്ന ഈ മഹാത്മാവു കേവലം ഒരു സാധാരണനെപ്പോലെയാണോ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടതു്? സംഭവബഹുലമായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജീവിതാനുഭവങ്ങൾ ഏതു തരത്തിലിരുന്നാലും, അദ്ദേഹം ഇതരജനക്ലേശങ്ങളെ എത്ര കരുണയോടെയാണു ദൂരീകരിച്ചുപോന്നിരുന്നതു്! അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദിവ്യമായ സാന്നിദ്ധ്യത്താൽ ജനങ്ങൾ ആനന്ദനിമഗ്നരായി. ഈ പ്രകൃതത്തിൽ നമ്മുടെ ബോധത്തിനു പ്രത്യേകം വിഷയീഭവിക്കുന്നതു അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരമദിവ്യമായ പ്രേമസ്വഭാവമോ സൗഹാൎദ്ദമോ ആണു്. പ്രേമം, അഥവാ സാൎവ്വലൗകികമായ സ്നേഹം എന്ന അത്യുൽകൃഷ്ടമായ വി

കാരത്തിന്നു അദ്ദേഹം ഒരു ആകരംതന്നെയായിരുന്നു. സർവ്വദാ ഈ ദിവ്യപ്രേമത്തിൻെറ അനവച്ഛിന്നമായ പൂത്തിരിപ്പൂത്തുമ അദ്ദേഹം ചൊരിഞ്ഞുപോന്നിരുന്നു. വയസ്യരായ ഗോപബാലന്മാരുമായി പശുക്കളെ തീററുന്നതിന്നു നടന്ന കാലത്തു ആ സഖാക്കളോടും ഗോപബാലികമാരോടും അദ്ദേഹം പ്രദർശിപ്പിച്ച സൗഹാർദ്ദം എത്രമാത്രം ദിവ്യവും നിർമ്മലവുമായിരുന്നു! ആ പ്രേമമൂർത്തി അധരപുടത്തോടു ചേർത്ത ഓടക്കുഴലിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ട ദിവ്യസംഗീതനാദത്തിൽ ലയിച്ചുപോകാത്ത ഒരാളും അക്കാലത്തു വൃന്ദാവനത്തിൽ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. മനുഷ്യർ മാത്രമല്ല, പശുക്കൾപോലും പ്രസ്തുത ഗാനമാധുര്യം അനുഭവിച്ചു കൃഷ്ണനു ചുററും കൂട്ടക പതിവായിരുന്നു. ഈ വേണുഗാനത്തിന്നു മാധുര്യം കൂട്ടുവാൻ ഇടയായതു തൽക്കർത്താവിൻെറ അനുപമമായ സൗഹാർദ്ദംതന്നേയായിരുന്നു. യൗവ്വനാരംഭത്തിലും ഈ സൗഹാർദ്ദം അഥവാ കാരുണ്യം മറെറാരുവിധത്തിൽ പ്രകാശിതമായി. ഗോപവനിതമാരോടു അദ്ദേഹത്തിന്നു തോന്നിയിരുന്ന സ്നേഹം, ആ സ്നേഹത്താൽ അവരെല്ലാം അത്യന്തം ആകൃഷ്ടരായി ഭവിച്ചവിധം എന്നിവ സുപ്രസിദ്ധമാണല്ലോ. ഗോപവനിതമാരുടേയും ഗോപബാലകരുടേയും അനുപമമായ സ്നേഹംതന്നേയാണു ഭക്തിയായി കലാശിച്ചതു്. ഈ സ്നേഹം, തന്നോടു സാഹചര്യം അനുഭവിക്കുന്നവക്കു തോന്നത്തക്കവിധം കൃഷ്ണൻെറ ഹൃദയം അത്രമാത്രം സൗഹാർദ്ദസമ്പൂർണ്ണമായിരുന്നു. ഇപ്രകാരം ഗോപബാലികാബാലന്മാരുടെ നായകൻെറ ഹൃദയത്തിലെ ഉൽകൃഷ്ടചേതോവികാരം അവരിൽ പ്രതിഫ

ലിക്കമാത്രമാണു ചെയ്തിട്ടുള്ളതെന്നു നമുക്കെല്ലാം ആലോചിച്ചാൽ ബോധപ്പെടും. എന്നാൽ കൃഷ്ണനോടു മാത്രമല്ല പ്രസ്തുത സൗഹാർദ്ദം വെളിപ്പെട്ടതു്. ഗോപികമാരും ഗോപബാലന്മാരും പരസ്പരം അത്യന്തസൗഹാർദ്ദംതന്നേയാണു പ്രകാശിപ്പിച്ചു പോന്നതെന്നു അവരുടെ അക്കാലത്തെ ജീവിതരീതി വിളിച്ചുചൊല്ലുന്നുണ്ടു്. ആ അപരിഷ്കൃതരായ ബാലികാബാലന്മാർ അത്യന്തസംസ്കാരം സിദ്ധിച്ച ഹൃദയവാന്മാരുടെ നിലയിൽ സ്നേഹവിശ്വാസങ്ങളോടെ കഴിഞ്ഞുകൂടിയതു കൃഷ്ണന്റെ നിരന്തരസാഹചര്യഫലമായി മാത്രമായിരുന്നു. എന്നാൽ കൃഷ്ണന്റെ ഈ സൗഹാർദ്ദവിലാസം ബാല്യത്തിലോ യൗവ്വനാരംഭത്തിലോ മാത്രം ആയിരുന്നില്ല. ആജീവനം അദ്ദേഹത്തിന്റെ സൗജന്യമധുരമായ സാന്നിദ്ധ്യം സകലജനങ്ങളിലും പ്രത്യേകമായ ഒരു ആനന്ദംതന്നെ അണച്ചുപോന്നിരുന്നു. തൽഫലമായി ജനസഞ്ചയത്തിന്നു അദ്ദേഹത്തോടു തോന്നിയ ബഹുമാനസൗഹാർദ്ദങ്ങൾതന്നേയാണു ആ മഹാത്മാവിനെ ഒരു അവതാരപുരുഷനായി സങ്കല്പിക്കാൻ ഇടയാക്കിയിട്ടുള്ളതും.

ലോകസൗഹാർദ്ദത്തിന്റെ പരിപൂർണ്ണപ്രകടനം സാധിക്കുന്നതു നിരുപാധികമായ സ്വാർത്ഥത്യാഗം കൊണ്ടു മാത്രമാണല്ലോ. പരോപകാരപരതയും സ്വാർത്ഥത്തിന്റെ നിശ്ശേഷത്യാഗവും പ്രസ്തുതകഥാനായകന്റെ ജീവിതത്തിൽ ആദ്യന്തം പ്രശോഭിക്കുന്നുണ്ടു എന്നുള്ളതാണു അദ്ദേഹത്തിന്റെ മാഹാത്മ്യത്തിന്നു മറ്റൊരു നിദർശനം. ബാല്യകാലത്തു ചാപല്യസാധാരണമായ മധുര

ക്ഷണാവസരങ്ങളിൽപോലും കൃഷ്ണൻ തന്റെ കൂട്ടുകാരെ മറന്നിരുന്നില്ല. അവൎക്ക്, തന്നെപ്പോലെയോ അതിലും കൂടുതലായോ ഉള്ള മധുരസാധനങ്ങൾ ലഭിക്കാൻ അദ്ദേഹം പല കൗശലങ്ങളും പ്രയോഗിച്ചിട്ടുണ്ട്. എത്രയോ തവണ, സ്വജീവിതത്തിൽ ലവലേശം ഗണനയില്ലാതെ, ഗോപബാലരക്ഷണം മാത്രം ഉദ്ദേശിച്ചു അദ്ദേഹം ഓരോ ആപത്തുകൾ സ്വയം വരിച്ചിരുന്നു! അതുപോലെ അദ്ദേഹം സ്വകീയമായ ആഡംബരപ്രസക്തിയോ പ്രതാപപാലനേച്ഛയോ എത്രയോ ഗൗരവമേറിയ സന്ദൎഭങ്ങളിൽ അന്യന്മാൎക്കുവേണ്ടി ഉപേക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നു! നോക്കുക. മഥുരാധിപനായ ഉഗ്രസേനനെ കാരാഗൃഹത്തിലാക്കി ന്യായരഹിതവും മൎദ്ദനപരവുമായ രീതിയിൽ പ്രജാപീഡനം നിൎവ്വഹിച്ചുപോന്ന കംസന്റെ കഥകഴിച്ചതിനുശേഷം, വേണമെങ്കിൽ ശ്രീകൃഷ്ണനുതന്നെ, ആ വംശത്തിന്റെ അധീശസ്ഥാനം വഹിക്കാമായിരുന്നു. പോരെങ്കിൽ ഉഗ്രസേനൻ അതിലേക്കു കൃഷ്ണനോടു അപേക്ഷിക്കുക കൂടെച്ചെയ്തു. എന്നാൽ, ആ പ്രത്യേകാവസരത്തിൽ അദ്ദേഹം, നിരുപമമായ പരിത്യാഗശീലത്തോടെ മഥുരാസിംഹാസനം സ്വമനസ്സാലേ ഒഴിഞ്ഞു കൊടുക്കുകയാണു ചെയ്തതു്. എന്നാൽ ആ മനോഭാവം കേവലം ഉദാസീനമായിരുന്നോ? ഒരിക്കലുമല്ല. എന്തെന്നാൽ വിദ്യാഭ്യാസകാലഘട്ടത്തിൽതന്നെ അദ്ദേഹം മഥുരാനിവാസികളെ ജരാസന്ധന്റെ ആക്രമണങ്ങളിൽ നിന്നു രക്ഷിക്കുന്നതിനായി തിരിച്ചെത്തിയിട്ടുള്ളതു നമുക്കറിയാം. ജനസഞ്ചയത്തോടു അദ്ദേഹത്തിനു തോന്നിയ കരുണ ഈ പ്രതിനി

വത്തനത്തോടുകൂടെയും അവസാനിക്കുന്നില്ല. ജരാസന്ധന്റെ ആക്രമണങ്ങൾ ആ നിലയ്ക്കു തടുത്തുനിൽക്കുക ദുഷ്കരമെന്നു തോന്നിയ ഒരു സന്ദർഭത്തിൽ ആ വിശിഷ്ടപുരിനിവാസികൾക്കുവേണ്ടി പശ്ചിമാംബുധിതീരത്തു 'ദ്വാരക' എന്നൊരു നവീനപുരംതന്നെ നിമ്മിച്ചു അദ്ദേഹം അവരെ രക്ഷിക്കാൻ ശ്രദ്ധാലുവായിരുന്നു. ഇത്രത്തോളം ബഹുജനസാഹ്യത്തിന്നു ഒരുക്കമുണ്ടായിരുന്ന ഒരു പ്രതാപശാലിക്കു മഥുരാധിപകിരീടം കേവലം നിസ്സാരമായി തോന്നിയതു അത്ഭുതാവഹമല്ലേ? ഇനിയും പാണ്ഡവദൗത്യം വഹിക്കുന്നതിനായി അദ്ദേഹം പുറപ്പെട്ടു ദുര്യോധനസദസ്സിൽ വെച്ചു എത്ര മഹത്തായ സ്വാത്മത്യാഗവും പരോപകാരരതിയുമാണു പ്രകാശിപ്പിച്ചതു്? എന്നുവേണ്ട, കൗരവപാണ്ഡവയുദ്ധത്തിൽ ആ മഹാനായ പുരുഷരത്നം, പ്രതാപശാലിയായ ആ യദുകുലനാഥൻ, കേവലം ഒരു സാരഥ്യത്തിന്നു എത്ര സന്തോഷത്തോടെ തയ്യാറായി! ഇതിൽപ്പരം അന്യന്മാക്കുവേണ്ടി എന്തുപകാരം ചെയ്യാനാണു മഹാത്മാക്കൾക്കു സാധിക്കുന്നതു്!

അധിക്ഷേപങ്ങളോ, ശത്രുക്കളുടെ ആക്രമണങ്ങളോ എത്രയും ക്ഷമയോടെ സഹിച്ചു കരുതിക്കൂട്ടി അവയ്ക്കു വേണ്ട പ്രതിക്രിയ നിർവ്വഹിക്കുക എന്ന രാജോചിതസ്വഭാവവും അദ്ദേഹത്തിൽ പരിലസിച്ചിരുന്നു. നേരിടാൻ വിഷമം തോന്നിയിരുന്ന പല ഘട്ടങ്ങളും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഒരു മന്ദഹാസത്തോടുകൂടി നിശ്ശേഷം മറഞ്ഞുപോയിരുന്നു. അ

ദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയത്തിന്നു നൈരാശ്യമോ, ശക്തിഹീനതയോ ഒരിക്കൽപോലും അഭിമുഖീകരിക്കേണ്ടിവന്നതായി നാം അറിയുന്നില്ല. അത്യന്തം പ്രതികൂലങ്ങളായ സന്ദർഭങ്ങളിൽ അദ്ദേഹം ആത്മാവിന്റെ മഹത്വം എത്രയും ദിവ്യതേജസ്സോടെ വെളിപ്പെടുത്തി പരമപ്രസന്നനും പ്രതാപശാലിയുമായിട്ടാണു പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതു്.

ഇപ്രകാരം, ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ അവതാരം ലോകാന്തരീക്ഷം പരിപാവനമാക്കുക എന്ന ഒററ ഉദ്ദേശത്തെയാണു നിർവ്വഹിച്ചിട്ടുള്ളതെന്നു നമുക്കു എത്രയും സുകരമായി ബോധപ്പെടും. മനുഷ്യരിൽ സാധാരണന്മാർക്കോ, അത്യന്തം അസാധാരണന്മാർക്കോ ഇല്ലാത്ത അനേകമനേകം ഉൽകൃഷ്ടഗുണങ്ങൾക്കു അദ്ദേഹം ഒരു ആകരമായിരുന്നു. സൗന്ദര്യം, ആഭ്യന്തരവും ബാഹ്യവും ഒരുപോലെയുത്തമമാടിപ്പോന്ന ഈ ദിവ്യപൂരുഷനു സമം പറവാൻ ലോകത്തു യാതൊരു ചരിത്രത്തിലും യാതൊരു പുരാണത്തിലും യാതൊരു സങ്കല്പകഥയിൽതന്നേയും മററൊരു മഹാത്മാവിനെ കണ്ടെത്തുക എളുപ്പമല്ല. അതിനാൽ, അത്യപൂർവ്വമായിമാത്രം മനുഷ്യസഞ്ചയാഭ്യുന്നതിക്കായി മനുഷ്യന്റെ പരിപൂർണ്ണത ലോകത്തിന്നു വ്യക്തിഭവിപ്പിക്കാൻ ജാതനായ ഈ പുണ്യാത്മാവിനെ ഹിന്ദുജനസഞ്ചയം ആരാദ്ധ്യപുരുഷനായി സ്വീകരിച്ചുപോരുന്നതിൽ യാതൊരാശ്ചര്യത്തിന്നും വകയില്ലല്ലോ. ആ മഹാപുരുഷൻ, ബാല്യകാലത്തിൽ പരമമനോഹരമായ വൃന്ദാവനപ്രദേശത്തു മധുരമധുരമായി കൂജനംചെയ്ത വേണു

നാദത്തിന്റെ ആനന്ദദായകവും പ്രേമസമ്പൂൎണ്ണവുമായ മാറൊലി, രണഘനരവസംകുലമായ കുരുക്ഷേത്രയുദ്ധരംഗത്തിൽപൊഴിച്ച ഗീതാരഹസ്യമാധുരിയോടുചേൎന്നു ആചന്ദ്രതാരം ലോകാന്തരിക്ഷത്തെ പരിപാവനമാക്കുകതന്നെ ചെയ്യുമെന്നുള്ളതിൽ സംശയലേശത്തിന്നുപോലും അവകാശമില്ല.

സ മാ പ്തം

ശുദ്ധിപത്രം.

പേജ്.	അബദ്ധം.	സുബദ്ധം.
5	അസ്ത്രശസ്ത്രങ്ങൾകൊണ്ടുള്ള അഭ്യാസശാലകൾ	=അസ്ത്രശസ്ത്രാഭ്യാസത്തിനുള്ളശാലകൾ
,,	വസൌകസാരയും	=വസ്വോകസാരയും,
7	അശരീരിസ്വരൂപം	=അശരീരിവാക്യസ്വരൂപം.
9	കലുഷമായ	=തീക്ഷ്ണമായ.
10	അയാൾക്കു്	=അയാൾ.
	ആലോചനയായി	=ആലോചിച്ചു.
12	അഷ്ടമരോഹിണീതിഥിയിൽ	=അഷ്ടമീരോഹിണീനാളിൽ.
13	നിലത്തേക്കുതള്ളി	=നിലത്തു തള്ളുവാൻ ഭാവിച്ചു.
,,	നിരാശാധീനനായി	=നൈരാശ്യാധീനനായി.
16	അകപെട്ടത്താതെ	=അകപ്പെട്ടത്താതെ.
17	ആഭിചാരിണി	=അഭിചാരിണി.
19	യോധാവിൻെറ	=യോദ്ധാവിൻെറ.
20	ശുക്രപക്ഷത്തിലെ	=ശുക്ലപക്ഷത്തിലെ.
21	ഉണ്ണിക്ലഷ്ണൻ	=ഉണ്ണികൃഷ്ണൻ.
,,	ഓമനപ്പുത്രനായിവളൎന്നുവന്നു	=ഓമനപ്പുത്രനായി വളൎന്നുവന്നു.
23	ഗോരസങ്ങളിൽ	=ഗവ്യദ്രവ്യങ്ങളിൽ.
,,	ക്ഷീരഘൃതാദികളും,	=ഘൃതക്ഷീരാദികളും,
25	കിടാങ്ങളോടും	=കിടാക്കളോടും.
27	കായികായികബുദ്ധിശക്തി	=കായികബുദ്ധിശക്തി.
29	തുഛമായ	=തുച്ഛമായ.
30	ഉദേശിച്യ	=ഉദ്ദേശിച്ചു.
31	ഭയങ്കരമാ	=ഭയങ്കരമായ.

37 പൎവ്വതോദ്ഭേദ്യകമായ	=പൎവ്വതോദ്ഭേദകമായ.
41 ഭാസുരിചേൎത്തു	=ഭാസുരതചേൎത്തു.
42 ഗ്രുഢസാഹ്യം	=ഗ്രുഢസാഹായ്യം.
45 മധുരാപുരി	=മധുരാപുര.
46 അനന്ദിക്ക	=ആനന്ദിക്ക.
47 സന്ദീപിനി	=സന്ദീപനി.
61 ജരാസനാകട്ടെ	=ജരാസന്ധനാകട്ടെ.
68 സൌന്ദൎയ്യശാലിനിയുമായ സത്യഭാമ	=സൌന്ദൎയ്യശാലിനിയുമായജാംബവതി
70 ബാലത്തരുണിമാർ	=ബാലികമാർ.
75 മാതുലനായ	=പിതൃവ്യനായ.
81 രണ്ടായി പൊടിച്ചു	=രണ്ടായി പൊളിച്ചു.
82 അരുകർ	=അരശ്മർ.
84 ആഹ്ലാദഭാരം	=ആഹ്ലാദഭരം.
86 ഭീഷ്മകൻ	=ഭഗദത്തൻ.
107 വിക്ലവത	=വിക്ലബത.
,, സ്വാശാപാസ്തചിത്തനായ	=സ്വാശാപാസ്തചിത്തനായ.
109 ആ...ഗ്രഹിതാവാൻ	=ആത്മാരക്ഷാഗ്രഹിതാവു്.
120 പു...ന്റെ	=പുരിരത്നത്തിന്റെ.
122 ബാഹുഭാ...	=ബാഹുഭാൎയ്യത്വം.
126 ഉച്ചൈ...	=ഉച്ചൈസ്സ്ഥമായ.
128 പുരോഹിതസ്ഥ...വനൊ	=പുരോഹിതസ്ഥാനവാനൊ.
130 പ്രയോഗിക	=പ്രായോഗിക.

"ശ്രീകൃഷ്ണൻ" ആദ്യപതിപ്പു് അൻപതു പ്രതികൾ മാത്രമാണു് അച്ചടിച്ചിട്ടുള്ളതു്. അടുത്ത പതിപ്പിൽ ശുദ്ധിപത്രത്തിനിടവരാത്തവിധം അബദ്ധങ്ങൾ മാറിപ്പോകുന്നതാണു്.